

banka ve ekonomik yorumlar

Sayın Okurlarımız

Ekonomik Göstergeler

Ekonomik Yorumlar

Feyyaz Berker
Prof. Dr. Erdoğan Alkin
Prof. Dr. Halûk Cillov
Osman N. Torun
Dr. Öztin Akgüç

İşletme ve İstatistik

Doç. Dr. Orhan İdil

Dividant Politikasının Bir
Önemi Var mıdır?

Dr. Şeref Türen

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. Mehmet Ş. Tekbaş

Polonya İşletmelerinde Ekonomik
Faaliyetlerin Analizi

Dr. Beyzâ Oba

Uluslararası Hesap Birimleri

İhsan Ersan

Euromoney

Hülya Kabaalioğlu

Ayın Ekonomik Olayları

Doç. Dr. Yıldırım Kılış

*1979 yılına ait
bekleyişler ve ivedi
olarak alınması
gereken önlemler*

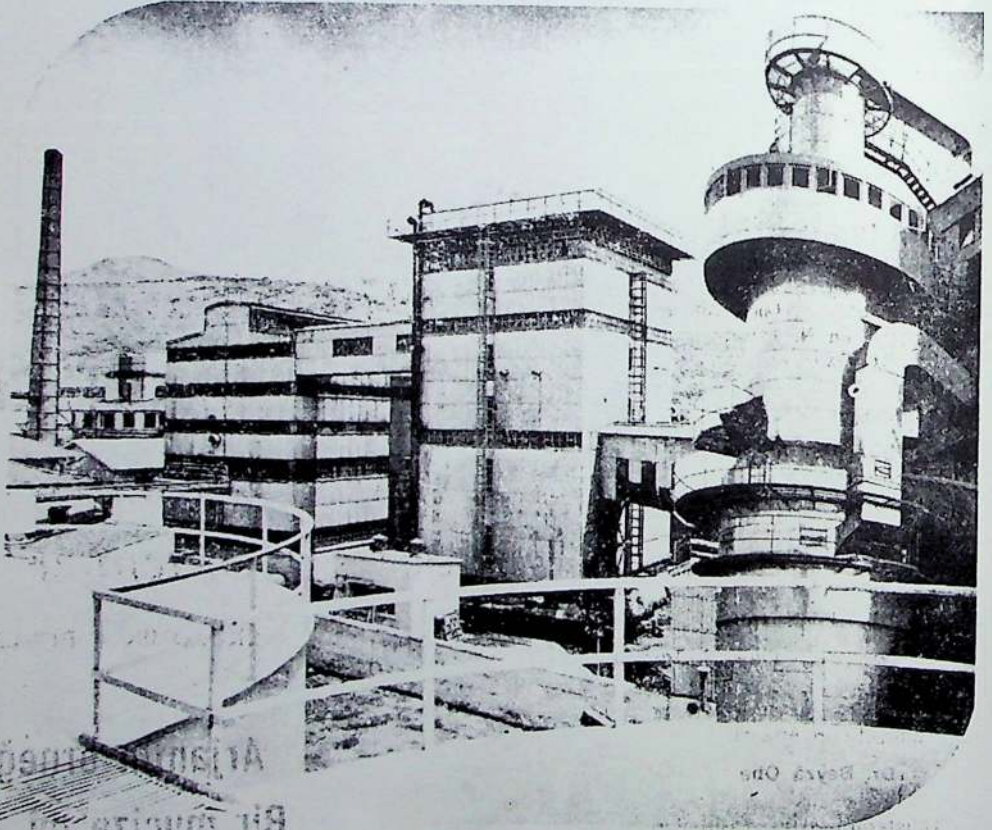
EKONOMİK YORUMLAR

**Arjantin örneği:
Bir mucize mi ?**

Euromoney

Turyağ

nebati yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **Öncü**

net grafik

61 yıllık tecrübe
1100 kişilik uzman kadro

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.-İZMİR

Aylık Dergi : Şubat 1979

Cilt : 16 Sayı : 2

banka ve ekonomik yorumlar

Sahibi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar
Anonim Şirketi adına :
Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü .
Dr. Öztin Akgüç

Danışma Kurulu :

Erol Aksoy, Prof. Osman Fikret Arkun, Dr. Orhan Altan, Besim Baykal, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Mehmet Gün Çalika, Ahmet Demirel, Kaya Erdem, Özhan Eroğuz, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhuri Ferman, Dr. Emre Gönensay, Erhan Işıl, Haluk Kabaaliğlı, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılıç, Kemal Kurdaş, Doç. Dr. Kemal Kurtuluş, Nuh Kuşçulu, Ergin Neng, Ertuğrul Soysal, Prof. Dr. Kemal Tosun, Prof. Dr. Baran Tuncer, Fikret Tunçer, Turhan Tümay, Doç. Dr. Gül G. Turan, Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın, Dr. Haluk Ünal

Denetim Komitesi :

Ertan Özgür Necdet Durakbaş, Prof. Dr. Zeyyat Hatib-
oğlu

İdare Yeri :

Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17
Kat. 4, İstanbul, Tel. : 28 34 11,
Fiyatı : 30 TL

Yıllık Abone : 360 TL.

Hesap Numaralarımız :

Ziraat B. Beyoğlu 768, İş B.
Türbe 1541, Akbank Türbe 4512.

Baskı : Bilmen Basımevi

Sayın Okurlarımız,

Ekonomi politikasında yapılan hatalar, zaman zaman en güçlü ülkeleri dahi, geçici bir süre için de olsa zor duruma düşürmüştür. Bugün Türk ekonomisi de geçmiş hataların sonucu bir darboğaza girmiştir. Yaşanan güçlükler bakılarak ümitsizliğe düşünene gerek yoktur. Darboğazdan nasıl süratle çıkabileceğimiz konusunda hemen hemen görüş birliğine varılmıştır. Türkiye, borçlanmanın verdiği rahavetten kurtularak kaynaklarını harekete getirip akıllıca kullanarak, olanakları dahilinde yaşama-ya alışarak, içine girmiş olduğu darboğazdan çıkacaktır. Dergimizin bu sayısında Ekonomik Yorumlar'a katılanların ekonomimize ilişkin 1979 yılına ait beklentileri ve ivedi olarak alınmasını gerekli gördükleri somut önlemler, konuya ışık tutacak niteliktedir.

Gene dergimizin bu sayısında, sayın Hülya Kabaaliğlı'nun yapmış olduğu derlemede yer alan «Arjantin Maliye Bakanı ile Söyleşi» bir ülkenin hiper enflasyondan ve büyük dış ödemeler açıklarından nasıl kurtulabileceğini ve bunun ekonomik çarelerinin neler olabileceğini ortaya koymaktadır. Arjantin gibi koşulları bizden daha ağır olan bir ülke, kısa sürede toparlanabildiğine göre, aynı başarıyı Türkiye'nin göstermesi için ciddi bir neden yoktur. Yeterki her kurum, her yönetici, her kamu hizmetlisi, her iş adamı, her işçi lideri, hatta her emekçi görevini sorumluluk anlayışı içinde yerine getirsin. Türkiye'nin, herkesin toplumdandan ne aldım sorusunu değil, topluma ne verdim sorusunu içtenlikle yanıtlaması gerektiği devreye geldiği kanısındayım. Okurlarımıza daha iyi hizmet sunabilmek amacıyla dergimizi yayınlayan şirketin hukuki statüsünde değişiklik yapılmış, Banka Yayınları ve Kültür Limited Şirketi, Ekonomik ve Sosyal Yayınlar Anonim Şirketi şeklinde dönüştürülmüştür. Kuşkusuz, sorumlu organların daha iyi belirlenmesi ve kaynakların genişlemesi, Dergimizin, okurlarına daha yararlı hizmetler vermesine olanak hazırlayacaktır.

Saygılarımızla

Dr. Öztin AKGÜÇ

EKONOMİK GÖSTERGELER

Alhmet S. TALU

1 9 7 8

T.C. Merkez Bankası	1976	1977	Ekim	Kasım	Aralık
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	991	547	915	845	646
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	52031	77881	107078	114087	113632
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	21739	45178	49268	59671	56639

Bankalar (milyon TL.)

Toplam mevduat	162845	213261	247587	252585	
Vadesiz ticari	44977	63027	72501	73021	
Vadesiz tasarruf	63595	83873	94878	96617	
Vadeli tasarruf	33814	39378	50167	51732	
Diğer mevduat	20459	26983	30041	31215	
Toplam krediler	183762	231476	269541	277080	
Tarım kredileri	37423	46623	50996	51103	
Sanayi kredileri	6385	8499	12645	12769	
K. Esnaf ve sanatkâr kredileri	6293	9516	12791	13013	
İpotek karş. krediler	5401	6476	7265	7374	
Muhtelif krediler	128260	160362	185844	192821	

Fiyatlar (1963 = 100)

Toplan eşya fiyatları (İ.T.O.)	392.6	504.3	874.8	904.7	
Geçen yılın aynı dönemine göre % değişme	17.3	28.5	57.3	55.5	
Yılbaşına göre % değişme			44.4	49.3	
Bir önceki aya göre % değişme			5.1	3.4	
İstanbul geçinme indeksi	381.7	498.4	977.6	1010.5	1057.2
Geçen yılın aynı dönemine göre % değişme	16.7	30.6	74.8	69.4	73.9
Yılbaşına göre % değişme			58.9	64.3	71.9
Bir önceki aya göre % değişme			3.8	3.4	4.6

Dış Ticaret (milyon \$)

İthalat	5129	5796	3571	3989	
İhracat	1960	1753	1648	1907	
İş. dövizleri	983	982	788	884	

(*) Rakamlar yıl ve ay sonları itibariyle kümülatiftir.

ekonomik yorumlar

Fotoğrafta görülenler (Soldan sağa) : Feyyaz Berker, Prof. Dr. Erdoğan Alkin, Prof. Dr. Halük Cillov, Osman N. Torun, Dr. Öztin Akgüç.

AKGÜÇ : 1979 yılında Türk ekonomisi için neler bekliyoruz ve ivedi olarak ne gibi önlemler alınmalıdır ekonomik durumu iyileştirebilmek için? Bu konudaki görüşlerinizi rica edeceğim. İlk önce Sayın Alkin'den başlayalım. 1979 yılı için beklentilerinizi ve Hükümetin ivedi olarak alması gerekli önlemler konusunda görüşlerinizi lütfen açıklar mısınız?

ALKİN : Bir an için önlemleri sonraya bırakıp 1979 yılı hakkında önce kişisel tahminlerimi açıklayayım. Dış ekonomik ilişkilerden başlayabilir miyim? Önümüzdeki yıl program ithalat tahmini 5 milyar dolar dolayında, ihracat sanırım 5 milyar doları pek aşamayacak. 1979 yılı içerisinde koşulları düşündüğümüz zaman. Böylece 2,5 milyar dolar dolayında bu yılın dış açığının biraz üstünde bir dış ticaret açığı beklenebilir. Görünmeyen işlemlerde başlıca kalem

işçi dövizini. Turizmin katkısının diğer görünmeyenlerin katkısının marjinal olduğunu biliyoruz. Faiz ödemeleri için ilginç bir durum var. 1978 yılı programında, 1978 yılı için ödenecek olan faiz miktarının hemen hemen yarısında bir miktarın ödenmiş olduğunu son ödemeler dengesi tahminlerine baktığımız zaman görüyoruz. Gerçi elimizde Ocak - Eylül ödemeler dengesi tahmini var ama, faiz ödemeleri sanırım 1978 yılı programında gösterilen boyutların altında kalıyor. Belki bir takım ödünler, ertelemeler elde edildiği için.

AKGÜÇ : Sayın Alkin bir soru sorabilir miyim? İkili anlaşmalar için bazı girişimler oldu. Uzun vadeli bazı ticaret anlaşmaları yapıldı. Özellikle sosyalist ülkelerle Arap ülkeleriyle ticareti geliştirmek için girişimler yapıldı. Acaba bu girişimler normal eğilimin üzerine çıkarabilir mi bizim dışsatımlarımızı 1979 yı-

ında? Şimdiki tahminimiz nihayet genel bir trendin devamı şeklinde olabilecek 2,5 milyar dolarlık bir dışsatım düzeyi. Acaba 1978 yılındaki çabaların etkileri önümüzdeki yılda daha belirgin olarak görülebilecek mi?

ALKIN : Ben şundan dolayı 2,5 milyar dolar diyorum. Aslında bu yılın 2,2 milyar dolar yahut biraz daha üstünde olan ihracatı çok olagan bir ihracat değil. Bir takım olağanüstü girişimler, genel deyim ile bazı stokların eritilmesi, tarımsal stokların eritilmesi sonunda ortaya çıkan bir rakam. Bu nedenle ben olağanüstünün üstüne bir olağanüstü daha eklemek istemediğimden, olaganın üstüne olağanüstü ekliyerek 2,5 milyar dolar dolayında kalabileceğini tahmin ediyorum. Belki biraz kötümser gözükebilirim ama bunun 3 milyar dolara kadar zorlanabileceğine ben pek inanmadığım için söylüyorum bunu. İhracat bu dolayda kalırsa dış ticaret açığı 2,5 milyar dolar civarında olacak demektir. Görünmeyenlerin katkısı dediğim gibi turizm ve diğer görünmeyenlerin katkısı biraz marjinal, kâr transferleri oldukça küçük boyutlarda, faiz herhalde programda gösterilen boyutun altında gerçekleşebilecek 1978 program uygulamasında olduğu gibi. Bu durumda görünmeyenlerin net katkısı da herhalde 1 milyar doları geçemeyecek, buna göre cari işlemlerin 1,5 milyar dolaylarında bir açık vermesi beklenebilir. Açığın yine olağan kaynaklardan kapatılabilecek miktarı, buna proje kredisi diyelim, - program kredisi diyemiyorum çünkü program kredisinin biraz olağanüstü anlamda kullanılmaya başlandığını görüyoruz - programlarda ve 4'üncü 5 yıllık planda öngörülen proje kredisiyle bunun yarım milyar dolarının daha finanse edilebileceğini düşünecek olursak 1979 yılı için yine yaygın deyimle bir milyar dolara yakın taze para gereği ortaya çıkıyor, bir miktar rezerv kullanımı olabilir, rezervden kullanım oldukça bu dış finansman gereği net 1 milyar doların altına bir miktar düşebilir, sizin dediğiniz gibi

özellikle Doğu Bloku ülkeleriyle yapılan ikili anlaşmalar ihracata marjinal boyutlarda da olsa bir takım itimeler sağlayabilirse taze para gereksinimi biraz daha aşağıya düşebilir. Ama sanırım 1 milyar dolar dolayında 1979 yılı içerisinde bir taze para gereksinmesi olacak, 5 milyar dolarlık ithalâtı tutturabilmek için hiç olmazsa. Eğer 5 milyar dolarlık ithalat tutturulabilirse büyüme hızı ne olabilir? 1979 yılında, 1979 yılı programının ve 4'üncü Beş Yıllık Planın öngördüğü % 3,2'lik büyüme hızına varılabileceği pek kesin değil. Özellikle 5 milyar dolarlık ithalatın, eksik kapasite kullanımında daha olumlu bir gelişme sağlanması pek beklenemez. Ancak 1973 yılı sonunda % 3 büyüme hızı elde edebilir tahmin ediliyor. 1979'da eğer 5 milyar dolarlık bir ithalat düşünülürse, ithalattaki fiyat artışları, bu yılki ithalatla aradaki 700 milyon dolarlık farkı götürebilecek düzeyde gerçekleşmezse, bu bir miktar daha fazla kapasite kullanımına işaret edebilir 1979 senesi için. Bu nedenle büyüme hızı 78 yılı büyüme hızının bir miktar üstüne çıkabilir. Tabii kesin rakam söylemek falcılık etmek gibi bir şey oluyor ama % 6,2 yahut % 6'nın gerçekleşmesi bir hayli kesinlikten uzak. Yeni yatırımlar için de az çok aynı şeyi söyleyebiliriz. Herhalde 1979 yılı için programlanan tüm yatırımların kamu kesimi yahut özel kesim tarafından yapılması ihtimali zayıf.

AKGÜÇ : Şöyle bir durum var. Dış ödeme olanakları daha çok ekonominin hammadde gereksinimini karşılamaya yönelmiştir. Yatırım malları ithalâtı geçen sene bir hayli düşmüştür. Zannediyorum ki 1979'da da bu durum görülecektir. İster istemez hem kamu tarafından hem özel firmalar tarafından böyle bir politika izlenecektir zorunlu olarak. Hammadde gereksinmesinin bir ölçüde karşılanacağını düşünürsek döviz darboğasının etkisi belki yatırımlarda daha çok kendisini gösterecektir. Yani cari döviz kıtlığının, uzun vadede Türk ekonomisinin geleceği üzerinde olumsuz etkileri

daha açık görülebilecektir.

ALKİN : Bir cümle daha ilâve edeyim o zaman. Tabii büyüme hızının plânda programda gösterildiğinin altında kalmasının bir sakıncalı yanı var. Genel denge tablosuna baktığımızda işin tersinden gidersek büyüme hızı düştükçe tüketim harcamalarının plânda tahmin edilen düzeyin çok üstünde gerçekleşmesi olasılığı var. Bu da tabii enflasyonist bekleyişin yahut enflasyona ait tahminlerin biraz daha karamsar biçimde ortaya çıkışına yol açabilir. Çünkü belli harcama hedefleri kamu kesiminde gerçekleştirilmek istenecektir. Ama reel üretim hedeflerine varılamazsa bütün bu harcama hedeflerinin gerçekleştirilmesi kaçınılmaz olarak tüketim harcamalarının öngörülenin, bir hayli üstünde olmasına yol açar. Gerçi bu masa başında bir gözlem oluyor ama, Genel Denge Tablosuna baktığımızda, üretim hedeflerine ulaşamamasının doğal sonucu, tüketim harcamalarının nisbi olarak yüksek gerçekleşmesidir. Bu durumda marjinal tasarruf eğiliminin % 35 olarak gerçekleşmesini beklemek kesinlikten çok uzak oluyor.

AKGÜÇ : Çok teşekkürler. Sayın Cillov, sizin 1979 yılına ilişkin tahminlerinizi alabilir miyim?

CILLOV : Herşeyden önce şuna işaret edeyim, 1979 yılına ben, oldukça önemli ve yoğun güçlüklerle girildiğini görüyorum. Aslında Türk ekonomisi her zaman güçlüklerle karşılaşır ve bunun bir ölçüde eksik alt yapıdan ileri geldiği söylenebilir. Hatta hızlı kalkınma isteğinin de bir sonucu olduğu söylenebilir. Ne var ki ben bunda 1978 yılında uygulanan hatalı ekonomik politikaların büyük etkisi olduğunu görüyorum. Burada 1978 yılında izlenen hatalı politikaların tartışmasını yapacak değilim. Yalnız 1979'a nasıl girildiğini ve bu arada ne gibi önlemlerin gerektiği hakkında kısaca görüşlerimi belirtmek istiyorum. Kanımca, 1979 yılına önemli iki sorunla karşı karşıya giriyoruz. Birincisi dâhildeki enflasyon baskısı, görülme-

miş boyutlara ulaşan ve benim ölçülerime göre felâket halini alan bir enflasyon durumu, bir de dış ilişkilerimizdeki, daha doğrusu dış ödemelerdeki diyalim, sıkıntılar. Sayın Alkin dış ödemeler durumunu anlatmış bulunuyor. Ben içerdeki enflasyon baskısı üzerinde durmak istiyorum ve enflasyonun bugün Türkiye'de ekonominin bir numaralı sorunu halini aldığını görüyorum. % 70'lere varan bir enflasyon oranı Türkiye'de hiçbir zaman görülmuş değildir. 1977'de % 30'luk ortalama enflasyonun bu yıl % 60'a kadar yükselceğini tahmin ediyorum. Binaenaleyh bu enflasyonla mücadelenin, ciddi mücadelenin 1979'da gerektiği görüşündeyim. Enflasyonla mücadelenin kolay olmadığını ilâve edeyim; enflasyonla mücadelenin sevimsiz bazı tedbirleri gerektirdiğini de kabul ediyorum. Bu bakımdan politikacılar enflasyonla mücadeleye pek hevesli görünmeyebilirler. Ne var ki bugünkü gidışin devamını da imkân görmüyoruz. Bu itibarla 1979 yılında enflasyon hızının, en azından 1978 hızına kıyasla biraz geriletmesini arzu ediyorum. Ancak, benim görüşüm 1979'da enflasyonun aynı hızda devam edeceği yolundadır. Bu görüşe beni sevkededen iki etken vardır. Birincisi 1979 malî yılı için hazırlanan Devlet bütçesi, ikincisi son zamanlarda alınması düşünülen bazı iktisadi kararlar. Evvelâ 1979 yılı bütçesinin ben halâ enflasyonist bir görüşle, enflasyonist baskının devam edeceği görüşü ile hazırlandığı kanısındayım. Geçen yıllar yaptığım karşılaştırmada, 260 milyar liralık 1978 bütçesinin 395 milyara yükseldiğini görüyorum. Tabii 260 milyar lira dediğim zaman, Parlamento'ya sunulan bütçe rakamı sonraki ödenek ilâvelerini hesaba katmıyorum. Çünkü 395 milyar lira da 1979 yılı için Parlamento'ya sunulan bir bütçedir. Eksik olmasın politikacılarımız bu 395 milyarı 415 milyar civarına yükseltecekler, o eğilimdedir, daima artırma eğilimindedir. Şimdi bu mukayeseleri yaptığım zaman, 1978 ve 1979 bütçeleri arasında en büyük artı-

şın cari harcamalarda olduğunu görüyorum. Cari harcamaların da en büyük kısmı personel harcamalarından oluşuyor. 1979 bütçesiyle milli gelir tahminleri yapıyorum 1979 milli gelir tahminlerinde en iyi görüşler % 30-35 bir enflasyon öngörüyorlar, 1979 yılında dahi... Şimdi 1978 yılında % 20 enflasyon öngördükleri halde % 60 enflasyon oldu. 1979'da % 35 enflasyon öngörülürse, gerçekleşecek enflasyon hızının % 60'ın üzerine çıkacağını ifade etmek istiyorum. Herhalde bazı tedbirler alınması gerekecektir; hükümet almak mecburiyetinde kalacaktır, bu enflasyon hızı devam edemez, ancak nereye kadar inebilir? % 40'lara kadar inebilirse yine ben bunu bir başarı sayarım. Şimdi ne gibi tedbirler alınacaktır? Tedbirlerin neler olabileceğini düşünmeden önce enflasyonun nereden kaynaklandığına bakmak, karar vermek, teşhis koymak lazımdır. Kanımca Türkiye'de enflasyonun en büyük kaynağı KİT'lerdir. Kamu iktisadi kuruluşları zararlarını azaltacak, daha doğrusu maliyetlerini düşürecek bir yönetime kavuşturulmadığı sürece enflasyon baskısının bu ülkeden kalkabileceğini sanmıyorum. KİT'ler ürettikleri mal ve hizmetleri hem pahalıya mal etmektedirler, hem de kalitesiz olmaktadır. Kalite düşüklüğü ürettikleri hizmetler için de geçerlidir. İşin diğer bir olumsuz yönü bazı kamu işletmelerinin ürettikleri hizmetlerin kalitesinin zaman içinde gittikçe bozulmasıdır. Örneğin Denizcilik Bankası'na ait olan 20 senelik vapurlarda hizmet mukayesesi yaptığınızda aradaki farkı görürsünüz. Bu kuruluşların ürettikleri mal ve hizmetlerin hem kalitesi düşüktür hem de çok pahalıya mal etmektedirler. Maliyeti 24 liraya olan demirin 14 liraya tevzi edildiğini öğreniyoruz. Bunun yanında bir gram demir cevheri bulunmayan, kömürü bulunmayan Japonya'nın Türkiye'ye 4 liradan demir teklif ettiğini de öğreniyoruz. Bu kuruluşlara vakit kaybetmeden bir çekidüzen, ciddi bir çekidüzen vermek gereklidir. KİT'lerin bu

kadar büyük zarar etmelerinin en büyük sebebi, fazla istihdamdan ileri geliyor. Yüksek ücret politikasından doğuyor; bu hususta bazı tedbirler getirilmesinin gerektiğini düşünüyorum. Enflasyonun ikinci kaynağı benim kanaatimce destekleme alım politikasıdır. Bu konuya ben ötedenberi dokuna gelmişimdir, yıllardanberi hiç lâfı edilmeden. Artık anlaşıldı destekleme politikasının Türkiye ekonomisinde enflasyon yönünden ne büyük ağırlık yarattığı. 1978 yılında başlangıçta destekleme alımlarında olumlu bir politika güdüldüğünü söylemek mümkün. Politikadan biraz arınmış, Dünya piyasaları ile mukayese edilen fiyatlar ortaya atılmıştı. Fakat yılın ikinci yarısında bundan vazgeçildi. Yine yüksek fiyatlara gidildi ve ayrıca evvelce verilen destekleme fiyatlarına belirli zamlar getirilmek suretiyle yine bazı fiyatları yükseltme eğilimine girildi. Bu arada bir mısrala söyleyeyim. Köylüden 330 kuruşa buğday satın alınmaktadır. Toprak Mahsulleri Ofisi takriben 40-45 kuruşluk masraf yaparak bunu şehirlere nakletmektedir. 400 kuruşta mal ettiği buğdayı fırlara 260 kuruştan vermektedir. Ucuz ekmek politikası yüzünden. İşte bu gibi politikalar KİT'lerin zararlarını büyütmektedir. Binaenaleyh KİT'lere bir politik müdahale oluyor. Bunların ekonomik çalışmaları için gerekli imkân ve şartlar sağlanamıyor. Öte yandan enflasyonla mücadelede belki işsizler sayısı da artacaktır. Bundan endişe ediyorum ve bugün 2,5 milyonluk işsizler ordusu sayısının belki 2,5 milyonun üzerine yükselmesi de muhtemeldir. Ama bunun dahi göze alınmasına taraftarım, istihdamda bazı kısıtlamalara gitmek şarttır. Enflasyonu önlemek için olumsuz etkileri de bu tedbirin alınması gerekiyor. Şimdi biraz evvel bütçenin görünümü 1979 yılında da enflasyonun devam edeceği intibamını veriyor dedim. Başka ekonomik tutumlar da, politik tutumlar da beni bu kanaya götürüyor. Meselâ son günlerde öğrendik gazetelerden, emeklilik süresinin

erkekler için 20 hizmet yılına, kadınlar için de 15 yıla indirildiğini... Bu gibi kararlar sosyal nedenlerle alınmış olabilir belki, ama bu anda zamanı değildir bunun. Bunlar ekonomiye büyük yükler getirmektedir. Bugün herşeyden önce kanaatimca, ekonomide mevcut olan enflasyonu önleyecek tedbirleri almak gerekir. Sosyal tedbirleri bir süre geciktirmek, bir veya iki yıl ertelemek olumlu tedbirleri dahi 1-2 sene tehir etmek suretiyle bu enflasyon baskısını frenlemek gerektiğine inanıyorum. Bunlar yapılmadığı takdirde, Türkiye ekonomisinin 1979 yılında 1978'den daha bunalımlı bir duruma gireceğinden endişe etmekteyim.

AKGÜÇ : Sayın Cillov, acaba taze para bulma girişimleri 1979 yılında daha olumlu sonuçlar verebilir mi? 1978'deki çabalar bildiğiniz gibi daha çok borç ertelenmesi üzerine yoğunlaşmıştı. Bu sorun halledildiği zaman 1979'da taze para bulmak ithafâtı bir ölçüde artırmak ve bunun gerek enflasyonu, gerekse üretim üzerindeki olumlu etkisinden yararlanmak mümkün olabilecek mi?

CİLLOV : Efendim, biraz evvel 1978 yılının ekonomik politikasında benim görüşümce isabetsiz davranışlar olduğunu söyledim. Ama isabetli davranışlar yoktur demek istemedim. 1978 yılında ekonomik politikada bilhassa borç ertelemeleri için yapılan girişimleri takdir ediyorum, başka çare yoktu. Bu hususu daima yazılarımda da belirttim, çok olumlu karşıladığım bir tutumdur ve geniş ölçüde bunda da başarı gösterilmiştir. Ama taze para bulunamamıştır veya az bulunmuştur: gereken ölçüde taze para bulunamamıştır. Sanırımki yapılacak ilk iş bu ertelemeleri yapmaktır, bu yapıldı. Şimdi taze para bulma safhasına gelindi. 1979 yılında taze para bulunursa tabii ki ekonomi için çok olumlu olur. Ama ben Türkiye'de enflasyon önlenemediği, enflasyonu önleyici ciddi tedbirler alınmadığı sürece sorunun çözümlenebileceğine inanmıyorum. Kaldı ki Türkiye'de enflasyonu önleyici

ciddi tedbirler de alınmamaktadır. Ciddi tedbirler alınmaz ise ekonomide istikrar yaratılamıyacaktır ve bunun sonucu taze para bulunması da sanıldığı gibi kolay olmayacak hatta mümkün de olamayacaktır. Herşeyden evvel ben, Türk ekonomisinde ekonominin iç bünyesinde sıkı tedbirlere başvurmak, üretimi artıracak ve tüketimi kısıacak tedbirlere başvurmak, ekonomide istikrar sağlamak gerektiğine inanıyorum. Ancak bu şekilde Türkiye ekonomisi hakkında yabancılarda güven uyandırmak suretiyle taze paranın daha kolaylıkla alınabileceğini sanıyorum. Buna rağmen, bu dediklerimin olmamasına rağmen politik sebeplerle taze para bulunursa ekonomi kısa bir süre için feraha kavuşabilir ama taze para bulmanın Türkiye'nin ekonomi sorunlarını çözeceğine inanmıyorum Türkiye daima buna alışmıştır 1950'denberi. Sıkıştığı zaman daima para bulmak, borçlarını erteleme yollarına başvurmuştur ve bunda da başarı göstermiştir 1978'e kadar. Ancak bugün Türkiye değişmiştir. ihtiyaçları bambaşkadır. 1958'leri hatırlarım, 280 milyon dolar bulduğumuz zaman Türkiye kurtulur diyorduk. Bugün 280 milyon dolar büyük bir firmanın ihtivaçtır. Rakamlar büyümüştür. ihtiyaçlar büyümüştür. Türkiye'nin ekonomik yapısı değişmiştir. Sanayiye ekonomik strüktür gelmiştir ve maalesef hammadde bakımından dışa bağımlı bir ekonomik strüktür gelmiştir. Bu itibarla ben herşeyden evvel Türkiye'nin iç ekonomik düzenine bir çekidüzen verilmesinin gerektiği görüşündeyim. Bu sağlandığı takdirde, dışarıdan para bulmanın fazla zor olacağı kanısındayım. Çünkü dışarda bugün gerek siyasi bakımından, gerek ekonomik bakımından para bulunabilecek ortam vardır. Yeterki o parayı bulacak, alacak bir güven, ülkede sağlanmış olsun. Benim görüşüm budur sayın Akgüç.

AKGÜÇ : Sayın Berker, bir iş adamı, bir girişimci olarak sizin 1979'daki beklentilerinizin ne'erdirdi? Sanayi üretimi ba-

kımından, sanayinin karşılaşacağı sorunlar açısından ve sanayicileri rahatlatabilecek önlemler açısından, görüşlerinizi alabilir miyim?

BERKER: İlk önce hemen şunu ifade edeyim. Bu masa etrafında birçok konularda görüş birliği olunacağını düşünerek ve bu ana kadar söylenen konulara katıldığım için tekrarına girmek istemiyorum. Ayrıldığımız konularda tartışmayı tercih ederim. İlk önce 1978 yılında taze para bekleyişinin 1979 yılına da etelendiğini ve aynı bekleyişin 1979'da da devam edeceği kanısı ile bu konudaki görüşümü ifade etmek istiyorum. Bildiğiniz gibi bizim Amerika'da yaptığımız temaslarda, banka çevreleri, IMF ve Paris'te OECD çevreleriyle yapılan tartışmalarda ve verilen bilgilerde ortaya çıkan bir gerçek şudur: Türkiye'de ekonominin yönetimi hâlen ve maalesef geçmiş dönemlerde de enflasyonu önleyecek yönde değildir ve uzun vadede Türk parasının değerini gerçekçi kur üzerine oturtmak şeklinde oluşmamaktadır. Herkesin birleştiği nokta Türk parası değerinin bir kez gerçekçi seviyede tutulması... İkincisi Türk parasının değerinin düşmemesi için her ne pahasına olursa olsun enflasyonun önlenmesinin gerektiği... Tabii bütün konular birbirinin içinde. Her bir konu bir diğerinden ayrı düşünülüyor. İhracatın gelişmesi için, Türk parasının değerinin muhafaza edilmesi, enflasyonun hiç olmazsa Batı ülkeleri enflasyonlarıyla mukayese edilebilir seviyelerde tutulması gerekirken, maalesef, 1978 yılında % 20 olarak öngörülen enflasyon bildiğiniz gibi 1978 yılı sonunda resmi istatistiklere göre % 50'lerin üzerinde... Rakamları kullanırken çok toleranslı davranmak istiyorum, fakat asıl önemli olan resmi istatistiklere yansımaya Türkiye'de 1978 yılında ortaya çıkan çift fiyat uygulaması. Bugün maalesef tüketicinin temel ihtiyaç maddelerinden biri savılan ve birim değeri de çok düşük bir tüketim maddesi olan, ampulde dahi önlenemeyen bir fiyat farkı uygulaması

vardır. Bu çok acıklı, benim anlayışına çok ters gelen bir durum. Gerçekte enflasyonun halka yansımaları çift fiyat nedeniyle resmi istatistiklerin çok üstünde; ancak ben resmi istatistik dışında bir rakam vermek durumunda değilim. Yani bu konuda bir spekülasyon yapmak istemiyorum. Ama herhalde enflasyonun hızı resmi istatistiklerin çok üzerinde... Durum böyle olunca, Türkiye şüphesiz 1979'u kurtaracak tedbirleri alırken, bu tedbirlerin uzun vadeli tedbirlerle de tutarlı olmasını sağlamak durumundadır. Yani kısa vadeli tedbirler hiçbir zaman uzun vadeli etkileri düşünülmeden ve sırf bu yılı kurtaralım diye alınmış tedbirler olmamalıdır. Kısa vadeli tedbirlerde yapılacak hatalar 1980-81 yıllarında tehlikeli sonuçlar doğurur, geleceğin felâketini hazırlar. Zaten dış borçlanmayı idare edemeyişimizin nedeni 1976'ya kurtaralım, 1977'yi kurtaralım, 1978'i kurtaralım endişesi olmuştur. Türkiye'nin dış borç yekûnunun 10 küsur milyar dolar olduğu söylenegeldi. Tabii bunun içine beklemekte olan 3 milyar dolar transferleri de dahil ederseniz toplam dış borç 14 milyar dolara çıkıyor. Bir de alınmış, kullanılmamış krediler var. Gerçekleşmiş olan bu kredilerin kullanılmasına önümüzdeki dönemlerde başlanacak. Bu kredileri de biz aslında kullanacağız. Henüz kullanılmamış kredi bakiyeleri de hesaba katıldığında dış borç yükü 18 milyar doları aşıyor. Efendim şimdi konuya bu gerçek bilgiler ve gerçek sekiyle bakıldığında doğru teşhis koymak mümkün. Hasta kanser mi değil mi? Kanser olduğunu bilirim ona göre tedbirlerimi alırım, ama üşütmüşse ona göre tedbirlerimi alırım. Dolayısıyla Türkiye'nin hastalığının kökünde yatan gerçekleri hepimizin iyi bilmesi lâzım. Bunu moral bakımından açıklamak mecburiyetinde değiliz her zaman ama, gerçekleri de bileceğiz. 1978 ve geçmişin bu durumunu tesbit ettikten sonra 1979 yılına ilişkin önerilere şöyle girmek istiyorum. Türkiye'nin dışa açılmak mecburiyetinde oldu-

ğunu hep söylüyoruz. Şimdi bundan ne anladığımızı bir kere tesbit etmemiz lâzım. Türkiye dışa açılmış zaten. Yani kredi bulmakta çok geniş şekilde açılmış. Fakat Türkiye aslında dışa açılmamış, içe kapanmış ekonomik açıdan. Dolayısıyla biz zannetmişiz ki borç para olarak ve bunları erteliyerek ucuz para kullanıyoruz. Halbuki biz yabancı sermayeyi Türkiye'den kaçırmak için elimizden gelen herşeyi yaparak, en ucuz kullanacağımız parayı, daha çok pahalı bir kaynakla yani borçla değiştirmeye başlamışız.

AKGÜÇ : Kredi kullanmak mı yoksa sermaye kullanmak mı daha ucuz oluyor?

BERKER : Şimdi yabancı sermayeyi kullanım tarzı çok önemli. Burada «sömürü» ifadesini devamlı kullanırız, hepimiz zaman zaman. Fakat yabancı sermayeyi kül olarak aldığımız zaman biz de sömürüyoruz yabancı sermayeyi. Ben öyle misaller verebilirim ki, o yabancı sermayeyi biz sömürmekteyiz şu anda. Dünya ölçüleri içinde, yabancı sermayenin çalıştığı ölçüler içinde, alternatifler içinde, risk taşıma alternatifleri içinde Türkiye bunu sömürüyor, bir anlamda. Buna karşı örnekler de verilebilir. Bazı yabancı sermaye uygulamalarında öyle şeyler var ki kaptırmışız kendimizi affedersiniz rasyonel davranmamışımız nedeniyle o bizi bugün sömürüyor gözükebilir. Ama bunlar hep değer yargıları yıllar içinde değişen değer yargıları. Ama ortada bir gerçek var. Türk ekonomisini pahalı bir ekonomi yapmışız. Şöyle ki Türkiye'de bugün hangi sektöre bakarsak bakalım kapasite boşluğu var. Süt sektörüne baksanız, gübre sektörüne baksanız, otomotiv sektörüne baksanız hangi sektöre baksanız bakın kapasite boşluğu görürsünüz. Buralarda kapasite kullanımını azami seviyelere getiremeden, yeni boyutlarda yeni yatırımlara girişilmesi ve maalesef kapatılması icabeden bazı kamu sektörü, hatta bazı özel sektör fabrikalarının da kapanmış olması sun'î subvansiyonlarla bun-

ların yaşatılmağa çalışılması ve teknolojisi en ileri, kapasitesini en iyi kullanacak yatırımları dahi verimsiz pahalı şekilde işletmeğe koyuşumuz. Türk ekonomisini pahalı yapan başlıca nedenler. Ekonomi rekabete, dışa açık olmadığı için, bu içe kapalı ekonomide böyle bir yapı ortaya gelmiş ve bu yapı da dışa bağımlılığımızı daha fazla artırmağa yol açmıştır. İthal ikamesinin tarifinde bir kere zaman zaman birçok kişilerle ters düşünüyoruz. İthal ikamesi politikası yanlış olmuştur tartışması... İthal ikamesi ne yanlıştır ne doğrudur. Bakış açısı meselesidir. Önemli olan tesislerin optimum büyüklükte kurulması ve zamanında dış pazarlara açılmasıdır. Türkiye'nin 1979 yılında bir yıl içerisinde ekonomik yapısını değiştirmesi mümkün değil ama, politikaların doğru çizilmesi lâzım. Bu politikaların içinde Ortak Pazar'a tam üye olmak için bugünden müracaat etmek gereğini ben bir sanayici olarak öngörüyorum. Bunu yalnız ekonomik açıdan değerlendirmiyorum. Sosyal, siyasal birçok faktörü beraber değerlendirerek bu sonuca varıyorum. Ekonomik açıdan zaten biz istesek de Ortak Pazar'ın bize bugün her konuda buyurun diyecek durumu olmadığını biliyorum. Ancak bize bir vade tanınması ve bu vade içinde bizim entegrasyonu hazırlanmamız halinde bunun mümkün olduğunu söylerim. Ama psikolojik açıdan Türkiye'nin bugün dışa açılırken vatandaşına, dışarda çalışan işçisine güven vermesi lâzım. Bugün en büyük sorunlardan biri de Türkiye'de kaybolan ve kimsenin göremediği güven. Bu güven. Hükümetin politikaları ile gelisir yahut kaybolur. Yüzeyde görülen sevlere bakarak konuşmuyorum. Satış altındaki hâdiselere bakarak yabancı ülkelerde çalışan Türk işçisinin artık parâsını transfer etmek açısından güveninin kalmadığını söylüyorum. Böyle bir ortamda bu güveni tekrar geriye getirecek bazı önemli politik çıkartmalar yapılması lâzım. 1978'de başlanan devletleştirme politikası Türkiye'de özel sektörün ileriye dö-

nük yatırım ve ekonomik çabalarında büyük çapta tereddüte, büyük çapta endişeye yol açmıştır.

AKGÜÇ : Yalnız devletleştirme galiba birkaç madene inhisar ediyor.

BERKER : Efendim, siz de gayet iyi biliyorsunuz ki Türkiye'de bir olay veya birkaç olay başka olaylara gebe olunduğünü gösterir ve bunların kapsamı git-tikçe genişler. Başka hazırlanmakta olan projelerin varlığı da bugün herkesin bilgisi içindedir. 4'üncü Beş Yıllık Plân yapıldı. Bu plân kamu sektörüne ağır veriyor. Demin sayın Cillov gayet açık söyledi. Türkiye'de ve dünyanın hiçbir ülkesinde KİT'lerin başarılı olması mümkün değildir. Bir açık ekonomide, bir serbest piyasa ekonomisinde hatta karma ekonomide. Çünkü daima dar politik düşünce Türkiye'de KİT'lerin başarılı çalışmasına mani olmuştur. Bunun her şekilde başarısız olduğunu iddia etmiyorum. Bugün maalesef KİT'ler de hem üst yönetim politik iş bulma yeri olarak kullanılmıştır hem de alt seviyede sosyal düşüncelerle sanki Türkiye'de KİT'lerde aşırı istihdam işsizliği önleyecekmiş gibi bir politika uygulanmıştır. Bugün KİT'lerde ortalama üç misli istihdam var. Bir kişinin yapabileceği işi üç kişi yapıyor. Öyle bir yapıda zaten üretimin ucuz olması mümkün değil. Bunun en güzel örneği kömür işletmeleri 55 bin işçiye yükselmiş 25 bin işçiden 1970'de. Kömür işçisinin yıllık üretimi 500 kilo iken bugün 350 kiloya düşmüş birim olarak produktivite düşmüş. Biliyorsunuz Kömür İşletmesinin 2.6 milyar cirosu varken yüzde yüz zam yaptılar 5.2 milyar liraya çıktı. Zamdan evvel işletmenin açığı 4 milyardı. Toplu sözleşme ile aynı tutarda ilâve yük getirildi. İşletmenin cirosu iki misli arttı ama zararı yine aynı seviyede kaldı. KİT'lerin bir kısmı tüketiciye sübvansiyon yapıyor ucuz satıyor bir yerde, fakat bu çark ergeç fiyatlara zam yapılmasına yol açacaktır biz de bunu savunuyoruz, fiyatlara gerçekçi zam yapılmalıdır diyoruz ama maalesef zam yaptıkça toplu söz-

leşmelerle daha fazla pay verilecektir, daha fazla sosyal transfer yapılacaktır ve bu spiral KİT'leri Türkiye'deki enflasyonun bir numaralı nedeni yapmaktadır. Bakın rakamlar burada, ben rakamlara fazla girmek istemiyorum ama birkaç rakam vereyim. 1978 yılında Merkez Bankası kredilerindeki artışın % 73'ü kamu sektöründe kullanılmış. Rakamlar ortada. Bugüne kadar zaten gidiş bu idi; ancak daha da süratlendi. Baştaki yönetim kamu sektörüne daha fazla kaynak transferi yapmağa doğru gidiyor. Ekonominin darboğaza girdiği, ithalât yapılamadığı, Türkiye'de kapasite boşlukları olduğu ve istihdamın yavaş yavaş azalmağa başladığı bir dönemde kaynak israf edici bir ters tutuma girildi. Gayet tabii her partinin, her politikacının kendi sosyal anlayışı içinde uzun vadeli programları vardır. Bunları yapmak onların sorunudur. Ancak bu politika, Türkiye ekonomisini 1978 yılından 1979 yılına girerken felce uğratmıştır. 1979 yılında üzümlere ifade ediyorum, bu döviz darboğazı, taze para gelişinin gecikmesi birçok fabrikanın üretimlerini sık sık durdurmasına hatta kapanmasına yol açacaktır. Niçin Türkiye'nin durumu 1978'de bu kadar daha vahim değişti?

Çünkü 1978 yılında, bildiğiniz gibi, sanayi sektörü, bilhassa özel sektör için konuşuyorum, tehlikeyi gördüğü için 1977'de bazı tedbirler almıştı. Bu tedbirler içinde stok yapma, bu tedbirler içinde mal mukabili veya kabul kredisi yolu ile veyahut diğer yollarla ithalât yapmak vardır. Bunların hepsi kullanıldı. O kadar kullanıldı ki artık özel sektör de dışarıda kredi bulma olanaklarını kaybetti. Tabii dış borç erteleme meselesi gündeme gelince Türkiye'nin borcunu bilmeyen de öğrenmeye başladı. Yani Türkiye özel ikili anlaşmalarla bazı şeyleri çok daha iyi daha uzun vadeli yürütebilirken bu imkâna sahipken bugün Türkiye bu olanağı yitirdi. Şimdi her alacaklı endişeye kapılmış vaziyette, kim paçasını kurtaracak bunun peşinde. Bu ortamda özel sektörün yeni krediler bul-

ma olanağı yok veya çok zayıf.

AKGÜÇ : Sayın Berker, 1978'de Merkez Bankası ve Türk Bankacılık sistemi biraz saygınlık kazanmadı mı? Bildiğim kadarı ile, Merkez Bankası artık ancak karşılığı olduğu zaman transfer yapıyor. Bankacılık sistemi de kabul kredisi yolu ile yapılmış ithalâtın bedelini zamanında ödüyor.

BERKER : Bence, Türk halk dili ile kirli çamaşırlarımızı dünyanın önünde yıkamadan da bu saygınlığı kazanabilirdik. Başka bir politika ile de bu saygınlığı kazanabilirdik. Biz kirli çamaşırlarımızı dünyanın önünde yıkıyarak bu saygınlığı kazanma çabasına girdik. kazanıyoruz zannederken çok şey kaybettik. Halen de kredi itibarımızı kolay kolay geri kazanamıyacağız kanısındayım. Size katılıyorum. Saygınlığa dönüşen bir idare tarzına ciddi idare tarzına kavuştuk bir ölçüde bunu söyleyebilirim. Ama bir yerde kazanırken dışarda daha çoğunu kaybettik. Bunu farkına varmadan kaybettik. Şimdi Türkiye'nin geldiği nokta şu... Ekonomik çevrelerin itibarını kazanamıyacağımızı anladığı için Türkiye siyasi çevrelerin siyasi müdahalesiyle ekonomik yardım alma noktasına geldi. Son İran olaylarının da buna yardımcı şüphesiz olacak. Belki Türkiye, 1979 yılında siyasi karar mercilerinin oluşturacağı bir kurtarma operasyonu sonucu ekonomimizi dengeliyebilecek, belki politik düşüncelerle taze para Türkiye'ye verilecek. Ama emin olunuz ki bu taze para, Türk ekonomisinin temel sorunlarını çözmez, geçici ferahlık sağlar. Türk ekonomisinde enflasyonun önlenmesi KİT'leri kaynak israf etmeyen tasarruf yapabilen duruma getiren bir politikadan geçer. Bizim ne IMF ne OECD ne AET'ye kimseye kusur bulmamız lâzım. Biz kendi evimizi kendimiz düzenliyebiliriz. Bunu yapmadıkça başkalarında kusur aramamız kadar yanlış bir davranış olamaz. Bir Çin atasözünden esinlenerek son söz olarak şunu söylemek isterim. Biz de evimizin önünü temiz tutmak durumundayız. Bunu yaptığımız

zaman ne IMF problemi olur ne pazarlığı olur. Biz kendi kendimize olmayacak şeye amin deyip ondan sonra onun peşinden koşan bir ülke durumundayız. Demokrasiyi Türkiye'de yaşatmak gerekçesiyle Türkiye'nin saygınlığını ortaya koymak suretiyle dış yardım sağlamaya çalışıyoruz ki bu da saygınlığın bir ölçüde kaybına neden oluyor. Demokrasi ülkesi olmak bir milletin kendi tercihidir ama ben, «sen istedin demokrasiyi yaşatıyordum, bunun bedelini öde» anlamına ifadelerin dünya kamuoyunda saygınlık kazandırmıyacağı kanısındayım.

AKGÜÇ : Sayın Berker ben size katılıyorum. Bir ülke devamlı olarak borçlanarak yaşayamaz. Buna olanak yoktur. Borçlanma geçici bir tedbirdir. Türkiye bunu devamlı bir araç olarak kullanıyor maalesef. Bugün Türkiye'nin karşılaştığı sorunların çoğunun temeli şüphesiz geçmiş yıllara dayanır. Bir ekonomi birden batmaz. Türk ekonomisi çok uzun zamandan beri ikaz ışığı vermektedir; fakat 1970'lerden bu yana ciddi önlem alınmamıştır. Daima önlemler ertelenmiştir. Burada önemli olan şu, Türk ekonomisi ve Türkiye'de yaşayan bizler kendi olanaklarımızın üstünde yaşamağa alışmışız. Devamlı dış borçlanma da bunu kanıtıyor. Bütün mesele Türk ekonomisini yeniden kendi olanakları içerisinde yaşamağa alıştırmaktır. Son yıllarda devamlı olarak söyleniyor «kemerleri sıkalım.» Ama kimse içtenlikle buna razı değil. Lâf olarak herkes söylüyor, ancak iş fiiliyata geldiği zaman hiç kimse buna razı değil. Vergi dersiniz razı değil, toplu sözleşme dersiniz razı değil, fiyat politikası dersiniz razı değil, ama hepimiz diyoruz ki «kemerleri sıkalım, kendi olanaklarımızla yaşamağa başlayalım, dış borçlanma sınırsız devam etmez, bu çıkar yol değildir. çıkar yol fedakârlıktır, Türkiye'de tüketimi kısaktır.» Ancak kimin tüketimini kısıcaacaksınız? Nasıl kısıcaacaksınız ve bugünkü sosyal ortamda bunu nasıl başaracaksınız? İşte bence temel sorun bura-

da. Bunu çok açıkca ortaya koymak lâzım. İş adamı olarak, işçi lideri olarak Hükümet olarak, politikacı olarak, düşünür olarak, yazar olarak. Herkes kemerleri sıkalım derken, kendisininkini değil, diğerlerinin kısmasını kastediyor.

BERKER : Katılıyorum sözlerinize ikinci fırsat gelirse vergi konusunda da görüşlerimi açıklıyacağım. Tasarrufu artırıcı önlemlerin bir paket halinde alınması lâzım ve bu pakete verginin de muhakkak katılması gerekli. Ama bugünkü Parlamento'daki şekliyle değil. Politikacılar her meseleyi pazarlık konusu yaptıkları için Meclis'e başka türlü getirip pazarlık edip başka türlü çıkarmak taktiğini düşünebilirler.

AKGÜÇ : Efendim. Türkiye'de çok şey pazarlıkla hâl olunuyor. Maliye Bakanlığı çoğu kez Parlamento'da kısıtlamalara uğrayacağını düşünerek vergi kanunlarında belki bazı aşırı taleplerle geliyor. Nasıl olsa Parlamento'da bir miktar kısıntıya uğrar düşüncesiyle. Nitekim de şimdiye kadar bütün vergi önlemlerinde bu kısıntı olmuştur. Bence Türkiye'de bir de şunu vurgulamak lâzım! «Türkiye'de ödün vermekle hiçbir yere gidilmez.» Ödünsüz bir sosyal ve iktisadi politikaya yani pazarlıktan uzak ödünsüz bir politikaya ihtiyacımız var bunu da vurgulamak gerekir.

Sayın Torun, sizin özellikle Türkiye'de tüketimin kısılması ve Türkiye'nin kendi olanakları ile yaşamağa alışması hususundaki görüşlerinizi rica edebilir miyim?

TORUN : Teşekkür ederim. Evvelâ şunu belirteyim. Türkiye'nin 1979'daki iki büyük sorunu üzerinde hiç ihtilâf yok. Birincisi döviz darboğazı, ikincisi de enflasyon sorunu. Buraya neden geldik ve nasıl önleyebiliriz konusunu tartışıyoruz. Neden ve nasıl gelindiğine aşağı yukarı temas ettik. Aslında Türk ekonomisi dinamik bir ekonomidir. Nüfus artış hızı çok yüksek. Dünyanın hızlı şehirleşme potansiyeline sahip ve dünyanın talep ve gelirler yönünden en di-

namik bölgesinin ortasında bulunuyor ve buna rağmen çıkmazlara girmiş durumda. Bu çıkmazlara bizi götüren etmen de kabul etmek gerekir ki bizim daha önceki uygulamalarımızın sonunda yaratmış olduğumuz ekonomik yapı, ve hâlen uygulamakta olduğumuz politikalar. Ekonomik yapıda özellikle 1978'lere kadar uygulanan politikaların etkileri gayet açık olarak kendisini gösteriyor. Bir defa dış kaynak yaratmak ve iç kaynakları, gerekli dış kaynaklarla beslemek suretiyle mümkün olduğu kadar harekete geçirme konusunda bir uzun vadeli politika uygulanmadı ve bugüne kadarki politikalarımız seçim politikası oldu, günü kurtarma politikası oldu. Günü kurtarma politikası olduğu için de uzun vadeli olarak yapıyı değiştirecek meseleleri konuştuk fakat uygulamaya koymadık. Ve bunlar Türkiye'de bazı alışkanlıklar yarattı. Evvelâ Türkiye'de bazı konuların dokunulmazlıkları teşekkül etti. Bazı konular Türkiye'de kamuoyu önünde açıkça tartışılmaz. Örneğin toplu sözleşmeler ne basında ne diğer müesseselerde acıklıkla ve nedir ne olması lâzımdır, ne getiriyor, ne götürüyor tartışılmaz. Destekleme alımları daha önce bahsedildi. Hiç kimse bugüne kadar destekleme alımı dolayısıyla falan malın fiyatının yüksek tutulduğundan bahsetmemiştir. Genel olarak söylenir. Çünkü hiç kimse halka veya destekleme alımlarından faydalananlara karşı «sağlanan bu fayda haklı olmanın ötesindedir» deme gücüne sahip değildir. Hele politikacılarımız bu güce hiç sahip değildir. Sosyal politikalar adı altında yapılan şeyler de aslında çok geniş kapsamlı ve hiçbir şekilde altından kalkamayacağımız, sosyal politika olma niteliğini kaybetmiş olan şeylerdir. Biraz evvel temas ettiniz. Emeklilik meselesi. Bugün Türkiye'de genellikle bir işsizlik sigortası mesele haline gelmiştir. Devlet gerek katma bütçeli idarelerde gerekse kamu iktisadi teşekküllerinde bir gizli işsizlik ordusu yaratmıştır. Bilerek, isteyerek ve kasten yaratmıştır.

Ve bu gizli işsizler ordusuna bakmak suretiyle bız maliyet hesapları yaparız. Zaten adam üretime katkıda bulunmak amacıyla alınmamıştır. Devlette özenikle son 4-5 yıl içinde kadro artışlarına bakarsak bu kadro artışlarının hangi ilâve hizmetleri veya eski hizmetlerden hangisinin kapsamını genişletmek için alındığı sorulabilir. Gerçekte devletin arzettiği hizmetlerde reel bir artış olmamıştır. Son yıllardaki uygulama, devletteki istihdam hacmiyle devletin sağladığı hizmetler arasında hiçbir ilişki olmadığını gayet açıkça ortaya koymaktadır. Hiç kimse de devletin bu istihdam politikasının aleyhinde bulunmamış, bunun tutarsızlığını, bunun bir israf olduğunu, bunun bir aldatmaca olduğunu açık olarak ortaya koymamıştır. Ve gene dokunulmazlığı olan konulardan birisi de fiyatlardır Türkiye'de. Kamu iktisadi teşekküllerinin ürettiği mal veya hizmetlerin herhangi birisinin fiyatı 3 kuruş artırıldığı zaman kamuoyunda kıyamet kopar. Hem piyasa mekanizması içinde olacaksınız ve hem de kamu iktisadi teşebbüslerinin fiyatlarının piyasa mekanizmasında karşı olacaksınız... Petrol fiyatları... Bugün halâ Türkiye'de petrol fiyatlarının bu seviyede tutulmasının izahını ben bulamıyorum. Bunun akılcı bir izahı yok. Biraz evvel temas ettiniz «vergi kaçakçılığı.» Hiç kimse vergi vermeye razı değildir. Ama herkes vergi alınsın der. Maliye bir yerden vergi almağa başladığı zaman eğer atabiliyorsa o sektörü veya o gelir gurubunu çökertinceye kadar alır vergisini. Ve bir büyük kitleden de bir büyük guruptan da birçok sektörden de hiç vergi alamaz. Böyle vergi sistemi, böyle bir vergi anlayışı dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Çünkü vergi politikasının ne olması lâzım geldiği konusunda açıklıkla ortaya konmuş ve benimsetilebilmiş bir politika yoktur. Bugün özel kesimde olsun kamu kesiminde olsun yönetimde bulunan kuşak üç enflasyon yaşamış bir nesildir. Bu nesli kurtarmak lâzımdır. Ve bu nesil

kolay kolay kurtarılamaz. Asıl büyük sorun ben oraya gelmek istiyorum, Türkiye'de yönetim sorunudur. Türkiye'de kamu yönetimi çok yetersizdir. Biraz evvel sayın Alkin'in bahsettiği rakamlara bir anlamda katılıyorum. Görünürdeki ithalat ve ihracat rakamları bu düzeyde olacaktır. Ama fiili ithalât ve ihracat bunların çok üstünde gerçekleşecektir. Bunu da hepimiz biliyoruz. 1977'de böyle olmuştur, 1978'de böyle olmuştur, 1979'da da böyle olacaktır. Devlet 1930'lardan beri Türkiye'de kambiyo kontrolü uygulamaktadır ancak hiçbir zaman 1978'lerdeki kadar bunun kontrol dışı kaldığını zannetmiyorum. Türkiye'de yapılan ithalât ve ihracat resmi rakamların çok üstündedir. Aksi halde bu kadar yüksek kapasite kullanımını izah etmeğe olanak yoktur. Eğer resmi rakamlardaki kadar olsaydı Türkiye'de ithalât, sanayide kapasite kullanma oranlarının % 40'ların civarına kadar düşmesi gerekirdi. Ama yan yollara sapma gücü hiç olmayan kamu sektörüne baktığımız zaman dahi 1978'de kapasitenin % 85'nin kullandığını görüyoruz. O kamu sektörü ki ancak resmi kayıtlarda görülen rakamlar kadar ithalâtten faydalanabilmektedir. Yan yollardan faydalanamaz. Özel sektörde ise bu olanak çok daha fazladır, eğer öyle olmasaydı zaten 1978 yılının iflâslar yılı, tasfiyeler yılı olması gerekirdi. Bir protestolar yılı olması lâzımdı. Aksine tamamiyle farklı bir manzara görüyoruz. Bu da Türkiye'ye resmi rakamlara yansımayan gizli bir ithalâtın olduğunu kanıtıyor. Bir kez, Türkiye'de kamu yönetimi, Parlamento dahil, zamanında, gerekli kararları alamamaktadır. İki, hızlı çalışmamaktadır. Üç, aldığı kararları uygulama gücüne sahip değildir. Bizim Parlamentomuzda konuşulmuştur. «Falan kanun tatbik edilecektir diye.» Falan kanun tatbik edilecektir ne demektir. Eğer bir kanun varsa tatbik ediliyor demektir. Eğer bir kanun varsa ve tatbik edilmiyorsa, kanun yapmanın da karar almanın da hiçbir anlamı yoktur. Ve biz

bunları yadrgamıyacak kadar bu garip-liklere alışmış durumdayız. «Falan ka-nunu bundan sonra tatbik edeceğiz. Bundan sonra fiyatları kontrol edeceğiz» denir. Fiyatların kontrol edileceği ha-berleri bir büyük ümit yaratır memle-kette, herkes alkışlar. Ne alâ der. Hal-buki fiyat kontrolü kadar enflasyonu Türkiye'de kamçıl原因 hiçbir şey etmen olmamıştır. 1954 enflasyonunu teşvik edenlerin başında Milli Korunma Ka-nunu gelir. Çünkü Milli Korunma Ka-nunu olsun veya getirilmek istenen ye-ni fiyat kontrol düzeni olsun, düzenli çalışmakta olan müesseseleri ve başta tabii kamu kesimini sürekli olarak sübvansiyon vermeğe mahkûm eder. Düzen-siz çalışanları da bu sübvansiyonların nimetlerini toplamaya doğru iter. Böyle-ce bir kurallara uyan ve bu nedenle sü-rekli kayıplara uğrayan kesim, bir de kurallar dışında çalışan ve sürekli ola-rak memleketin nimetlerinden yararlan-makta olan kesim oluşur Türkiye'de. O kesimde yaratılan değerler nereye gider, nasıl kullanılır bunlar da tamamiyle devletin kararlarının ve uygulamaları-nın dışında kalır ve büyük ölçüde spe-külasyona gider. Tekrarlamak isterim Türkiye'de temel sorun iç kaynaklarımızı harekete geçirmektir. Bunun da yol-ları gayet açıktır. Hepimiz zannedirim bunun üzerinde görüş birliğine varırız. Türkiye'de tasarruf hacmini artırabil-mek, Türkiye'de tüketimi kısılabilmekte-dir ve Türkiye'de mevcut kapasiteyi kullanabilmektir biraz evvel temas edil-diği gibi Türkiye'de mevcut kapasiteyi kullanabilmek için yeterli talep içerde olduğu kadar dışarda da vardır. Ve içer-deki talebi kısmak için bazı aletleri kul-lanmak gerekir. Özellikle vergi başta ve ondan sonra da kamu sektörünün fiyat-ları tüketimi kısmak için etkili araçlar-dır. Üçüncü kademede belki para poli-tikası gelir. Halbuki biz geçen yıl yalnız para politikası ile tüketimi kontrol altı-na almağa kalktık ve onu da, öteki ted-birleri bıraktığımız için, sonuna kadar götüremedik. Eğer Türkiye'de biz tüke-

timi kısmassak, uzun vadeli bir politika-nın temellerini atmazsak ve bunları ka-mu oyuna mal etmezsek, günümüzü gün etmek istikametindeki politikamızı de-vam ettirirsek, bu çıkmazdan hiçbir şe-kilde kurtulmamıza imkân ve ihtimal yoktur. Tamamen katıldığımız konulardan birisi de borçlanma... Eğer dış borçlan-ma daha verimli bir yerde ve kısa sü-rede kendisini ödeyip bir fazla yarata-cak tarzda kullanılmazsa fayda yerine zarar getirir. Nitekim zarar getirmiştir bugüne kadar. Borçlanma zorunludur fakat iç kaynakları harekete getirebildiği ölçüde ve maliyetinden fazla fayda sağ-lanabildiği ölçüde... Halbuki biz bu ma-liyet fayda hesabını hiçbir zaman dış borçlanmada yapmamışızdır, uygulamamızı bu yönde götürememiştir. Dış borçlanmada bugün gerçekten dünya-daki saygınlığımızı geniş ölçüde kaybet-miş durumdayız. Halbuki buradan bir miktar kaynak kullanma zorundayız. 1978 borç erteleme gayretleri içinde geç-miştir. Borç erteleme, fiili duruma meşruiyet vermek demektir. Ondan öte ne bir kaynak yaratır ne de kaynakla-rın kullanımını etkiler. Zaten kullanılmıştır bu kaynaklar, zaten elden çık-mıştır ve Türkiye için, Osmanlı borçla-rını ödemiş bir memleket olarak, bu borçların ödenmemesi diye birşey bahis konusu değildir. Bütün mesele burada bir karşılıklı anlaşmayı sağlamaktır ve ondan öteye de hiçbir değeri yoktur. 1978, bütün reklamlarıyla bütün gayret-leriyle borç ertelemeye sağladığımız ba-şarıların anlatılmasıyla geçmiştir. Neti-cede ekonomiye yeni bir şey getirilme-miştir. 1979'da eğer ciddi olarak çalışır-sak bizim dış borçlanma zorunluluğumuzun çok fazla olduğuna inanmıyo-rum kendi adıma. Uzülerek ifade etmek isterim ki 1979 politikalarıyla ilgili ka-rarların birçokları bugünden alınmış bulunuyor. Binaenaleyh bu kararları de-ğiştirmek sorunu ile karşı karşıyayız. Meclislerde müzakere edilmekte olan bütçe, 1979 yılının kurtarılmasına yar-arlı bir bütçe değildir. Bunun kesin

olarak değiştirilmesi gerekir, hiç olmazsa uygulamada değiştirilmesi gerekir. 1979 programı, kesin olarak, 1979 yılında acil çözüm bekleyen sorunlarımıza hiçbir tedbir getirmemektedir. Hayal kurmayalım % 6 kalkınma hızı 1979'da bahis konusu değildir. Ekonomiyi çok zorlarsak o kalkınma hızını 1979'da sağlamaya kalkarsak bunun bedelini sonraki yıllarda öderiz. Binaenaleyh 1979, bir derlenenip toparlanma yılı olmalıdır. 1979, mevcutları değerlendirme yılı olmalıdır. 1979 bizim dışarıya gerçek anlamda açılma yılımız olmalıdır. Yanıbaşımızda bütün dünyanın pay almağa çalıştığı bir büyük pazar var. 1979, bu pazara gücümüzle girme yılıdır ve bu pazar gerçekten büyük olanaklar vaad ediyor. Evvelâ bizim müteahhitlik dediğimiz inşaat sektörünün de buraya ağırlıkla girmesi lazımdır. Bizim ekonomimizin belki üçte birinin bile altında olan Yunan ekonomisi buraya 15 milyar dolarlık bir taahhülle girmiş durumdadır ve biz bir milyar doların civarında dolaşyoruz. Euraya satacağımız ve oradan alacağımız çok şeyler vardır. Ticari ilişkilerimizi, ekonomik ilişkilerimizi kurmakta coğrafi bakımdan, tarihi bakımdan diğer bütün gelişmiş ülkelerden ve gelişmekte olan ülkelerden çok daha fazla avantajımız var. Ama bunlara kullanmak için bazı temel politikalara öncelikle ihtiyaç vardır. Dışarda çalışan Türk işçilerinin yaratmış oldukları tasarrufun Türkiye'ye kolaylıkla getirilmesi imkânları vardır. Ama bu da ciddi çalışmalar gerektirir. Ve bütün bunların düğümlendiği nokta benim kanaatime göre, Türkiye'de politika kararlarını alan ve bu kararları uygulayan yönetimin kendisine evvelâ çekidüzen vermesidir. Ne bu politika kararlarını alan kuruluşların ne de politika kararlarını uygulamaya dönüştüren yönetimin bu sorunlarımızı 1979'da çözecek bir davranış içinde olduklarını ifade etmeğe imkân yoktur. İlk yapılacak şey kamu yönetimini ve politika yapanlarla politikayı uygulamaya koyanları rasyo-

nel politika yapma ve bu politikaları rasyonel, etkin bir biçimde kestirme yollardan uygulayacak şekle getirmektir. Bu kolay birşey değildir ama sorunlarımızı küçültür. Bu kadar büyük sorunları büyük kolaylıkla çözebildiğimizi zannediyorsak kendimizi aldatırız. Tedbirlerin neler olacağı meselesini galiba bundan sonra görüşeceğiz.

AKGUÇ : Efendim, kamuoyu o şekilde şartlandırılıyor ki ciddi çalışma yapan yönetici, politikacı, sanayici desteklenmiyor, bilâkis tepki görüyor. Demagoji halâ geçer akçe... Gayet açıktır bunun kanıtı. Fiyat politikası diyoruz, tüketimin kısıtlanması diyoruz, vergi diyoruz. Bu konularda ciddi önlemler alan politikacılar, yöneticiler kamuoyundan gelecek olan tepkilere karşı maalesef korunmamaktadır. Kamuoyu öyle şartlandırılmıştır ki «Türkiye'de Fuel-oil'i pahalandıracamın bütün zengin Batılı ülkeler bile soğuk bir kış yaşarken biz bu kadar savurganlık içerisinde olamayız» dersiniz bunun tepkisini derhal kamuoyunda görürsünüz.

TORUN : İzin verirsiniz bir iki örnekle bunu destekliyeyim. Son günlerde vergilerle ve kamu kesimi harcamaları ile ilgili olarak güncellik kazanmış iki konu var. Bütün partiler, en az geçim indiriminin asgari ücretin üzerinde tesbitinde müttefikler. Tamam diyorlar yapalım. Bütün muhalefet, devlet memurlarına verilecek ücretin kat sayısını 20 veya onun üstüne çıkartmakta müttefik. Ama vergi kanunlarının hükümlerini karşılar. Ana muhalefet partisi lideri gayet açık olarak ifade etti Meclisteki konuşmasında. «Beyler diyor hangi muhalefet partisi vergi kanunlarında iktidarı destekler.» Ben böyle bir kural bilmiyorum dünyada. İlke muhalefet partileri vergi kanunlarına karşı olur sadece harcamaları destekler diye de bir kural yok dünyada ve bizim kamuoyunda maalesef böyle. Hiç kimseyi kınamak için söylemiyorum genel olarak hepimizin tutumu böyle. Basınımız da böyle, Üniversitemiz de böyle politi-

kacımız da böyle ve anayasal kuruluşlarımızın hepsi de aşağı yukarı derece farklarıyla aynı durumda. Vergileri kaldıracamız tamam.» İttifakla kabu. edilir. Bir kuruş vergiye hayır. Veya çok sıkışsaksak başkalarından vergi almaya evet bana hayır. Baskı gruplarımızın da çalışma usulleri aşağı yukarı bu. Binaenaleyh evvelâ bu tür davranışlarımızın bizi hiçbir salım yola götürmeyeceği konusunda açıklıkla meseleleri tartışıp bir görüşbirliğine varmamız lâzım kamuoyunda. Ancak ondan sonra bu kararlar alınabilir ve bu kararlar uygulanabilir.

AKGÜÇ: Benim kanaatim de Türkiye'de eksik olan faktörlerden biri de son zamanlarda döviz, iç tasarruf vb.'nin yanısıra bir de özveri ve ciddiyet eksikliği. Bunu da vurgulamak lâzım. Herkes yükü kendisi taşımamak koşuluyla fedakârlığa rıza gösteriyor. Meseleye biraz da ekonomi dışında moral faktörleri de kattık ama Türkiye'nin galiba değer yargılarının da şu sıralarda tartışılmaya ihtiyacı var.

BERKER: Vergi konusu açıldı da ben bu konuda görüşlerimi açıklayayım. Biz TUSİAD olarak vergi konusunda çeşitli raporlar yazdık, çeşitli savunmalar yaptık. Vergi reformu savunucusuyuz; fakat bir yerde bu vergi tasarısına bu şekliyle de karşıyız. Şimdi kamuoyunda bu şekilde anlatılınca yahut bu şekilde aksedince ters anlaşılıyor. Niçin yanındayız? Niye karşıyız? Bunu anlatabilmek çok zor. Biz Ankara'ya gittik komisyon üyeleriyle konuştuk. Kanunları getirenlerle konuştuk, bunu savunanlarla konuştuk. Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar yüksek kurum ve gelir vergisi oranları yok. Bunu son getirilen şekliyle konuşuyorum. Ama pazarlık payı koyuyorlar ve bunu azaltacağız izlenimini veriyorlar en azından. Fakat bu yaklaşım yanlış. Adnan Kafaoglu gayet güzel açıklamış Konferans Heyetindeki konuşmasında. Orada niçin vergi tasarısını, vergi reformunu, kurumlar vergisinde bilhassa ikili anlaşmalarla niçin bu taktikle getirdiklerini açık-

lamış. İkili anlaşmaları yapıp başka ülkelerden yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişini hem kolaylaştırmak hem de vergiyi başka ülkelerin hazinesine kaçırmamak ve de Türk ekonomisini Ortak Pazar'a vergi açısından bir anlamda yaklaştırmak. Katma Değer Vergisini savunuruz yıllarca. Katma Değer Vergisi, bir türlü hiçbir idare tarafından tutulupta başlatılamadı bugüne kadar Türkiye'de eğitim noksanlığı, efendim kadro noksanlığı, sistem noksanlığı nedeniyle böyle bir verginin kısa sürede uygulanamayacağı gerekçesiyle başarısız olması tehlikesine karşı bunu ertelediler, ertelediler. Ama her konunun bir başlangıcı var. Katma Değer Vergisi de önce belirli sektörlerde, muayyen mal bazlarında uygulanabilir, daha sonra yavaş sistemle uygulama alanı genişletilebilirdi. Herşeyin bir alışma dönemi vardır. Şüphesiz Katma Değer Vergisi için de bu geçerlidir. Şimdi bugün Türkiye'de % 21 oranında vergi yükü olduğu hesaplanıyor, vergi yükü büyük olan ülkelerde de bu oran % 23-24'e yükseliyor. İstisnaları söylemiyorum % 25-26'lara çıkan İsveç gibi ama ortalaması % 23 dolaylarında. Biz % 21'deyiz. Bunun bir anlamı var. Demek ki Türkiye'de vergi kaçakçılığı varsa, vergi ziyalı varsa bir kısmı çok yüksek veriyor, bir kısmı hiç vermiyor, bir kısmı da vergi kanunları kapsamı dışında. Tarımda olduğu gibi. Böyle bir durumda ortalama rakamların bir anlamı yok, vergisini ödeyen sektörlerin gerçek yükünü göstermiyor. Vergisini ödeyen sektörlerin yükünü daha da ağırlaştırmak binilen dalı kesen bir uygulamadır. Bugün Türkiye'nin üretimi yapan ve ucuz kaliteli üretimi yapan sektörlerin çökmesine yol açacak ve kamuya gelir sağlayan sektörleri de çalışamaz hale getirecek, yıkım haline getirecek bir vergi tasarısı vergi reformu olmaz. Biz konuya bu açıdan yaklaşıyoruz. Yoksa ücretlilerin vergi yükünün düzeltilmesine kim karşı çıkabilir. Bugünkü enflasyonist baskı altında her işçi % 60 vergi oranına girecek. Bugün

olmasa bile önümüzdeki bir toplu sözleşmeden sonra, bütün herkes % 60 dilimine girecek. Kim bunun aksini savunabilir. Bunun düzeltmesini kim istemez. Maliye ile temaslarımızda şu sual bana da soruldu. Dediler ki «Pekiyi kısa vadede ne yapacağız, sizin önerileriniz uzun vadeli.» Kısa vadede vergi uygulaması yönünden vergi yönetimi yönünden yapılacak çok şey var. Amerika'da, Avrupa'da ve başka ülkelerde mükelleflerin kontrolü için sarfedilen para çok fazla. Beher dolar için 10 sent sarfediyor Amerikan maliyesi. Yani 1 dolar vergi toplayabilmek için 10 sentini, bunun % 10'unu masraf yapıyor. Türkiye'de rakamlara bakıyoruz komik. Mükellef adedine göre kontrol yıllık kontroller bunlar komik rakamlar. Vergi idaresinin düzeltilmesi bir günde olacak iş değil, ama kadronun bu şekilde eğitime başlanması, bu şekilde devreye girilmesi zorunlu, vergi yönetiminin iyileştirilmesi uzun vadeli. Bunu kabul ediyorum, bunu da anlıyorum. Ama kısa vadede yeni vergi tasarılarıyla 35 milyarı alacaksınız, tüketimi hiç esnek olmayan Türkiye'nin bu enflasyonist gidişi içinde ve bu 35 milyarı üretici olan kısımdan alıp tüketici kısmına vereceksiniz ve enflasyonu tutacaksınız. İşte bu mümkün değil. Herkesin görüş açısını ortaya koyduğumuz zaman bir çıkmaza giriyoruz. Pekiyi kısa vadede biz vergi sorununu nasıl düzeltereğiz ve vergi gelirini artırarak tüketimi nasıl kısacağız? Bana göre tüketimi önlemek için bu vergi tasarısı getirilmiyor, sosyal adalet için getiriliyor, anlamı bu. Bu ikisini karıştırmamak lazım. Ya sosyal adalet için enflasyonu da göze alacağız, bunu o şekilde takdim edeceğiz. Bu konuda herkesin, politikacıların da samimi olması gerekli, biz samimi olmaya çalışıyoruz. Yani gerçekleri olduğu gibi söylemek lazım kamuoyuna benim inancım o. Tek taraflı değil, böyle forumlarda daha geniş, daha yaygın platformlara çıkıp bütün yönleri ile tarafsız bir şekilde konunun tartışılması, söy-

lenmesi lazım. Ne yapılması gerektiği de somut şekilde ortaya konulmalı. Keşke bir süra, bir kongre teşkil edilse de, tarafsız bir şekilde, siyasi parti tercihleri olmadan konular incelense, tartışılssa... Politikacıların da gerek iktidarda olsun gerek muhalefette olsun söylediklerinin hesabını vermek sorumluluğu olmalıdır. Artık herkesin doğru bildiği şeyleri cesaretle söylemesi gerekli... Ama Türkiye'de maalesef her konuda oy kazanma hesabı ön plâna çıktığından, kısır tartışmalardan, kısır bölgeden bir türlü kurtulamıyoruz.

AKGÜÇ : Sayın Berker aslında bunun oy kazandırıp kazandırmadığı da çok kuşkulu. Türkiye'de ödücü her politikacı sonunda oy kaybetmiştir. Kısa vadede belki oy kazanır gibi görünmüştür ama 1950'den bu yana yakın, geçici bir süre belki oy kazanıyormuş izlenimini verir bu ödücü politika fakat uzun vadede daima başarısız olmuştur. Uzun vadede başarılı olmak isteyen politikacı ödün vermeyen ciddi politikacı olmalıdır. Bugüne kadar ödücü bir politikacının devamlı başarılı olduğu görülmemiştir. Ödün vermek çok kısa vadeli oy hesaplarına dayanıyor, ama uzun vadede daima kaybediyor bu tipler. Şunu da vurgulamak gerekir ki, bir politikacının görevi uzun vadede oy alarak partisine kazandırmaktır.

Sayın Alkin, sizin bu konudaki somut önerilerinizi alabilir miyim?

ALKİN : Aslında anlaşılıyor ki, genel bir anlaşma oldu. Türkiye'de 1979'un en önemli sorunu enflasyon olacak. Çünkü her sorunun anası bu, enflasyon... Bu sorunda hiç olmazsa ılımlı ölçülerde de bir takım çözümler ortaya konmazsa diğer ekonomik sorunların çözülmesi son derece güç. Yani enflasyonun hızını bir miktar kesmeden ne etkili kambiyo politikası uygulayabilirsiniz, ne vergi politikasını uygulayabilirsiniz, ne bir fiyat politikası, ne de bir gelir politikası hiçbirşey uygulayamazsınız. Enflasyonun hızlı olduğu dönemlerde rasyonel düşünme olanağı kalmıyor. Enf-

lasyon oranı % 50-60 sürüp giderken kamu onunde sayın Torun'un soyledigi tabu olan konuları nasıl tartışacağız? İşçi - işveren ilişkilerini nasıl tartışacağız? Alıp başını giderken iyatlar. Herhalde Hocam Sayın Çililov'un da soyledigi gibi enflasyonla mücadele gündemin birinci maddesi olacak. Şimdi burada yaklaşım, Türkiye'nin orijinal politik yapısı da dikkate alınarak ortaya konulmalı. Kendisine özgü bir demokratik yapısı var. Koşulları ve sınırlamaları var. Hep burada konuştuğumuz şeyler. Belli onlemleri almak galiba ne kadar tartışsak tartışalım hiç olmazsa kısa dönemde mümkün değil. Örneğin, tüketimdeki hızı aruş enflasyonun başlıca nedeni diyoruz ve enflasyonla mücadelede tüketimin kısılması gerektiğini öneriyoruz, yahut düşünüyoruz. Enflasyonu kısmanın akla gelen ilk yolu talepten kaynaklanıyor, tüketimi cezalandırmak. Fakat anlıyoruz ki kısa dönemde bu politik koşullar içerisinde tüketimi cezalandırarak enflasyon hızını kısmak pek kolay olmayacak. İşte vergi üzerinde bir sürü tartışma yaptık. Tüketimi cezalandırmak, doğrudan cezalandırmak gelir dağılımını bozar. Tüketimi sınırlıyabilirsiniz. Bunun bir yolu vergilemedir, öteki yolu da tüketim yapısını kısa dönemde değiştirmektir. Aslında üretim yapısını kısa dönemde değiştirirsek bunun sade gelir dağılımını bozacağı, ama tüketimi kısmıyacağını da düşünebiliriz. Herkesin devamlı olarak söylediği bir takım klişeler var. «Efendim, üretim yapısını değiştirmek lazım. Otomobil, televizyon üretimini kısmak, tüketim malları üretimini kısmak gibi.» Tüketim malları üretimini kısarak hemen tüketim kalıplarını değiştirmek mümkün olmaz. Üretim kalıpları ile tüketim kalıpları birbirine yapışık değil ki. Siz üretim yapısını değiştirirken tüketim yapısı da ona bağlı olarak değişsin. Tüketim yapısı olduğu yerde kalır kısa dönemde üretim yapısını değiştirirken bunun sonucu her şeyin karaborsası ortaya çıkar, resmî fi-

yatlarla yansımayan enflasyonu daha da hızlandırmış olabilir. Galiba kısa dönemde tüketimi cezalandıramayız, yahut gelir dağılımını alenen bozamayız. Politik koşullar buna elvermez. Galiba bu tedakârlık, özveri meselesi kısa dönemde yürümeyecek. Telkinde de bulunsanız olmuyor. Herkes topu başkasının eline atıyor. Çok kıvrak bir politika ile gelir dağılımını düzeltiyormuş gibi gözüküp, bozarak tüketimi yavaşlatabilirsiniz; ancak bu da ülkemizde pek mümkün değil, bu son derece kıvraklık isteyen güç bir iş... Acaba tasarufu mükâtatlandırarak hiç olmazsa kısa dönemde tüketimi bir miktar kısma yolu aranabilir mi? Örneğin gerçek enflasyon hızı çok yüksek ve büyük cesaret ister ama tasarrufları endeksleme yoluna gidebilir miyiz? Çünkü Türkiye'de bir genel kanı var, bu genel kanı gerçekte rakamlara da dayanmıyor, ancak ağır ağır bu kanıda da değişme oluyor. Yani düşük gelirli grup tasarruf etmez, genellikle yüksek gelirli kesimde tasarruf yapılır. Bir de orta kesim var. Gerek bunun bir kısmı vergi kapsamı dışında kaldığından dolayı alabildiğine tüketiyor, gerek gelirleri ancak tüketimine yettiği için alabildiğine tüketiyor; fakat biraz yakından baktığımızda burada da kesin rakam yok. Bu da belki bir içgüdüsel yaklaşım oluyor ama düşük gelirli dediğimiz kesimin oldukça anlamlı boyutlarda, çok yüksek olmasa da tasarrufta bulunduğunu görürüz. Fakat bunları da kaybetme tehlikesi var. Çünkü bu kesim de ağır ağır bu enflasyonun etkisiyle tasarruflarının hızla eridiğini görmekte. Hiç olmazsa bu kesimi tüketimden vazgeçirmek için 1979 yılı içerisinde, çok cesur bir kararla, tasarrufların yahut mevduat halinde yatırılan tasarrufların hatta devlet tahvillerinin enflasyona göre endekslenmesi düşünülebilir. Tabii cesur bir karar. Çünkü enflasyon hızı % 50 desek rasyonel rakam bunun üstünde makul bir faiz haddi koyduğumuzda belki % 70'lerde bir endeksleme meydana gelecek. Bazı ülkeler özellikle

Finlandiya hatta bugünlerde İsrail bunu düşünüyor. Endekslemenin bir sorun yaratması muhtemel; fakat kısa dönemde bu tasarrufları biz mükâfatlandırmazsak nasıl düşük ve orta gelir grupları tasarruf yapacak? Artık en düşük gelirli sınıf bile tasarrufunun günden güne eridiğini göre göre içinin yandığını hissediyor nasıl tasarruf yapacak? Biz tasarrufu mükâfatlandırmadan sadece tüketimi cezalandırarak bu politik koşullar içerisinde nasıl tüketimi kısacağız? Şimdi tartışmaya başladığımız politikayı acaba şöyle düşünebilir miyiz. Yüksek sesli düşünmek gibi. Önce endeksleme veya başka yollarla tasarrufu mükâfatlandırarak tüketimi kıstamak, hızlı biçimde KİT açıklarını fiyat zamları ile kapatmak. Böyle bir politika bir yandan enflasyonu yavaşlatırken diğer taraftan itecektir. Fakat bütün bu işe rağmen yine de cesaretle endekslemeyi vaz geçmemek ve birbirini besleyen bir mekanizma içerisinde 1979 yılında enflasyon hızının % 40'lara doğru inmesini beklemek. Ben 1979 yılı içerisinde ne KİT'lerde bir rasyonalizasyona gidileceğini ümit ediyorum, ne üretimde bir yapı değişikliği yapılabileceğine ne de tüketimi kısıtlayacak bir vergilemenin çıkabileceğine inanıyorum. Türkiye'nin politik ve toplumsal koşulları içerisinde tüketimi cezalandırma önlemlerinin ortaya konabileceğine inanıyorum. Hepimiz burada konuştuk, politik koşulları tartıştık, politikacıların tutumlarının 1979 yılı içerisinde değişeceğine gerçekte inanıyor muyuz? Rasyonel politikaların izlenebileceğine inanabiliyor muyuz? Güç. Galiba herkese bir parça cazip gelen ters yoldan gitme çok cesaret ister ama acaba bu yolda bir deneme hiç olmazsa işlerin başıboş yapılmasından daha olumlu bir sonuç vermez mi? Birçok ülke endekslemeyle, tasarrufları mükâfatlandırarak tüketimi kısma yoluna gitti... Efendim ben gene tekrar edeyim. 1979 yılında tüketimi cezalandırarak enflasyonu durdurabileceklerine inanmıyorum değil uygulanabileceğine,

önerilebileceğine de inanmıyorum.

AKGÜÇ : Acaba zorunlu tasarrufları artırma daha etkili olmaz mı? Gönüllü tasarruflar, kontrol altında olan bir değişken değil.

ALKİN : Sayın Akgüç, hemen cevap vereyim. Ben önümüzdeki vergileme dönemine bu vergi kanunlarının yetiştirileceğine inanmıyorum da onun için. Yoksa uzun dönemde tabiidir ki rasyonel bir vergi politikası ile zorunlu tasarrufları da hızlandırarak gönüllü tasarruflarla birlikte tasarruf hacmini artırabilirsiniz. Tasarruf yetersizliği sorununun daha az cesaret isteyen biçimde çözebilirsiniz ama 1979'la uğraşyoruz ve ben 1979'da vergilemenin önerilen biçimde Parlamento'dan geçeceğine pek sanmıyorum. 1979 yılında diyelim ki Mart ayından ileri sarktık. Vergi kanunları çıkartılabilir ancak uygulanabilecek kesim ücretliler olacak. Bunun dışındaki kesime uygulanması 1980'e sarkacak. Ücretliler bir yandan asgari geçimin yükseltilmesiyle mükâfatlandırılırken diğer yandan cezalandırılacak... Açıkcası 1979'da zorunlu tasarrufların bu vergileme kanunu ile gerçekleşeceğine inanmıyorum. Çok iyimser olarak bu vergileme tasarısı geçse de, yansımaları 1980'de, olabilecek.

AKGÜÇ : Zaten Türkiye bu vergi meseleleri dolayısıyla bir yılını kaybetti. Yani aslında bu tedbirlerin geçen Mart'ta alınıp bunun nimetleri olacağına 1979'da görülmesi lâzımdı.

CİLLOV : Ama makul bir teklif getirseydi. Böyle sosyal düzeni değiştirmeye amacı ile getirilen tedbir tabii gecikir.

ALKİN : Bir atak teklifim daha olsun mu? Endeksleme, arkadan bütün KİT mamüllerine hiç olmazsa 1979 yılı içerisinde açıklarını kapatacak ölçüde zam, böylece enflasyonun endeksleme sonunda bir miktar yavaşlayan hızının tekrar artması, ancak endekslemeye cesurca devam sonucu yavaşlayan bu hızı uygun iç fiyat, dünya fiyatları yozlaşmasını bir kalemde götürecektir bir cesur

devalüasyon.

AKGÜÇ : Devalüasyon aslında Türk ekonomisinde şu etkileri yapabilir-se yararlı olabilir. İç tüketimi kısırdığı ve dış pazarlara yönelik üretimi artırdığı ve artan üretimi veyahutta iç tüketimi kısılması dolayısıyla meydana gelen fazlayı dışarıya ihraç etme olanaklarını yarattığı takdirde bunun bir yararı var. Bir de uzun vadede Türk ekonomisinin dışarıya açılması koşullarından biri de devalüasyon ise bunun yapılmasının yararı var. Bu etkiler sağlanamazsa yapılacak devalüasyon dediğiniz gibi yeni bir enflasyon dalgasına yol açar.

ALKİN : Bu arada içerde siz enflasyonu % 50-60'la yürütürseniz, bütün zararlarına rağmen devalüasyonu önleyebilir misiniz? Devalüasyon olmadan ihracat yapabilir misiniz? Herşeyden evvel enflasyonu durdurmanın şart olduğunda galiba hepimiz görüş birliği halindeyiz. Bir olanağa daha değineyim. Yabancı sermaye... Yabancı sermayeye karşı tutumun 1979 yılında tamamen değiştiğini düşünelim... Bu enflasyon döneminde öyle bir kambiyo riski varki. Bu kambiyo riskiyle gelir mi? Yani dünyanın en liberal bir anlayışına bir anda sahip olduk diyelim. Özel yabancı sermaye bu kambiyo riskini göze alır mı?

BERKER : Burada önemli olan şu. Türkiye yeni bir kambiyo rejimi uygulamalı. Yeni rejimde Türk parası muayyen sınırlar içinde dalgalanmaya bırakılmalı. Bugün Yunanistan'da aynı uygulama var. Karaborsa yok değil ama % 5-6 nisbetinde bir karaborsa var. Yunanistan parasını dalgalanmaya bırakmış, aldığı sonuç başarılı. Fakat bunu uyguladığı yıl 1963'lerden bu yana... Parasının değeri o günden bugüne dalgalanma içinde kalmış. Tabii Yunan ekonomisinin bazı görünen ve görünmeyen avantajları var. Turizm, taşımacılık, hatta işçi dövizleri buna görünmeyen diğer gelirleri de ekleyebiliriz. Ancak biz de kambiyo politikasını uygularken dış açılma amacımızı gözden uzak tutama-

yiz.

CİLLOV : Efendim, bir kere, Türkiye ekonomisinin 1979 yılında durumunu düzeltebilmesi için kısa vadede enflasyonu önlemenin şart olduğunda zannediyorum hepimiz müttetikiz. Benim kanım, bilmiyorum arkadaşlarım katılırlar mı, bugünkü yönetim, bugünkü parlamenterler, bunu uygulayacak heveste, tutumda değiller. Bütçe görüşmelerindeki tutumlarını da görüyorum. Bu bakımdan ben maalesef iyimser değilim. Yani 1979'da da enflasyon devam edecektir. Ama gene de bazı tedbirleri ileri sürmekte yarar görüyorum. O da şu: Bugün en büyük sıkıntımız Türkiye'de üretimin azlığı ve ihracatın yetersizliğidir. Üretimin azlığı ve ihracatın yetersizliği geniş ölçüde, Türkiye'nin sınıai bünyesi itibariyle ithalata bağlı. İthalatımız sınırlı, fakat yegâne gelirimiz değil, bunun yanı sıra önemli bir gelirimiz daha var, o da işçi döviz... Bugün Türkiye'nin resmî belgelere geçmiş 1 milyar dolar civarında bir işçi döviz geliri var. Oysa benim kanımca bunun aslında 2 milyar dolar civarında olması gerekir. Şöyle hesaplıyorum. 750 bin kişi dışarda çalışıyor ve bunlar 1 milyar doları Türkiye'ye transfer ediyor. Yunanistan'da 250 bin kişi dışarda çalışıyor 950 milyon dolar memleketlerine transfer ediyorlar. Türk işçisinin dışarda, Yunan işçisine nazaran daha hovarda olduğu, daha savurgan olduğunu düşünemiyorum. Bu itibarla en azından yılda 1 milyar dolar dışarda bir rezerv kalıyor. Bu rezervin bir miktarını Türkiye'ye karşı itimatlılıklarından dolayı işçilerimizin transfer etmediğini kabul etmek dahi büyük bir kısmı Türkiye'ye başka yollardan, kaçak yollardan gelmekte. Ben diyorum ki, kısa dönemde acaba bu kaçak yolları normal yollara çevirmek mümkün olamaz mı? Bu imkândan, kaçakçılar meşru şekilde çalışmayanlar yerine, doğrudan doğruya devlet yararlanamaz mı? Dışarda bulunan paraları Türkiye'ye transferini sağlayamaz mı? Şöyle ki; bugün memlekette herkesin

bildiği gibi bazı fabrikalar hammadde-ri iki senedir gelmediği halde pekâlâ faaliyet göstermektedirler. Demek ki başka yollardan hammadde temin edebiliyorlar. Hammadde temininin geniş ölçüde kaynağı da bu işçi dövizleri. Ve acaba bu işçi dövizlerini doğrudan doğruya Merkez Bankası günlük kur üzerinden alsaydı bu dövizleri yalnız sanayicilere -burada yalnız ihracata dönük sanayiciler düşünülebilir- aldığı fiyat üzerinden ufak bir kâr marjı ilâve etmek suretiyle satsaydı, Türkiye'ye kısa dönemde ilâve olarak hiç değilse 500 milyon dolar 600 milyon dolar gelmez mi? Diğer bir deyimle 1 milyar dolar civarında beklediğimiz işçi dövizleri 1,5 milyar, 1 milyar 750 milyon dolara yükselmez mi? Diyebilirsiniz ki, efendim, bu yola gidildiği takdirde, karaborsa döviz fiyatı yükselecektir ve üretim maliyetini artıracaktır. Ancak bu görünüşte bir artıştır. Bugün bir sanayici dolarının maliyetini 25.— TL'dan hesap etmiyor 40 lira, 50 liradan hesap ediyor. Ben de olsam böyle maliyet hesabı yapardım. Çünkü çoğu zaman gerekli hammadde kredili ithalât yoluyla diyelim, mal mukabili diyelim gelmektedir. Mal mukabili geldiği zaman, 1978 yılının başında uygulanan bir usul var biliyorsunuz, kur farkları alınmıştır. Bu nedenle sanayici yine böyle bir devalüasyon olacaktır düşüncesiyle yine kur farkları istenebilir endişesiyle, döviz kurunda olabilecek değişiklikleri maliyetine dahil etmektedir. Gerçekte kredili ithalâtın maliyeti yüksektir ve Merkez Bankası'nın işçi dövizlerini sanayicilere yüksek bir kurla satmasının dahilinde de büyük bir fiyat yükselmesine yol açacağını zannetmiyorum. Bu yola gitsek, düşünüyorum ki Türkiye'de kısa bir süre içinde özellikle kapanma tehlikesi gösteren sanayi kuruluşlarını harekete geçirmek imkânı hasıl olacaktır ve piyasaya mal arzı artacaktır. Bu öneriyi yüksek sesle düşündüğümü kabul edin.

AKGÜÇ : Sayın Cillov acaba resmi olarak çift kur uygulamamız mümkün

mü?

CİLLOV : Esasen uygulanıyor bugün. Meselâ şu şekilde. Biliyorsunuz IMF'den yani Para Fonu'ndan müsaade almak lâzım. Bugün uyguluyoruz. Dış Harcamalar Vergisi adı altında turistlere % 50 farklı kur. Yine böyle bir sistem getirmek mümkün. Şuna inanıyorum ki, temas edip IMF'e bu anlatıldığı takdirde bizim böyle bir çift kur uygulamamıza belki müsaade eder. Bilmiyorum sayın Berker bu hususta ne düşünür? Çünkü nasıl olsa bu dövizler Türkiye'ye geliyor ama başka yollardan geliyor ve yüksek maliyetle sanayicilere intikal ediyor.

BERKER : Sayın Cillov, Torun gayet güzel bir noktaya temas etti. Fiyat kontrolü sistemi... Buna kaç yıl önce başladılar ve başlayan şey değişmiyor Türkiye'de. Bir başladı mı ondan sonra gelen Hükümetler bunu değiştirme cesaretini katıyen gösteremiyorlar. Dövizle otomobil satılmağa başladığı zaman söyledik. Bu sistem, Milli Korunma Kanunu gibi Türkiye'de verimliliği önleyecek, karaborsa fiyatı ortaya çıkaracak ve dolayısıyla vergi kaybı doğuracak diye. Bugün ne oluyor? Almanya'da borsa var. Frankfurt'ta, Münih'te diğer şehirlerde... Benim Markım Türk parası 21 lira 25 kuruş dediği anda o permiye gidiyor. 25 kuruş değil 10 kuruş fark deseydi ona gidiyor. İşçi tamamıyla markını kaça getirdiğine bakıyor. Almanya'daki bankalar bugün 17 liradan 18 liradan Mark bozuyorlar resmi kurun üzerinde. Yani onlar da kendilerine göre bir piyasa fiyatı uyguluyorlar. Oraya gidip para bozduranlar var. Kısaca hâdise şu. Bu transfer neticesinde Türkiye'nin kaybı, Maliye'nin kaybı çok daha büyük.

Bu çarkın nasıl döndüğünü biliyorsunuz. Primli 350 bin lira olan bir araba ile resmi fiyat 220 bin lira arasındaki fark, oradaki Markı 21,25 TL'ye o günkü piyasa ya göre % 50'yi artırabiliyor ve gene aynı mekanizma o döviz tekrar dışarıya çıkarıyor. Çünkü onu Türkiye'ye getirip o primi alan kişi vergisiz 100 bin liranın üstünde bir rant elde ediyor.

Ortada vergisiz açıktan dönen bir para var. Bu sistem işte Türkiye'yi bu duruma getirdi, dövizin karaborsa fiyatını aşırı derece yükseltti. Fiyat kontrolü denilen mekanizma ile arz - talep dengesi kurulamaz, Kâr marjı düşük tutulabilir, sanayicinin kâr marjı makul sınırlarda tutulabilirdi. Ama fiyat kontrolü sistemi, Türkiye'de büyük miktarda vergi kaybına, büyük miktarda çift fiyat teşekkülüne yol açtı ve bugünkü olumsuz noktaya getirdi. Ben, uygulanacak çift kur'un yararlı olacağına IMF'in de bunu kabul edeceğine inanmıyorum. IMF'in öngördüğü, benim başındanberi bildiğim ve anladığım, gerçekçi kur. Bunun dışında IMF'in özel bir başka formül önerdiğini yahut böyle bir pazarlık yapma eğiliminde olduğunu bilmiyorum.

CİLLOV : Ben de gerçekçi kur taraftarıyım ve bunun başka mahzurları da var. Sanayiciye işçi dövizlerini yüksek fiyatla alıp verdiğimiz zaman ihracat gelirlerimizin en büyük kısmını sağlayan tarımcılar da «niçin benim dolarımı 25 liradan alıyorsun?» diyecekler. Bunun da mahzurlarını düşünüyorum. Ama geçici bir süre için kullanılamaz mı?

BERKER : Ben geçici tedbirlerin kalıcı olduğundan endişe ettiğim için ve çarpıklığın devamına yol açacağı için karşıyım.

AKGÜÇ : Sayın Torun sizin önerilerinizi alabilir miyim?

TORUN : Efendim, şimdi üzerinde ittifak ettiğimiz konu, önerilerimizin gerçekçi ve 1979'da uygulanabilir olması. Uzun vadede yapılacak olan şeyler bir konjonktür politikasının izlenmesinin gerekli olduğu 1979 bakımından fazla önemli değil. Onun için ben önce vergilerden girmek istiyorum. Vergilerde 1979 yılında yapılabilecek düzeltmeler vardır. Bugün karaborsa fiyatıyla muamele gören mallar vardır, bunların resmi fiyatları vardır ve bunların hangi mallar olduğu bellidir. Bugünkü taşıt alım vergisi komiktir. Bugünkü demir fiyatları komiktir. Çimento fiyatları ko-

miktir. O kadar komiktir ki çimento fabrikada 39 liraya satılır torbası, aynı torbayı 40 kilometre içinde satarsa 39 lira, 40 kilometrenin ötesinde satarsa 51 liradır. Resmî fiyattır bu. Böyle komiklikler vardır Türkiye'de ve bu mallar piyasada gerçek tüketicieye resmi fiyatlarından intikal etmemektedir. Bunları çok kolay vergilendirmek mümkündür. İkincisi, Sayın Alkin'e katılıyorum. KİT'lerin ürünlerinin fiyatlarını cesaretle artırmak lazımdır. Çünkü bu da devalüasyon gibi bir defada fiyatlar üzerinde etkisini gösterir fakat ondan sonra önemli bir tasarruf yaratabilir. Ama bu aracı iyi kullanmak ve iyi değerlendirmek şartıyla. Bugün buğdayın Türkiye'de büyük şehirlerde bu fiyata satılmasının anlamı yoktur, ucuz ekmek, bir sosyal politika olmaktan da çıkmıştır. Şekerin bu fiyata satılmasının anlamı yoktur. Tekel ürünlerinin bu fiyata satılmasının anlamı yoktur. Binaenaleyh buralarda çok büyük marjlar vardır ve bu marjlar da birçok mallarda piyasaya intikal ettiği zaman bazı kişiler tarafından, hem de vergi konusunun dışında kalmak kaydıyla, zaten tüketiciden alınmaktadır. Tüketiciden bu farkları devlet alsın ve tasarrufa çevirsin. Tasarrufların mükâfatlandırılması önerisine katılıyorum. Yalnız pratik olarak endekslemeyi zor görüyorum. Orada çok önemli bir nokta var bence. Dışardaki işçilerimizin tasarruflarını, aynı dış borçlanma gibi bir muameleye tabi tutarak ve dış borçlara ödediğimiz faizin biraz üstünde faiz ödemedik suretiyle geniş ölçüde hareketlendirebiliriz. Yani şunu demek istiyorum. İşçiye belli bankalara yapacağı mevduatın her faiz ödeme döneminde o günün rayici üzerinden faizli ödenir, bu faiz dövizin faiz ödeme günündeki rayici üzerinden hesaplanır ve işçi mevduatı çekmek istediği zaman da gene mevduatı çekeceği günün rayici üzerinden kendisine iade edilir. Bir başka deyimle döviz riski tamamiyle devlet tarafından yüklenilir.

Nasıl dış borçlanmanın faizini ver-

giye tabi tutmuyorsanız işçi mevduatının faizini de vergiye tabi tutmamak lazımdır. Nasıl dış borçlanmada faizleri kur değıştikçe yeni kur üzerinden ödüyorsanız bunun faizini de yeni kur üzerinden ödersiniz.

CİLLOV : Bir nevi dövize çevrilebilir mevduat...

TORUN : Evet, DÇM bir bakıma. Ancak DÇM devletin kontrolü dışındaydı. Halbuki ben burada diyorum ki devlet bunu almalıdır ve vermelidir. Nitekim Sanayi Kalkınma Bankası da alır dış borcu döviz riski kullanana ait olmak üzere devreder. Ve döviz riskini kabul eden alıcı da kâfi derecede vardır hatta talebi karşılayamaz. Bunlar yatırımda kullanıldığı takdirde aslında riskte değildir. Çünkü yatırımın aynı şekilde değer kazanması bahis konusudur. Üretimde eğer hammadde olarak kullanılacaksa kendisine güvenen kullanır; ancak bunu kullanacak sanayilerin maliyetleri içerisinde, bu yolla sağlanacak hammaddelerin payının yüksek olmaması gerekir. Yoksa hammaddesinin % 50'si % 60'ı ithal olan sanayiler bunu kullanamazlar ve kullanmamaları gerekir. Bugünkü şartlar altında önemli bir tasarrufu mükâfatlandırma imkânımız vardır. Bunu muhakkak değerlendirmeliyiz. Ve bir de IMF, OECD, NATO ve diğer uluslararası kurumların Türkiye'ye veya geri kalmış ülkelere bağış yapmak üzere kurulmadıklarını artık kabul etmemiz lazımdır. Bütün bu kuruluşlar belli kurallar içerisinde çalışırlar. Bu kurallar, dünyanın para ve sermaye piyasalarında yerleşmiş olan kurallardır. Biz de sermaye ve para piyasalarındaki kurallara uymak mecburiyetindeyiz. Biz bu kuralların dışında ve dış borçlanmayı yardım diye, bağış diye düşündüğümüz sürece, ne aldığımız bir işe yarar ne de alış şartlarımız uygun şekilde olur. Bir de şu hususu bilhassa belirtmek istiyorum. Türkiye, Dünyanın 1979'da fazla kapasite ve satış sıkıntısı icine girmekte olduğu bir zamanda bu dönemi yaşamaktadır. Bu bir şanstır. Bugün şans-

tır çünkü gelişmiş ülkeler likitide bolluğundan sıkıntı çekmektedir. İkincisi, üretim malları satışında büyük sıkıntı çekmektedirler. Üçüncüsü 1978 sonundaki en büyük olay Amerika'nın Çin pazarına girip Çin pazarından diğer gelişmiş ülkeleri geniş ölçüde çıkartmakta oluşudur. Birkaç gün önce gazetelerde yayınlanan Japonya'nın Türkiye'ye borç verme haberi... Bunun altında yatan Japonya'nın bazı mallarını satma imkânını kaybetmekte oluşudur. Aynı şekilde Fransa çok güç durumdadır. Makina ve yatırım malları imâl eden sanayi güç durumdadır. Belçika güç durumdadır. Almanya güç duruma düşmek üzeredir. Biz, onlar güç duruma düşüyor diye bize bu malları bağışlayacaklarını beklememiz gerekir. Onlardan, uygun şartlarla ama piyasa kuralları içinde yatırım mallarını alma imkânlarını düşünmemiz gerekir. Bu imkânlar da önümüzde açıktır. Ve son olarak şunu söylemek istiyorum. Biz geçen yıl ihracatı teşvik ettiğimizi zannetmiyelim. İhracat aslında kösteklenmiştir; ihracatın gelişmesi tarım ürünleri ihracatının artışından ibarettir. Halbuki Türkiye'de ihraç edilebilecek çok büyük bir üretim kapasitesi vardır, ihracat yapabilecek bir kapasite vardır. Bunları evvela kullanmak gerekir. Ve dengeleri parasal değil de fizik denge olarak düşünmemiz gerekir. Para gibi aldatici bir ölçüye kendimizi fazla kaptırmış durumdayız. Parasal dengeler bilhassa enflasyonist bir dönemde son derece aldatici, yanlış ve sakat sonuçlara götürülebilir. Bunu fizik dengeler olarak düşündüğümüz zaman meselâ Türkiye, çimento fabrikalarını kendisi rahat kurabilecek durumdadır ve çimento fabrikasını yapacak olan fabrikalar da atıl durmaktadır. Çimento talep edenler. Güney Amerika'dan çimento getirirler yani başımızdakiler bizden alamazlar çünkü bu organizasyonu kurmamışızdır ve bu organizasyonu kurmamızı engelleyen şey de, şeker şirketinin kuracağı tesisin parasını çimento sanayinden alamıyacağı endişesidir. O, çimento

fabrikasını yapmadığı için bu, çimento kapasitesini artırmaz, çimento kapasitesi artmadığı için de çimento içerde karaborsadadır ve dışarıya çimento satamayız. Türkiye'de bunun gibi birçok atıl kapasiteyi kısa sürede kullanmak mümkündür ve çok kolay ilâvelerle kendi iç kaynaklarımızı harekete geçirmemiz mümkündür. Artan üretimin, coğrafi durumumuzun sağladığı avantajla tecrübelerimiz dolayısıyla kısa sürede Dünya pazarlarına sürülmesi imkânları vardır. Yeter ki biz bu düzenlemeye kendi içimizde, hızlı karar alıp, hızlı uygulamak suretiyle geçebilelim. Bu olanakları değerlendirdiğimiz takdirde 1979 bir yeniden derlenmenin başlangıç yılı olabilir ve sağlam temeller atılabilir. O bakımdan ümitsiz değilim. Ümitsizliğe düştüğüm tek nokta bizim bu kararları almaktaki cesaretsizliğimizdir. Halbuki büyük sorunlarla karşı karşıyayız. Büyük sorunlar radikal kararlar ve tedbirler ister. Büyük sorunu palyatif tedbirlerle hele tavizci bir politikayla geçiştiremeyiz. Binaenaleyh ya biz bu büyük sorunların altından 1979'da kalkacağız veya bu sorunlar bizi silindir gibi ezecektir. O safhaya gelmiş olduğumuz kanaatindeyim. Son derece ciddidir; çünkü ekonomik sorunlar sosyal sorunlara dönüşmüştür. Sosyal sorunlar eyleme dönüşmüştür. Ve Türkiye'de bugüne kadar alışmadığımız çok yaygın bir okumuş işsizliği vardır şehirlerimizde. Bu bizim için yeni bir olaydır. Ekonomik sorunları eğer çözümliyemezsek arkasından gelecek sosyal patlamaları hiç çözümlüyemeyiz. 1979 bizim için çok önemli kararlar yılıdır.

AKGÜÇ : Efendim, çok teşekkürler.

Tartışmaların sonucunu şöyle özetleyebilir miyim? Türkiye'nin en önemli sorunu 1979'da enflasyon sorunudur. Dış ödemeler güclüğü de büyük ölçüde enflasyon olayından kaynaklanmaktadır. Şu halde ilk yapılacak iş, Türkiye'de enflasyonun hızını normal ölçüler içerisinde tutmaktır. Bunun için ödün vermeden ciddi önlemlere gereksinme vardır. Bu önlemlerin başında kamuya kaynak transferi ve kamunun da transfer olan bu kaynakları akıllıca kullanması gelir.

Bunun ilk yolu vergi tedbirleridir. Üretimi düşürmeyecek şekilde alınacak vergi tedbirleridir. Diğer de KİT'lerin rasyonel bir fiyat politikası ücret politikası, üretim politikası izlemeleridir. Bunların yanına iç tasarrufları ve dışarıdaki işçi tasarruflarını cezbedecek bazı önlemler alınabilir. Üçüncü olarak düşünlülebi'lecek bir önlem de bazı sektörlerde atıl olarak duran kapasiteyi kullanmaktır, harekete getirmektir. Burada gerek İktisadi Devlet Teşekküllerine gerekse iş adamlarına büyük görevler düşmektedir. Şu anlamda görev düşmektedir. İş adamlarının iç talep kısıyor, yahut talep yetersizliği başladı diye üretimi kısımamalarıdır, bilâkis bu dönemde sosyal sorumluluklarının gereği olarak, gerek iç pazar için, özellikle dış pazar için üretimlerini mümkün olduğu kadar artırmaları ve bu artan üretimlerini dış pazarlara kanalize etmeleridir. Bazı sektörlerin acil hammadde gereksinmelerini karşılamak için Merkez Bankası'nda bir fon kurulabilir. Ancak bu fonun çalıştırılması konusunda da objektif ölçüler getirilmelidir.

Efendim, çok teşekkürler toplantıya katıldığımız için.

İşletme ve İstatistik

Doç. Dr. Orhan İDİL

1 — Modern İş Hayatı ve İstatistik

İşletme yönetimi ile ilgili kuruluşlarda son zamanlarda lehinde veya aleyhinde en çok konuşulan konularda_n biri hiç şüphesiz «istatistik» dir. Çoğu kimseye ve özellikle işletmecilik eğitimi gören öğrencilerin büyük kısmına göre istatistik, yüksek okullarda gereğinden çok ağırlık verilen bir ders olup bu düşünce bazı işletme yöneticileri tarafından da benimsenmektedir. Bilindiği gibi istatistik esas olarak geçmiş ve şimdiki hali kantitatif yöntemlerle analiz ederek gelecek hakkında tahminler yapan bir bilim dalıdır. Bu özellik üzerinde duranların gerekçesi ise hemen hemen aynı olup Türkiye gibi belirsizliği_n çok fazla olduğu bir ülkede isabetli tahminlerin yapılmasına olanak bulunmadığı şeklindedir. Öyle ki ülkemizin en büyük işletmelerinde bile gelecek yıla ait satış tahminleri, bu yılki artışlara belli bir yüzde eklemekle yapılmakta ve tahminlere daha da itina gösteren işletmeler bunlara satış teşkilâtlarına danışarak son şekli vermektedirler. Yine istatistiğin belli başlı konuları arasında bulunan karar teorisi, karar verme pozisyonunda olan birçok kişiye bu haklarının ellerinden alındığı düşüncesiyle ters gelmektedir. Söz konusu işletme yöneticileri, istatistikçileri artık genelleşmiş deyimile, teori ile uygulama arasındaki farklılıktan habersizlikle suçlamaktadırlar. Bu arada istatistik teorisyenlerinin ise hemen karşı hücumla geçerek yöneticileri, işletmelerini verilere dayanan analizlerle değil, içgüdüleriyle idare etmeleriyle suçladıklarını unutmamak gerekir.

Bu karışık durum muhakkak ki istatistiği_n işletme yönetimindeki yerinin ve neler yapıp neler yapamayacağını bilinmemesinde_n ileri gelmektedir. Öyle ki bir işletme yöneticisi döviz transferine çare bulamadığı için istatistiğin işletmeye yararsızlığını ileri sürerken başka bir işletmeni_n istatistik şefi elindeki dört yıllık verilerle 5-6 yıl ilerisini tahmin etmeye çalışmakta ve doğal olarak başarısızlığa uğramaktadır. Gelişmiş ülke işletmelerinin çok yoğun bir şekilde yararlandıkları istatistik analiz ve karar tekniklerinin ülkemizde az, eksik ve hatta hatalı bir şekilde bilinip uygulanması ne kadar üzücü ise, işletme yöneticilerimizin ve işletmelerde çalışan çeşitli kademelerdeki personelin bu nisbeten değişik konuya olan ilgilerini çeşitli fırsatlarla belirtmeleri istatistikçiler için ümit kaynağı olmaktadır.

İstatistik dünyadaki birçok şey gibi aynı zamanda hem çok eski hem de çok yenidir. Tahminen Milâd'tan 3000 yıl önce piramitlerin inşası için gerekli işgücü talebini garanti etmek için Mısır'da ilk nüfus sayımı yapılmıştı (1). Romalılar devrinde ve eski Çin'de yapılan nüfus sayımları da ilk tarımsal istatistik çalışmaları arasında sayılabilir. Henüz XVI. yüzyılda ekonomik talep, üretim ve vergi kapasiteleri ile göçler hakkında az çok güvenilir istatistik tahminler

(1) O. W. Haseloff, H. J. Hoffmann: Kleines Lehrbuch der Statistik, Walter De Gruyter, Berlin, Sah. 1

yapılmaya başlanmış, 1657'de Huygens'in «olasılık teorisi», 1693'de Halley'in «hayat sigortası tabloları» ile istatistiğin analizi özelliği belirlenmişti. Ne var ki başlangıcından yaklaşık 5000 yıl sonra dahi istatistiği sırf belirli bir maksat için toplanmış rakamlar, istatistikçiye de bu rakamları toplayan kişi olarak kabul edenler oldukça çoktur. Halbuki iyice belirlemek gerekir ki istatistik denildiğinde artık toplanan veriler değil, analiz yöntemleri anlaşılmaktadır ve istatistikçi veri toplayan değil, onları analiz eden kişidir. Bu yeni kimliğiyle istatistik ve istatistikçi modern işletme hayatında işletme yöneticisinin en büyük yardımcısıdır.

2 — İşletme Yönetiminde İstatistik

İşletme faaliyetlerinde istatistik yöntemlerden esas olarak

- i— faaliyetlerin plânlanmasında
- ii— standartların belirlenmesinde
- iii— denetim işlemlerinde yararlanır.

Plânlama faaliyetleri işletmenin bütünü, üretim, pazarlama, finans, muhasebe, personel gibi böümleri veya bağımsız projeler için söz konusu olabilir. Standartların belirlenmesi denildiğinde yalnız üretilen veya satın alınan malın kalitesi değil, günlük üretim miktarı, finansal oranlar, personel kalitesi gibi işletme yönetimi için önem taşıyan çeşitli standartlar kastedilmektedir. Plânlanan veya standartları belirlenen faaliyetlerin beklenen sonuçları verip vermediğinin ortaya konulması ve bunun nedenlerinin belirlenmesi denetim faaliyetlerini meydana getirir. Aradaki farkların analizi ve kaynaklarının araştırılması istatistik yöntemlerle gerçekleştirilebilir. Öte yandan sigortacılık gibi tüm faaliyeti istatistik yöntemler üzerine kurulmuş işletme dalları da mevcuttur. Bir işletmede istatistik biliminden ne şekilde yararlanılabileceği hakkında bazı örnekler vermeden önce istatistik denildiğinde belli başlı hangi tekniklerin akla gelebileceğini ve bunların ne amaçlarla kullanılabileceklerini kısaca incelemekte yarar vardır.

(a)— İşletme Yönetiminde Yararlanılan İstatistik Teknikler

i— Örneklem Teknikleri

İşletme hayatında zaman ve maliyetin önemi tartışılmaz. Çoğu kere uzun bir araştırma ve düşünme süresi sonunda verilen doğru bir kararın yararı kısa sürede verilen ve aynı derecede doğru olmayan bir kararda azdır. Herhalde hiç bir işletme yöneticisi piyasaya yeni çıkaracağı bir malın ne kadar satılacağını öğrenmek için bütün kapıları tek tek çalıp soru sormayı aklına getirmez. İşte örneklem teknikleri az sayıda inceleme yaparak bulunan sonuçları genelleştirme temeline dayanır. Ne var ki kaç birimin inceleneceği, hangi birimlerin inceleneceği ve incelemenin ne şekilde yapılacağı ilk bakışta görüldüğü kadar basit değildir.

Sadece Marmara bölgesini pazar kabul eden bir araştırma yaptığımızı düşünelim. Sattığımız veya satacağımız malı alanların aldıkları miktarlarla cinsiyetleri, yaşları, tahsil durumları, gelirleri ve daha düşünebileceğimiz çeşitli özellikleri arasında ilişki vardır. Bu durumda her şehirden hatta her şehrin farklı bölgelerinden kimlere soru sorulacağını belirlenmesi bile büyük bir prob-

lemdir. Ne var ki son yıllarda gelişmiş olan örnekleme teknikleri yardımıyla bu cins araştırmalar çok başarılı olmakta, hatta ortaya çıkabilecek hatalar % 1 gibi çok düşük bir düzeyde tutulabilmektedir. Ayrıca bazı ileri tekniklerden yararlanarak çok karmaşık araştırmaları minimum maliyetle ve kısa sürede gerçekleştirmek mümkün hale gelmiştir.

ii— İlişki Analizleri

Günümüzde bütçesi müsait olan hemen her işletme reklâm yapar. Bu işletme yöneticilerinin hemen hepsi de reklâmın satışı artırdığında, hiç olmazsa sabit tuttuğunda birleşirler. Acaba bu işletmelerden bazıları reklâm yapmasalar satışları aynı miktarda gerçekleşmeyecek miydi? Acaba bir banka mevduatındaki artışın yüzde kaçını reklâmdan, yüzde kaçını nüfus artışından, yüzde kaçını gelir artışından ve yüzde kaçını diğer unsurlardan ileri gelmektedir?

İki veya çok sayıda faktör arasındaki ilişkilerin analizi için geliştirilmiş istatistik modeller hem bu ilişkilerin varlığını, yönünü ve derecesini ortaya koyarlar; hem de örneğin belirli bir satış rakamına ulaşabilmek için ne kadar reklâm yapılması gerektiğini bazan % 0.3'e kadar düşürülebilen bir hata payı ile söylerler.

iii— Zaman Serisi Analizleri

Zaman serisi analizleri geçmişe bakarak geleceğin tahmin edilmesi şeklinde ifade edilebilir. Ne var ki bu tahmin işlemi aslında çok karmaşık işlemleri içerir. Banka mevduatını veya A işletmesinin satışını inceleyelim. Her ikisi de önce uzun vadeli bir genel gidiş gösterecektir. Bunun yanında konjonktürün hatta bazan mevsimin de etkisi görülecektir. Diğer taraftan arızı faktörlerin pozitif ve negatif etkilerini de unutmamak gerekir. İşte zaman serisi analizi bu dört unsuru dikkate alarak gelecek hakkında tahminler yapmakta kullanılır.

iv— İstatistik Karar Teorisi

Diyelim ki işletmemizde bazan bir servis şefi, bazan diğeri iş yükünün fazlalığı ve elemanının eksikliğinde yakınmaktadır. Acaba uzun vadeli bir çözüme ulaşmak için optimum personel sayısı nasıl belirlenecektir? Aldığımız bir parti mal içinde kusurlu oranının % 5 olduğunu varsayalım. Acaba bundan sonra gelecek partiler için bu oran hangi hudutlar arasında kalacaktır? Veya kullandığımız A marka ampullerden hiç olmazsa kaç tanesi B marka olanlardan fazla dayanırsa A ampullerinin daha iyi kalitede olduğundan emin olabiliriz?

İstatistik karar teorisi esas olarak bu gibi problemlere çözüm arar. Verilen kararların kişisel kararlardan kantitatif yöntemlere dayalı olmasının yanında bir üstünlüğü daha vardır. Kişisel, başka bir deyimle subjektif kararların aksine istatistik kararlarda yanılma ihtimali belirli bir yüzde ile belirlenebilir. Kaldı ki son zamanlarda karar verme yetkisine sahip kişilerin subjektif tahminlerini de hesaba katan modeller kullanılmaya başlanmıştır. Böylece yeni bir mağaza açmayı düşünen bir işletme veya yeni bir şube açmayı amaçlayan ban-

ka yöneticilerinin bu girişimin sonuçları hakkındaki tahminleri ile o bölgede yapılan örnekleme çalışmalarının sonuçları birleştirilebilmektedir.

(b)—İşletme Yönetiminde İstatistikten Yararlanılan Başlıca Alanlar

İşletme yönetiminde istatistik tekniklerden işletmenin tümünü veya bazı kısımlarını ilgilendiren kararlar almada yararlanır. Bunlardan bazıları şöyle özetlenebilir:

i— Proje Plânlaması — Fizibilite Etüdü

Genellikle bir işletmenin kuruluşu fizibilite etüdünü gerekli kılar. Ancak aynı şekilde yeni bir mağazanın açılması, yeni bir mal çıkartılması reklâm türünün değiştirilmesi, sermaye artırılması gibi bir değişikliği doğuracak kararlar, proje plânlamasının konusu içine girerler. Bu tür kararların verilebilmesi için gerekli analizler istatistik yöntemlerle yapılır.

ii— Plân — Bütçe ve Denetim Faaliyetleri

Uzun vadeli ve yıllık üretim, satış, stok, yenileme ve gelişme plân ve programları ile gelir-gider tahminlerini içeren bütçenin oluşturulması, bunların sürekli bir şekilde denetlenmesi ve sapmaların belirlenerek nedenlerinin ortaya konulması özellikle istatistik zaman serisi, ilişki analizleri ve örnekleme yöntemlerinin kullanılmasını gerektirir.

iii— Çeşitli Bölümlerin Yönetimi

İstatistik yöntemlerden üretim, pazarlama, finans, personel gibi çeşitli bölümlerin yönetiminde başarıyla yararlanılabilir. Kalite kontrolü, yeni mal veya üretim yöntemlerinin testleri, zaman etüdüleri, satış yöntemleri analizi, piyasa potansiyelinin ve tüketici tercihlerinin belirlenmesi, en etkin reklâm mesajının seçimi, finansal tahminler, optimum hisse senedi ve tahvil bileşiminin belirlenmesi, konjonktür tahminleri, personel testleri, ücret politikasının tayini, produktivite araştırmaları gibi çeşitli konular istatistiğin alanı içine girer. Bu ve benzer problemlerin çözümünde istatistik yöntemlerden yararlandığında daha objektif ve yanılma payı daha az sonuçlara ulaşmak mümkün olacaktır.

3— İstatistik Yöntemlerin Başarı Şansı Nedir?

Modern işletmecilikte kantitatif yöntemlerin ve bunların arasında özellikle istatistiğin çok büyük bir yer tuttuğu bilinmektedir. Günümüzde iş hayatı o kadar çok faktörden etkilenmektedir ki artık bir işletmeyi sadece iç güdüyle, basiretle veya tecrübeyle yönetebilmek imkânsız hale gelmiştir. Dolayısıyla bir kaptanın pusulaya olan gereksinmesi ile işletme yöneticisinin vereceği kararlarda kendisine yardımcı olacak istatistik yöntemlere olan gereksinmesi arasındaki benzerlikten söz edilebilir. Kaptan ve pusula ilişkisinde olduğu gibi istatistik yöntemler de birçok konularda yöneticiye yol gösterirler; fakat onun yerini alamazlar. Kaldı ki bu yöntemlerin yöneticiye her problemde yardımcı olmaları da beklenemez. Bu arada hemen «Türkiye gibi belirsizliğin çok olduğu, ekonomik hayatın büyük dalgalanmalar gösterdiği bir ülkede istatistik teknik-

lerle bir sonuca varılamayacağı» şeklindeki oldukça yaygın bir kaniya da değinmek yararlı olacaktır. İstatistik yöntemlerinin kullanılmasındaki en önemli amaç belirsizlik altında karar verebilmektir. Yani bu teknikler belirsizliği azaltmaya yararlar. Eğer belirsizlik yoksa, o zaman, söz konusu yöntemlere de gerek duyulmayacaktır. Öyleyse özellikle ülkemizde istatistikten sağlanacak yarar gelişmiş ülkelere göre daha önemlidir.

Ülkemizde istatistik yöntemlerinin başarı şansını kısan esas unsurlar veri toplamada karşılaşılan güçlükler ile istatistiğin yanlış anlaşılması olmaktadır. Bilindiği gibi istatistik kantitatif bir bilim dalıdır. Dolayısı ile verilere gerek duyar. Ancak ülkemizde veri toplamak, toplanmış verileri elde edebilmek ve hatta elde edilebilen verilere güvenmek oldukça zordur. Gelişmiş ülkelerde rahatça elde edilebilen hatta yayınlanan bilgiler bizde genellikle sırdır. Öyle ki bazan işletmeler kendi personeline bile gereksinme duydukları verileri vermekten çekinirler. Diğer taraftan verilerin toplanma ve derlenme tarzı da çok kere onların güvenilirliğini zedelemektedir. İşletme içinde bu derece güç olan bilgi alış veriş işleme dışına çıkıldığında daha büyük problemler doğurmaktadır. Postayla yapılan anketlere gelen cevap yüzdesi düşüktür. Gelen bilgilerin doğruluk derecesi çoğunlukla şüphelidir. Doğrudan yapılan anket ve mülakatlarda çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Sonuç olarak istatistik yöntemlere konu olacak veri topluluğu sınırlı kalmakta ve bazan güvenilirliğini yitirmektedir.

Diğer taraftan istatistiğe önem veren bazı işletmelerde bile istatistik servisinden sadece veri toplaması, hangi ek verilere ihtiyaç duyulduğunun belirlenmesi ve ender olarak herhangi bir problem hakkında fikir istenilmektedir. Çoğu işletmede istatistikçinin görevlerinden en bilimseli oran hesaplamak ve nadiren bazı basit tahminler yapmaktır. Bu durum işletmede istatistikçinin kendisini aşması değil, bildiklerini de zamanla unutması sonucunu doğurabilmektedir.

Hiç şüphe yok ki ülkemizde istatistik yöntemlerin uygulamaları yeni yeni başlamaktadır. Eğitim kurumlarında bile öğrencilerin yeterli istatistik bilgisiyle donatıldıklarını söylemeye imkân yoktur. Bu nedenle istatistik alanında çalışanlar bir taraftan bilgilerini arttırmak diğer taraftan bildiklerini buldukları işleme adapte etmek zorundadırlar. Böyle bir uğraşın güçlüğü ortadadır. Ayrıca kaynakların kıt olduğu ve istatistik araştırmalara henüz şüpheyle bakılan ülkemizde istatistik analizlerin çok iyi bir teknikle uygulanmaları gerekmektedir. İstatistik araştırmalarda bir problemde uygulanmış modelden başka bir olayda aynen yararlanılması çoğunlukla söz konusu değildir. Dolayısıyla istatistikçinin bilgisinin yeterliliği yanı sıra yaratıcı, olaylar arasındaki farklılıkları kolayca görebilen ve istatistik yanında işletmecilik biliminin hemen her konusuyla ilgilenmiş bir kişi olması zorunludur. Zira hatalı sonuç verecek bir araştırma ile karşılaşıldığında istatistiğe henüz yeni duyulmaya başlanılan güven sarsılacak bundan doğacak zararlar muhakkak ki işletme boyutlarını da aşacaktır.

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

ÇANAKKALE SERAMİK fayansları

banyo
ve mutfagınız
için

sıhhi

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

Dividant politikasının bir önemi var mıdır ?

Dr. Şeref TÜREN
(İ. Ü. İşletme Fakültesi
Finans Kürsüsü)

I. GİRİŞ

Dividant ödemenin hisse senedi fiyatına etki edip etmediği, finans kuramının halâ çözülmemiş önemli konularından bir tanesidir. Gelişmiş ve etkin bir sermaye pazarına sahip ve burada rasyonel olma çabasındaki milyonlarca yatırımcı kişinin işlem yaptığı A.B.D.'de çok dikkatli yürütülmüş en son istatistiki araştırmalar bile dividant politikası ile hisse senetlerinin fiyatları ve ya getirisi arasında doğrudan bir ilişki bulamamıştır. Eğer bir ilişki varsa bile, bu ilişki, hisse senetlerinin pazar performansını etkileyen bir sürü diğer etkenin yanında ihmal edilebilecek kadar küçüktür.

Dividant politikası ile hisse senetlerinin fiyatı arasındaki ilişkiyi test eden birçok araştırma yapılmıştır. Görüş ayrılığı devam etmekle beraber, dividantların önemsiz olduğu görüşünü doğrulayan neticeler yavaş yavaş çoğalmaktadır (1).

II. Finansal Tercihin Belirlenmesi :

Dividant ödemeleri için şirketin ihtiyacını duyduğu nakit şu iki kaynaktan sağlanabilir;

- a) Şirketin yatırıma dönüştürülmemiş nakit akımının bir kısmı kullanılabilir.
- b) Şirket borçlanabilir veya yeni hisse senetleri çıkarabilir.

Dividant kararı, dividantın hangi kaynaktan sağlandığına göre, ya bir yatırım problemi ya da bir finanslama problemi halini alır. Dikkat edilecek husus, bu iki problemin birbirinden ayrı tutulmasıdır.

.....

(1) Bu hususta şu araştırmalar sayılabilir:

F. Black — M. Sholes	:	The Effect of Dividend Yield and Dividend Policy on Common Stock Prices and Returns, Journal of Financial Economics, Vol. 1, 1974
F. Modigliani — M. Miller	:	Some Estimates of the Cost of Capital to the Electric Utility Industry, 1954-57, American Economic Review, Vol. 56, Haziran 1966
I. Friend — M. Puckett	:	Dividends and Stock Prices, American Economic Review 54, Eylül 1964
R. C. Higgins	:	Growth, Dividend Policy and Capital Costs in the Electric Utility Industry, Journal of Finance 29, Eylül 1974

Birinci problemle ilgili olarak, dividend kararı verirken dikkat edilecek nokta, ilk önce şirketin optimal yatırım projelerini gerçekleştirip geri kalan fonlar varsa, bu fonlarla dividend ödemelerinin yapılmasıdır. Hissedarların kârlarını maximum yapmak isteyen şirket, şirketin hisse senetlerinin pazar değerini arttıracak projeleri seçmede aracı olacak sermaye bütçesi uygulamasını belirler. Hisselerin fiyatını azami yapmada kullanılacak proje kalmadığı takdirde, kalan fonlar varsa bunlar dividend olarak ortaklara dağıtılır.

Eğer şirket belli bir tutardaki fonu yatırım için kullanırken, bir de dividend ödemesi yapması ortaklarının servetini arttıracak mıdır?

Şirketin nakit akımı bütün yatırımları karşılıyor ve geriye kalan fonlar dividend diye dağıtılıyorsa, şirketin bir finanslama kararı vermesine gerek kalmaz. Fakat nakit akımından, dividend ödemesi olarak kullanmak üzere hiçbir fon kalmamışsa, ortada bir finanslama ihtiyacı vardır; Şirket ya tahvil çıkarmak ya da yeni hisse senedi satacaktır. Eğer şirket (borç/öz varlık) oranındaki mevcut durumu değiştirmemek amacıyla tahvil çıkarmak niyetinde değilse, fon kaynak ve kullanım tablosunu dengeleyebilmek için, şirket yeni hisse senetleri satacaktır.

III. Dividant Politikasının Önemsizliği :

Eğer optimal diye nitelenebilecek bir dividend politikası var ise, bu takdirde dividendlardaki değişme şirket hissedarlarının servetini etkileyecektir.

Eğer dividend politikasındaki değişmeler ortakların servetini etkilemiyorsa, dividend dağıtımının bir önemi kalmayacaktır.

Varsayalım ki şirket bu dönem ödeyeceği dividendı, piyasaya yeni hisse senedi satmak suretiyle finanse etmek istemektedir. Bu durumda şirketin piyasadaki hisse senetlerinin miktarı artacak fakat yatırım stratejisi, borçlanma kapasitesi ve nakit akımı değişmeden kalacaktır. Bununla beraber hisse başına kâr ve hisse senetlerinin pazar değeri düşecektir.

Şirketin piyasa değerinin ilâve dividend ödemesiyle değişmediğini göstermek, dividend politikasının önemsiz olduğunu isbat etmiş olacaktır. Eğer P_t dividend ödenmeden önceki hisse senedi pazar değeri, P_{t+1} ödendikten sonraki fiyatı, N hisse senedi sayısı ve ΔN ise bundaki artışı gösteriyorsa;

$$(N + \Delta N) \cdot P_{t+1} = N \cdot P$$

Dividant ödemi nedeniyle şirketin hisse senedi miktarı artmış, fakat şirketin gerçek varlıkları ve bunların toplam değerleri değişmemiştir. Yani etkin bir sermaye pazarında, bir pastanın toplam değeri, pastanın dilimlerinin büyüklüğü ne olursa olsun aynıdır. Fakat

$$N \cdot P_t + \Delta N \cdot P_{t+1} = N \cdot P$$

$$\Delta N \cdot P_{t+1} = F = N \Delta D \text{ olduğundan}$$

F = Finansal açıklık

D = Hisse başına dividend

$$N \Delta D = -N(P_{t+1} - P)$$

$$\Delta D = -\Delta P$$

(F) Burada finansal açıklığı, (D) Hisse başına dividendı göstermektedir.

Yani dividantlardaki bir artış, hisse senetleri fiyatındaki bir azalışla karşılanabilecektir. Yahut genel olarak ifade edersek, dividantlardaki bir değişme bir sermaye kazancı veya kaybı ile karşılanmakta ve dolayısıyla ortaklar dividantlardaki bir değişmeden ne zarar görmekte nede yararlı çıkmaktadır. Böylece dividantlar cari dönem için önemsizdir denebilir. Bu analiz geleceği kapsayacak şekilde genişletilerek gelecekte ödenecek ilâve dividantların da bir önem arzemediği söylenebilir.

IV. Uygulamadaki Durum :

Şu iki faktöre de dikkat edecek olursak, cari dividant seviyesinde meydana getirilecek kısıntılar, hissedarların servetini arttırır:

- a) Yeni hisse senedi çıkarırken yapılacak bir takım masraflar nedeniyle, yeni hisse senedi çıkarma yerine dividantlardaki kısma yeğlenmelidir. Yani dağıtılmayan kârların maliyeti, ihraç maliyetleri olmadığı için, yeni hisse senedi çıkarılarak sağlanan fonların maliyetinden daha düşüktür.
- b) Birçok ülkede sermaye kazancı, dividantların tabii olduğu gelir vergisinde, daha düşük oranda vergilendirilmektedir.

O halde firmalar neden nakit dividant ödemelerinde bulunmamaktadırlar?

Gelişmiş ülkelerde birtakım kurumsal yatırımcılar (Örneğin emeklilik fonları ve üniversite vakıfları) vardır ki, bunlar vergiden muaftr ve dolayısıyla düşük vergilendirilen sermaye kazançlarının onlar için bir avantajı yoktur.

Küçük ölçekli kişiler de dividantları, sermaye kazançlarından üstün tutarlar. Çünkü bunların dividant gelirleri, genellikle vergi muafiyetinin tanıdığı limiti aşmazlar. Fakat öyle bir takım profesyonel yatırımcılar ve rasyonel tutum içinde olmaları gereken yatırım ortaklıkları vardır ki, bunlar da nakit dividant ödemelerini tercih ederler. Bunların «büyük oranda» dividant dağıtımını yeğlemelerinin nedeni, Gordon'un «eldeki kuş» tezinin doğrultusundadır. Yani dividantlar, sermaye kazancına oranla daha emniyetlidir ve bu nedenle yüksek oranda dividant dağıtan şirketler daha emin ve daha değerlidirler. Bu söylenenler, eğer yatırımlar azaltılarak yüksek oranda dividant dağıtılıyorsa geçerlidir. Fakat eğer şirket yeni hisse senetleri çıkararak dividantları finanse etmiş ise, bu söylenenler tamamen geçersiz olacaktır. Yukarıda da söylendiği gibi, bu durumda, dividant dağıtım oranındaki bir değişmenin, şirketin toplam gelirinin ihtimal dağılımında hiçbir etkisi olmayacaktır.

V. Dividantların Haber Verme Özelliği :

Son olarak, şu nokta gözden uzak tutulmamalıdır; Dividantların haber verme gibi önemli bir özellikleri vardır. Dividant ödemeleri, şirket yöneticilerinin ortalama gelir beklentilerine göre düzenlendiği ve şirketin amaçladığı dividant dağıtım oranı genellikle istikrarlı olduğu için, dividant ödemelerinde bir artış olacağı haberi, doğrudan yöneticilerin ortalama gelir beklentilerindeki olumluluğun bir neticesi olarak kabul edilecektir. Böylece, bu şekildeki bir haber hisse senetlerinin değerini etkileyecektir. Bu arada yöneticilerin dividantlar hakkındaki tutumları da şöyle özetlenebilir;

- a) Yöneticiler genellikle dividant dağıtım oranında azaltma yapmak istemezler. Çünkü dividantlarda bir azalma olması genellikle pazarda, şirketin gelecekteki gelirlerinde bir azalış beklendiğinden böyle bir dividant kısıtlaması yapıldığı fikrinin oluşmasına yol açar.

- b) Yöneticiler dividendları, eğer uzun süre bu yeni seviyede tutabileceklerinden emin iseler, arttırmak isterler.
- c) Dividantlar şirket kârlarına oranla daha istikrarlıdır. Şirketin amaç olarak belirlediği dividend dağıtım oranı (Dividant/kâr) da genellikle zaman süresince istikrarlıdır.

VI. Türkiye'de Durum Nedir :

Dividant politikası ile menkul kıymet analizlerinde, sermaye pazarının içinde bulunduğu ülkede politik, sosyal ve ekonomik istikrarın varolduğu bir varsayımdır. Ayrıca kişilerin, refahlarını maximum kılmak amacıyla piyasadaki mevcut menkul kıymetleri tanıdıkları ve bunlar arasındaki seçimi rasyonel olarak yaptıkları veridir.

Türkiye'de ise hem birinci ve hem de ikinci varsayımın geçerliliği şüphe götürür bir husustur. Ülkemiz gerek politik yönden gerekse sosyal yönden büyük çalkalanmalar gösteren bir istikrarsızlık, bir buhran dönemi yaşamaktadır. Ekonomi ise büyük bir enflasyonun pençesinde bunalmış durumdadır. Bunun yanında kişilerde, ister bilgi yetersizliği diyelim ister ülkedeki çok yönlü çalkantıların bir neticesi diyelim rasyonel davranışlardan sapmalar gözlenmektedir.

Bu olguların ışığı altında ülkemizde dividend politikasının önemi nedir?

Bu soruya cevap ararken daha çok, yukarıda verilen teorik bilgilerin testi yerine, yatırımcı kişilerin sermaye pazarında davranışlarının nedenlerini açıklamak gayreti içinde olacağız.

Sermaye pazarında faaliyet gösteren işletmelerimizin büyük bir kısmı, dividend dışında hissedarlarını ve kamu oyunu aydınlatacak çok sınırlı bilgi verirler. Böylece hissedarlar dikkatlerini sadece dividend haberlerine yöneltebilmekte ve dolayısıyla kısa vadeli* düşünmeye zorlanmaktadır.

Ayrıca, işletmelerin yanlış tutumlarıyla hissedarlarda oluşan bu bekleyiş, şirketleri dividend dağıtmak zorunda da bırakmaktadır.

Halbuki Batı ülkelerinde sermaye kazancı sağlayan büyüme hisse senetlerine yatırımda çok önemli olup, hissedarlar şirketin yatırımlarından bekledikleri verimlilik (iç verim oranı) şirketin sermaye maliyetini aştığı müddetçe, şirketin büyümeye gitmesini sağlayabilmek için dividend dağıtımına fazla önem vermezler. Türkiye'de de yatırımların hacmi büyümekte ve ayrıca büyük şirketler eski ve küçük şirketleri alarak, yenilerini kurarak büyümekte ve holdingleşmektedir. Dolayısıyla şirketlerin yeni hisse senedi çıkarımına oranla daha ucuz olan ot finansmana gereksinimleri büyüktür. Bu nedenlerle şirketler, kendilerine yatırım yapmış kişileri kısa vadeli düşünerek sadece dividend beklemeleri yerine, şirketten uzun vadeli bekleyişlerinin de rasyonel olabileceğine inandırarak motive etmelidirler.

Türkiye'de dividendların önemini arttıran diğer bir neden de ekonomik darboğazlar ve yüksek enflasyon hızıdır. Bilindiği gibi, finans teorisi menkul kıymet yatırımcısı kişilerin genellikle «riskden kaçınan» kişiler olduğunu kabul eder. Bu tipdeki bir yatırımcı da ülkedeki ekonomik darboğazlar nedeniyle geleceği-

* Genellikle dividend geliri, bir hisse senedinden sağlanabilecek sermaye kazancından daha kısa vadeli dir.

ni pek iyi kestiremediği bir şirketin hisse senetlerinden, mümkün olduğu kadar çok getiriyi en kısa zamanda realize etmek isteyecektir. Aşırı enflasyon da kişilerde nakit ihtiyacını artırdığı için, kısa vadeli bekleyişi körükleyerek yatırımcıların dividend gelirlerine önem vermelerine yol açmaktadır.

Dividantların önemini arttıran bir diğer husus da vergi kanunlarının dividend geliri ile sermaye kazancını vergilendirmekte gerekli ayrıcalığı teşvik edemesidir. Örneğin Batı ülkelerinde belli bir bekleme süresinden sonra sağlanan sermaye kazançları dividend gelirlerinden daha düşük oranlarda vergilendirilir (veya vergi dışı bırakılır) ve dolayısıyla yüksek gelir dilimlerinde olan yatırımcı kişiler sermaye kazançlarını yeğlerler. Türkiye'de de dividend gelirleri normal gelir vergisine tabi olurken, bir yıl içinde gerçekleşen ve 2.000 TL.'yi aşan sermaye kazançları da gelir vergisine tabi olur. Fakat bir yılı aşan uzun dönem içinde sağlanacak sermaye kazancı, vergiye tabi tutulmayarak bir teşvik, görünüşte sağlanmıştır. Fakat görüldüğü gibi bu iki kazanç tipi arasındaki vergi yönünden tek fark, bir seneyi aşan bekleme süresinden sonra ortaya çıkmakta fakat ekonomik ve politik bekleyişlerdeki güvensizlik kişilerin yukarıdaki olumsuz etkilerin de baskısıyla, daha yüksek de vergilense bile dividendi ön plâna almalarına yol açmaktadır.

Bu arada yeni vergi tasarısının getirdiği bazı yeniliklere yeri geldiği için değinmekte yarar vardır; Bilindiği gibi tasarı menkul sermaye kazancı stopaj oranının % 20'den dağıtılmayan kazançlarda % 30'a, dağıtılan kazançlarda ise eğer hisse senedi nama yazılıysa % 30'a, fakat hisse senedi hamiline yazılıysa % 40'a çıkarmaktadır. Oranların yükseltilmiş olması, hele hamiline yazılı hisse senedi sahiplerini dividend yerine, alternatif olumlu politikalar varsa onları analize almaya sevkedebilir. Fakat tasarı, sermaye kazançlarını da eğer 25.000 lirayı aşıyorsa (alım-satım arasındaki süre ne olursa olsun) normal gelir vergisi oranında vergilendirmektedir. Bu durumda, enflasyonla menkul kıymetlerin değerinin önemli ölçüde arttığı bir ortamda yatırımcılar, fiktif bir kazancın vergisini ödeme durumuna düşebileceklerinden, sermaye kazancı politikasına da başvurmaktan önemli bir çıkar sağlayamayacaktır. Denebilir ki, tasarının kişileri dividend bekleyişlerinden vazgeçirmede kullanılabilecek bir maddenin sağladığı olumlu etki, diğer bir maddeyle (sermaye kazançları ağır çapta vergilendirilerek) ortadan kaldırılmaktadır.

O halde bütün bu olgular dikkate alınırsa denebilir ki; Türkiye'de gerek makro seviyedeki ekonomik, politik ve sosyal belirsizlikler nedeniyle gerekse hukuki düzenlemelerin baskısı ve işletmelerin gerekli bilgileri vermede fazlaca tutucu davranmaları nedeniyle, yatırımcı kişiler kısa vadeli düşünmekte ve dolayısıyla dividendta aşırı bir önem vermektedirler (2). Gordon'un «eldeki kuş» modelinde açıkladığı gibi, yakın gelecekteki dividendların yatırımcı kişilerce aşırı önem kazanması, şirketin hisse senetlerinin de pazar değerini dağıtılan dividendin seviyesine bağlı olarak yükseltecek veya düşürecektir.

.....

(2) Türkiye'de dağıtılan dividendların dağıtılmayan kârlara oranla hisse senetlerinin pazar değerini belirlemede daha önemli olduğu ampirik olarak belirlenmiştir. Bu hususta geniş bilgi için: Dr. Ünal Bozkurt, Hisse Senedi Yatırımlarında Risk, Kârlılık ve Değerleme, Doçentlik Tezi, İstanbul 1977, S. 144-49

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara
yatırmak isteyenlere,
finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıî, ticarî kuruluşlara
çağdaş yöntemlerle yardımcı olan
yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere
yatırmayı düşünenlere en yüksek kârı
sağlayan çeşitli öneriler sunmak.
- Elinizdeki Hisse senetlerini
ve tahvilleri
satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında
tam ve geçekçi bilgi vermek, ücretsiz
danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemimizle, sahip
olduğunuz nakit ve
menkul değerlere
en yüksek verimi sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınat ve ticarî kuruluşlara, hisse senedi ve
tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları
pazarlamak, gerektiğinde satışlarını
garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul
değerlerinin verimlilik, güven ve likidite
açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü
gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.

İstiklâl Cad. Odakule İş Merkezi, Kat: 17

Beyoğlu - İstanbul

Tel. : 44 28 36 - 45 17 65

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. Mehmet Şükrü TEKBAŞ

1979 yılının ilk ayında, sermaye piyasasında, 1978 yılının son aylarında kendini göstermeye başlayan küçük ölçülerdeki kıpırdanma devam etmiş ve fiyat indeksimiz Aralık ayına oranla % 1.78 artarak 141.56'dan 144.23 düzeyine yükselmiştir.

Hisse senedi piyasasındaki bu küçük fiyat hareketlerine rağmen, bir canlanma henüz kendini göstermekten çok uzak bulunmaktadır. Daha önceki sayılarımızda da belirtildiği gibi vergi yasası önerisi, bu piyasadan beklenen canlanmayı engelleyici bir rol oynamaktadır. Vergi yasası önerisinin bir değişikliğe uğramadan yasallaşması, piyasanın gelişmesini engelleyecek ve süregelen belirsizliğin yerini daimi bir durgunluğa bırakmasına neden olacaktır. Diğer taraftan, önerinin yasallaşmaması veya değişikliğe uğrayarak yasallaşması ise piyasada devam eden belirsizliğin kaybolması ve bir canlanmanın başlamasına imkân yaratacaktır. Bu arada, hisse senetlerinin çok yüksek oranlarda gerçekleşen enflasyona karşı bir koruyucu olamaması, hisse senetlerine yapılacak uzun süreli yatırımları büyük ölçüde engellemekte, yatırımları, sadece spekülatif amaçla veya belli bir işletmeyi ele geçirmek amacıyla yapılan yatırımlarla kısıtlamaktadır.

Son aylarda görülen sermaye artırımlarına ek olarak Çelik Halat, Kartonsan, Makine Takım da gerekli işlemleri tamamlayarak sermayelerini artırmışlardır. İlk iki firmada sermaye artırımını % 100 oranında olup, sermaye Çelik Halat'ta 54 milyon TL.'den 108 milyon TL.'ya ve Kartonsan da 70 milyon TL.'den 140 milyon TL.'ya çıkarılmıştır. Öte yandan, Makine Takım sermayesini % 400 artırarak 25 milyon TL.'den 125 milyon TL.'ya yükseltmiştir.

Bu firmaların hisse senetlerinin, sermaye artırımından sonra beklenenin üzerinde bir fiyat düzeyine sahip olmaları da indeksteki artışta açıklayıcı bir rol oynamaktadır. Sermaye artırımından önce fiyatı 5000 TL. olan Çelik Halat hissesi, artırımdan sonra 3000 TL.'den işlem görmektedir. Kartonsan'ın sermaye artırımını önceki 6500 TL. olan fiyatı ise artırımdan sonra 3900 TL.'ya düşmüştür; % 25'i, başka bir deyişle 250 TL.'lik kısmı ödenmiş bir Kartonsan muvakkat makbuzu ise 2300 TL.'lik bir değere sahip olmuştur. Sermaye artırımından önce 9000 TL. olan Makine Takım ise artırımdan sonra 3000 TL.'ya gerilemiş ve % 25'i ödenmiş muvakkat makbuz fiyatı ise 1600 TL. olarak belirlenmiştir.

Tahvil piyasasında, 1978 yılının sonlarına doğru başlayan canlilik genel olarak devam etmekle birlikte, Ocak ayının ilk 20 günü içinde sadece 2 işletme toplam 42 milyon TL. tutarında tahvil çıkar-

sermaye piyasasında bilirkışı

mentas

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübe, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğimiz tahvilin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yöneltmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine en az bir ay kala cüz'ül bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymetli yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkışı,"

mentas
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim - İSTANBUL
Telefon: 45 55 29 - 49 99 27 - 45 66 14 - 44 85 57 - 49 34 38

miştir. Fren Debriyaj A.Ş. 40 milyon TL. ve Eliçelik Traktör A.Ş. 2 milyon TL.'lık tahvil ihraç etmiştir. Bu arada Nasaş'ın 75 milyon TL. tutarında tahvil hazırlıkları içinde bulunduğu ve Ocak ayının sonlarına doğru bu ihracın gerçekleşeceği beklenmektedir. 1978 yılının Ocak ayında çıkarılan tahvil tutarı ise 61.5 milyon TL. olmuştur.

Enflasyonun çok yüksek boyutlara ulaşması net % 16.8 (brüt % 21) lik bir getiri sağlayana tahvillerin çekiciliğinin azalması sonucunda ikincil tahvil piyasasında uygulanan işlemler birincil tahvil piyasasında (yeni tahvil çıkarılması) da uygulanmaktadır. Önceki sayılarımızda da belirtildiği gibi, daha önce çıkarılan tahviller, en az bir yıl paraya çevrilmeme kaydiyle tasarruf sahibine net % 16.8 oranının çok üstünde bir getiri sağlayabilmektedir.

Tahvillerin bir yıldan kısa vadelerle satılmaları, başka bir deyişle her an paraya çevrilebilmeleri halinde ise getirileri net % 16.8 olmaktadır. Yüksek oranlardaki enflasyonun geçerli olduğu ve paranın bir yıldan uzun bir süre için tahvile bağlı bulunacağı, başka bir deyişle paraya çevrilemeyeceği bir yatırımın geçerli olduğu bir piyasada, iki yıl paraya çevrilememe koşuluyla net % 16.8'lik bir getiriye sahip bir tahvilin alıcı bulması pek kolay olmayacaktır. Bu nedenle, aracı kuruluşlar, tahvilleri, tasarruf sahiplerine daha çekici kılmaya çalışmaktadır. Tahvil ihraçlarındaki uygulamada, tahviller, genellikle bir aracı kuruluş tarafından 800 - 820 TL. gibi bir fiyatla satın alınmakta ve tasarruf sahibine en az bir yıl paraya çevrilmeme kaydiyle net % 35'e kadar varan bir getiri sağlayacak şekilde satılmaktadır.

İşletmelerin 1978 yılı faaliyetlerinin sonuçlarının yavaş yavaş belirlendiği bu günlerde, 1978 yılı kârları ve bu kârlardan dağıtılacak dividendantlar merakla beklenmektedir. İstanbul Sanayi Odası'nın, İstanbul bölgesinde 233 imalât firmasında yaptığı bir çalışmaya göre, işletmelerin ortalama kapasite kullanımı % 55.8 olmuştur. Kapasite kullanımının düşük olmasının nedenleri arasında, döviz transferinin yapılamaması, talep yetersizliği, yerli hammadde darlığı, elektrik kesintisi, finansman güçlüğü, sendikal hareketler yer almaktadır. Bu arada, sınaî üretim maliyetleri de ortalama % 44 artmıştır. Kapasite kullanımı 1977 yılında % 56 olduğundan sınaî üretimde önemli bir gerileme olmamıştır. 1978 yılı kârları, yılın ekonomik özelliklerine çok yakından bağlı olmakla beraber, enflasyon da kârları olumlu olarak etkilemektedir. Bu nedenle işletmelerin dağıtacakları dividendantlarda geçen yılın oranını korumaları beklenmektedir.

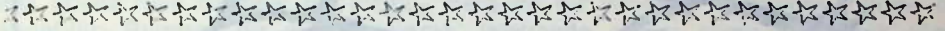
Sıra Kuruşluğun No. Adı	KAYITLI SERMAYE (1000 TL)	TANIM YILI KARI (1000 TL)			DAĞITILAN KAR PAYI (%)			PIYASA FİYATI (TL)			
		1975	1976	1977	1975	1976	1977	OCAK 1978	KASIM 1978	ARALIK 1978	OCAK 1979
1 AKÇEMENTO	105.000	24.300	47.300	58.000	20,90	20,00	25,00	2000	1850	1950	2100
2 ALTAŞ	30.000	8.215	13.400	21.900	15,00	15,00	20,00	1750	1400	4300	1300
3 ANADOLU CAM	350.000	198.000*	17.000	(80.000)	—	—	—	1500	1800	1800	1800
4 AROMA	45.000	10.710	617	45.000	16,00	—	33,00	1350	1400	1400	1400
5 ASLAN	707.000	5.417	2.500	10.100	—	—	4,87	800	850	850	850
6 BAĞFAŞ	200.000	17.105	83.000	50.000	40,00	40,00	30,00	2600	2300	1800	1800
7 BAŞTAŞ	108.000	10.500	1.800	3.300	12,90	—	—	700	650	650	675
8 BATI ANADOLU ÇİM.	75.000	—	—	45.600	12,50	10,00	35,00	1200	2200	2300	2350
9 BURSA ÇİMENTO	63.000	—	21.300	58.000	—	20,00	43,75	1850	3000	3400	3500
10 ÇELİK HALAT	108.000	—	—	72.500	25,00	30,00	33,00	3100	5300	5000	3000
11 ÇİMSA	180.000	25.125*	11.858	71.000	—	—	12,00	1200	1350	1350	1350
12 ÇIKUROVA ELEKTRİK	400.000	172.685	210.600	239.100	37,50	23,00	50,00	2150	2400	2400	2100
13 ECZACIBAŞI YAT. H.	180.000	15.449	21.182	33.000	17,50	19,00	22,00	1100	5000	1050	1050
14 EGE GÜBRE	200.000	—	—	1.900	—	—	—	1500	1500	1300	1200
15 GÜBRE FAB.	400.000	148.658	110.000	38.700	31,25	28,58	16,25	2100	1400	1500	1400
16 GOOD - YEAR	81.000	—	40.000	21.000	—	30,00	39,00	2000	1800	1700	1750
17 HENTAŞ	100.000	41.219	26.120	30.200	37,20	25,00	25,00	2300	1050	1900	1800
18 İŞ BANKASI	40.000	320.373	523.615	630.700	144,70	201,50	231,50	15.500	23.000	24.000	24.000
19 İZOCAM	33.700	—	26.200	34.000	80,00	70,00	140,00	3500	9000	5000	6000
20 KARTONSAN	140.000	34.937	35.500	83.400	30,00	33,00	40,00	4200	6200	8500	3000
21 KAY	30.000	8.113	17.452	30.400	17,50	25,00	50,00	4000	4400	4300	4700
22 KOÇ HOLDİNG	300.000	207.333	247.000	412.600	20,00	20,00	25,00	1600	1900	1850	1000
23 KOÇ YATIRIM	400.000	104.482	118.000	125.300	17,50	19,00	20,00	1200	1000	1000	1000
24 KORDSA	150.000	47.120*	83.000	79.600	—	13,00	30,00	3250	3000	2000	2000
25 KORUMA TARIM	108.000	96.403	21.800	33.000	35,00	35,00	35,00	3600	2000	2000	2600
26 LASSA	900.000	—	—	(24.000)	—	—	—	1450	1650	1000	1000
27 MAKİNA TAKIM	125.000	23.191	30.068	23.200	33,00	35,00	35,00	5500	9000	8000	2000
28 MENSCCAT SANTRAL	81.000	31.810	26.800	509.000	25,00	10,00	23,00	2500	2200	2000	1900
29 NASAS	195.000	65.008	100.000	124.300	20,00	20,00	25,00	2700	2400	2400	2400
30 NUH ÇİMENTO	71.500	35.500	16.800	119.600	25,00	25,00	62,50	2000	3100	5000	5000
31 OLMUK	150.000	53.691	48.600	69.700	25,00	25,00	30,00	3300	3200	3200	3250
32 OTOBAN	90.000	—	—	212.000	52,00	77,20	130,00	6000	6000	5500	5500
33 PİMAŞ	100.000	12.200	12.200	40.000	14,00	15,00	20,00	1500	1450	1500	1800
34 PLASTIFAY	18.000	12.327	21.779	25.600	20,00	20,00	30,00	4000	3000	3000	2800
35 POLYEN	119.000	25.300	26.500	65.700	20,00	20,00	35,00	1900	2700	2700	2400
36 RABAK	210.000	65.000	98.500	132.300	33,75	35,00	35,00	1300	2700	2700	2600
37 SARKUYSAN	150.000	—	—	125.000	—	20,00	50,00	3300	3000	3800	3400
38 SIEMENS	70.000	29.124	45.000	19.700	25,00	10,00	—	3350	2700	2700	2700
39 SİFAŞ	104.000	29.660	43.928	60.500	20,00	25,00	30,00	3100	3250	3250	3250
40 SUNTA	80.000	16.419	45.100	70.300	40,00	40,00	40,00	3000	6700	8700	6700
41 ŞİŞE CAM	290.000	32.000	64.600	178.800	15,00	22,00	30,00	2000	3600	3300	3400
42 TRANSURK HOL.	300.000	33.703	33.317	46.000	18,00	10,00	20,00	1100	1850	1550	1850
43 T. DEMİR DÖKÜM	102.000	131.492	27.600	61.600	—	30,00	15,00	2700	2900	3000	3100
44 UNROYAL	190.000	144.397*	38.558	31.000	—	18,75	15,00	1850	1750	1750	2100
45 YAPI VE KREDİ BANK	400.000	219.291	257.000	310.000	20,00	25,00	20,00	5000	3500	4000	4200

Not: 1) Parantez içindeki rakamlar zararı (*) kümülatif zararı göstermektedir

2) (*) Kupon kesildikten sonraki fiyatlardır

Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	

ULUSAL
BANKACILIKTA

15
YIL

TÜRK
DIŞ TİCARET BANKASI

"bankacılıkta uzmanlık"

İstanbul Şubesi
Cumhuriyet Cad. 193 201 Harbiye, İst.
Telefon: 4651 50 54

Beşiktaş Şubesi
İstiklal Cad. 154 156 Beşiktaş, İst.
Telefon: 492 345

Şişli Şubesi
Şişli Meydanı 352 Şişli, İst.
Telefon: 414092

Ankara Şubesi
İzmir Cad. 19 Yenisehir, Ankara
Telefon: 179 35

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı, 63 İzmir
Telefon: 139661

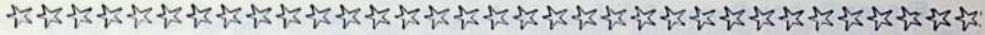
SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

Polonya işletmelerinde ekonomik faaliyetlerin analizi

☆ Polonya — Wrocław Oscarlanje Üniversitesinden Prof. Dr. Boleslaw
☆ **WERSTY** 12.12.1978 tarihinde İşletme İktisadi Enstitüsünün İş İdaresi
☆ Programında «Polonya İşletmelerinde Ekonomik Faaliyetlerin Analizi»
☆ konulu bir konferans vermiştir. Bu yazıda konferans özetlenmiştir.
☆

Derleyen : Dr. Beyzâ OBA

Girişimlerin ekonomik faaliyetlerinin analizi olarak da nitelendirilen **ekonomik analiz** hem bilimsel bir disiplin hem de bir yönetim fonksiyonu olarak ele alınabilir: Bilimsel bir disiplin olarak, işletmede ortaya çıkan ekonomik süreç ve olayları analiz yöntemlerinin geliştirilmesine ilişkin araştırmalarla ilgilenir. Burada sorun, ilgilendiğimiz olayların eğilim ve içeriklerini, gidişatlarında ortaya çıkan aksaklıkların nedenlerini, bu nedenlerin sonuçlarını ve aksaklıkları ortadan kaldıracak ya da yararlı sonuçları yerleştirecek yöntemleri kesinlikle bilmektir.

Bir yönetim fonksiyonu olarak ekonomik analiz, yönetim için gerekli olan analitik bilgilerin hazırlanmasına ilişkin özel bir çalışmadır; işletmede karar birimlerini besleyen bilgi akımının temel unsurudur.

Ekonomik analiz oldukça yeni bir bilim dalıdır. İngilizlere göre ekonomik analizlerin başlangıcı 1832'de Charles Babbage tarafından yayınlanan «The Economy of Machinery and Manufactures» (Üretim ve Makina Ekonomisi) dir. Amerikalılar ise 1886'da R. Town'un American Society of Mechanical Engineers'in bir toplantısında verdiği «The Engineer as an Economist» (Bir İktisatçı olarak Mühendis) tebliğini başlangıç olarak kabul ederler. Bununla beraber ekonomik analizin gerçek gelişimi, içinde bulunduğumuz yüzyılın başında başlar ve sanayinin gelişimi ile yakından ilişkilidir. Kapitalist ülkelerin teorik nitelikleri ve uygulamaya ilişkin deneyimleri sosyalist ülkeler tarafından kısmen uygulanabilir. Farklı sosyal ve ekonomik sistem -girişimlerin faaliyetlerini ve bir bütün olarak ekonominin plânlı niteliği, plânlama, kayıtlama, raporlama ve kontrol sistemini uygulaması- ilk olarak Sovyet daha sonraları da diğer sosyalist ülke iktisatçılarını ekonomik analizler alanında yeni teorik çözümler bulmaya yöneltti. Burada temel sorun ülkelerimizde zorunlu olan yönetimin etkinliği ve genel sistem değerlemesi ölçütlerine (kriterlerine) çözümler bulmaktır.

İşletmelerimizde, hammadde ve enerji besleme sistemini, ekonomik sonuçları, üretim ve dönüşümü araştırmada temel araç olarak ekonomik analiz kullanılır. Bu analizin ilgilendiği konular şunlardır:

a) Üretim ve finansal sonuçlar

- b) Örgütlenme ve yönetim yöntemleri
- c) Ekonomik koşullar.

Bunları biraz daha açacak olursak **üretim ve finansal sonuçların analizi**, üretim dinamiklerini, üretimin yapı ve niteliğini, üretimin tüketici tercihlerine uydurmasını ve finansal sonuçları içerir.

Örgütlenme ve yönetim yöntemlerinin analizi, makina ve teçhizatın yararlanmak, verimlilik, malzeme yönetimi, depolama, enerji, ulaşım, su vbg. yan ekonomiler, örgütlenme ve teknolojideki değişimlerin ekonomik etkinliği, maliyetler ve maliyetlerin azaltılması gibi konuları içerir.

Ekonomik koşulların analizi ise makinelerin durumu, işgücünün miktarı, yapısı ve nitelikleri, hammadde depoları ve girişimin finansal durumu ile ilgili konuları içerir.

Girişimin bu alanlardaki faaliyetlerinin analiz edilebilmesi için şu sorulara cevap aranmalıdır:

- a) Hammadde ve işgücü ile beslenen işletmenin boyutları ve yapısı, üretim ve ekonomik amaçlarına uyuyor mu? Bu görevlerin yerine getirilmesi için süreçlerin sürekliliği sağlanabiliyor mu?
- b) Üretim süreçlerinde ortaya çıkabilecek aksaklıkları ortadan kaldırabilmek ya da sınırlayabilmek için neler yapılmalıdır?

Bu sorulardan da anlaşılacağı gibi ekonomik analizin amacı, işletmenin yönetimini, işletmenin faaliyetlerini geliştirmek için gerekli bilgi ile donatmaktır.

Üç tür ekonomik analiz vardır:

- 1) Üç aydan daha kısa süreleri içeren faaliyet analizleri
- 2) Problem analizleri
- 3) Bir yıllık analizler.

Bunların yanısıra üç analiz türünden daha söz edebiliriz:

- 1) Fonksiyonel analiz
- 2) Sistem analizi
- 3) Karar analizi

Fonksiyonel analiz, ele alınan bölümün sorumlu olduğu olay ve süreçler içerir. Örneğin, maliyet analizi, maliyet problemlerini, bunların düzey ve dinamiklerini en iyi bilen maliyet bölümü tarafından yönetilir. Burada, diğer bölümlerle bağlantı ve bağımlılıklar ele alınmaz.

İşletmenin bir bütün olarak ele alınması ise **sistem analizi** ile gerçekleştirilir. Sistem analizini temelinde işletmenin karmaşık bir bütün olduğu görüşü vardır; işletmenin bölümleri arasında ortaya çıkan bağlantıların neden ve sonuçları incelenir. Analitik araştırmanın konusu olan problemler önemlerine göre sıralanır ve diğerleri ile ilişki ve bağımlılıklarına göre incelenir. Genel olarak sis-

tem analizinin konuları şunlardır:

- a) üretim unsurlarının ve işgücünün üretim, finans ve maliyetlere etkisi,
- b) üretim unsurları arasındaki karşılıklı ilişkiler,
- c) üst düzey yönetimin işletme faaliyetlerine etkileri.

Ele alınanlardan farklı bir yaklaşım ise **karar analizi**dir. Bu analiz belirli kararların alınması için gerekli analitik bilginin hazırlanmasıdır. Burada ilgilendiğimiz olgunun özü ve içeriği ele alınır. Örneğin; mamul çeşitlerinin yapısındaki değişimlerin verimliliğe, ücretlere, maliyetlere vbg. etkisi araştırılabilir. Bu oldukça zor ve nitelik isteyen bir analizdir.

Daha önce de belirtildiği gibi çeşitli ekonomik analizlerle elde edilen bilgiler işletmenin ekonomik faaliyetlerinin değerlendirilmesinde kullanılır. Bu sistem sentetik ve kapsamlı tahminlerden oluşur. Bu tahminler girişimin tam, açık-seçik bir görünümünü verecek şekilde birbirleri ile ilişkilidir. Değerleme sistemini geliştirirken üç unsur gereklidir:

- 1) değerlendirme ölçütü
- 2) ekonomik göstergeler
- 3) ölçümler

Bunları teker teker ele alacak olursak...

Ölçütler, sentektir ve bir girişimin faaliyetlerinin değerlendirilmesinde en önemli unsur olarak nitelendirilir. Ülkemizde merkezi yönetim sistemini uyguladığı dönemlerde üretimin plânlanan dereceye ulaşması işletme faaliyetleri için temel bir ölçüttü. Günümüzde böyle bir ölçüt uygulanamaz.

1970'lere kadar en önemli unsur üretimdi; bu tarihlerde sonra ilke olarak üretimin etkinliğinin benimsenmesi ile işletmelerde yeni ekonomik ve finansal sistemler kullanılmaya başlanmıştır. Ekonomik etkinlik herhangi bir fiyatta değil fakat belirli bir fiyatta üretmektir. Bu soru ekonomik bir gösterge seçme sorunu ile yakından ilgilidir. **Ekonomik göstergeden**, bir ekonomik örgütün faaliyetlerinin sonuçlarını, araçlarını ve amaçlarını belirten değerler anlaşılır. Belirli bir ekonomik göstergenin anlamı bu göstergenin kesinliğine, kapasitesine ve tercih edilebilirliğine bağlıdır.

Girişimin ekonomik etkinliği söz konusu olduğunda gösterge seçimi kolay değildir. Etkinlik girdilerin maliyetlere ilişkisini belirtir ve rasyonel ekonomi ilkesi ile yakından ilişkilidir. Buradan da şu sonuca varabiliriz; girdiler daha düşük maliyetlerle temin edilirse etkinlik artacaktır. Bir işletmede faaliyet etkinliğini ele alırsak sentetik göstergelerde söz etmiş oluruz. Ekonomik göstergeleri daha ayrıntılı olarak incelediğimizde bir işletmede verimliliğin artmasının her zaman için ekonomik etkinliğin artması anlamına gelmediğini görürüz; verimlilik sabit sermaye ve hammaddenin daha çok kullanımıyla da artar. Ekonomik etkinliğin bu üç göstergesinin (verimlilik, sermaye ve hammadde kullanımı) kullanımını sonuçların değerlendirilmesi açısından da zorluk çıkarır. Böylece toplam etkinliği belirten sentetik göstergeler kullanılmalıdır. Polonya üretim işletmelerinde bu göstergelerden ikisi uygulanır: **kâr ve katma değer**.

Bilindiği gibi, kapitalist işletmelerde ekonomi ve üretim faaliyetlerinin en belirgin sonucu kâr ve bu faaliyetleri değerlendirme ölçütü de kâr maksimizasyonudur. Sosyalist ülkelerde makro açıdan ulusal gelir daha iyi bir ölçümdür. Bunun da nedeni ulusal gelirin ekonomik kuruluşların kârlarının yanısıra işgörenden ücretlerini de içermesidir. Böylece ulusal gelirin bu bölümlerini de içerecek şekilde katma değer bir ekonomik gösterge olarak kullanılır. Katma değer ekonomik örgütün bir birim olarak ulusal gelire katkısını belirtir. Bunun yanısıra kâr göstergesinden de vazgeçilmemiştir. Bunun iki nedeni vardır (a) kârın sosyal ve ekonomik içeriği ve fonksiyonu sosyalist ekonomilerde kapitalist ekonomilerde olduğundan farklıdır (b) ve kâr, üretim masraflarını minimize etme için bir tercih yaratır.

İşletmelerimizde katma değer ve kâr göstergelerinin kullanımının motive edilmesinin nedeni, kârları artırarak etkinliği sağlamaya çalışan bir yönetim ile ekonominin etkinliğini artırarak daha fazla ücret almayı amaçlayan bir iş gücünden oluşan bir modeldir.

Bu modeli biraz daha açıklayacak olursak; katma değer, biraz basitleştirilmiş olmakla beraber, kâr ve işgücü maliyetlerini içerir. Ücretlerin artışı, olumlu olarak katma değeri, olumsuz olarak da kârlılığı etkiler. Bu durum, ücret fonları dinamiği normunu sağlayan devlet tarafından düzenlenir. Ücret fonlarının hesaplanması formülüne göre bu fonun artışı katma değer artışına bağlıdır. Bu karşılıklı bağımlılığın derecesi düzenleme katsayısı «r» ile tanımlanır. ($0 < r < 1$) Böylece bu iki göstergenin etkisi bağdaştırılabilir. Yönetim maliyetleri azaltarak ve kârı artırarak etkinliği artırdığında hem kendi hem de işgörenden çıkarları yönünde davranmış olur.

Kâr ve katma değer gibi genel sentetik göstergelerin yanısıra daha kapsamlı göstergeler de vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- 1) üretim ve satış
- 2) işgücü ekonomisi
- 3) makina ve teçhizat
- 4) malzeme yönetimi
- 5) ücret fonu ekonomisi
- 6) üretim maliyeti
- 7) finansal sonuçlar
- 8) gelişme faaliyeti
- 9) sosyal ve yaşam koşulları

Bu belirtilen faaliyetlerin analizinde pek çok araştırma metodu uygulanmaktadır. Bunlar arasında ekonomik analizlere özgü olan, tam ve görelî sapmalar, differansiyel metod, istatistik, matematik (korelasyon, probabilité, linear programlama, optimal hesap vbg.) sayılabilir. Tüm uygulamada ise diyalektik yöntem, kıyaslama metodu, gözlem, model kurma, tüme varım gibi yöntemler kullanılır.

Bu yöntemlerin yardımıyla, belirli ekonomik göstergelerin seviye ve dinamikleri ve sapmaların nedenleri arasındaki ilinti ve ilişkiler araştırılabilir. Göstergenin tür ve niteliğine göre değerlendirme ölçütü maksimize ya da minimize edilir.

Bu genel bir ölçüttür ve bu nedenle de her gösterge özelleştirilmelidir. Bu özelleştirmenin temel plânlama döneminde üst otoriteler tarafından verilen ekonomik hesaplamalardır.

Ekonomik analizlerde sorun yaratan bir konu da **ölçüm** (yani belirli bir süreç ya da olgunun büyüklüğünü belirtmeye yarayan birimler) dir. Homojen üretim durumunda bu oldukça kolaydır. Fakat homojen üretim az görülen bir olaydır. Analitik araştırmalarda önemli olan belirli bir ölçü ile belirtilemeyen üretim sonuçları ile bu üretim için gerekli çalışma miktarı arasında fonksiyonel bir ilişki kurmaktır.

İşletmelerimizi ekonomik faaliyetlerinin analizinde ekonomik analizin yanısıra yeni bir yöntem olan **ekonomik teşhis (diagnostik)** uygulanmaktadır. Bu yöntem, bilimin diğer kollarında -örneğin tıp- yüzyıllardan beri kullanılmaktadır. Son zamanlarda iktisata uygulanmaktadır.

İktisadi teşhis yöntemini bir örnekle açıklayabiliriz: Çalışma ekonomisinin etkinliğini belirten gösterge verimliliktir. Bir belirti oluşturabilmek için 3 verimlilik göstergesi kullanılır:

- 1) 1 adam saati verimliliği
- 2) 1 işçinin verimliliği
- 3) 1 işgörenin verimliliği

Verimlilik göstergelerini bu şekilde düzenlemeden şöyle bir sonuç çıkarılabilir: birincide verimlilik yoğun unsurların (teknik araç, işçinin nitelikleri ve işyükü) etkisindedir, ikincide verimlilik yaygın (adam/çalışma saati) unsurların, üçüncüde ise yapısal (işgücünün yapısı) unsurların etkisindedir.

Verimlilik ve göstergelerinin böylece anatomisini çıkardıktan sonra sistem dinamiklerindeki değişimlere ilişkin teşhiste bulunabiliriz. Örneğin işletme de belirli bir dönemde şu verimlilik göstergeleri gözlemlenmiş olabilir:

	Zaman ₁	Zaman ₂
1) 1 adam saatin verimliliği	100	98
2) 1 işçinin verimliliği	100	102
3) 1 işgörenin verimliliği	100	100

Bu teşhisten şu sonuçları çıkarabiliriz:

- 1) Verimlilik artışı plânladığı gibi gerçekleşmemiştir; yeniden gözden geçirilmelidir.
- 2) Verimliliğin artması için yöneticiler işçilerin plânlanandan daha fazla çalışmalarını sağlamıştır; bu arzulanan bir durum değildir.
- 3) Bu dönem içerisinde toplam işgörenler arasında işçileri oranı düşmüştür. Eğer işletmenin teknolojik teçhizatında bir değişiklik olmadıysa büroda çalışanların sayısının arttığını söyleyebiliriz.

Görüldüğü gibi ekonomik teşhis belirli bir alandaki sorunların çabuk çabuk ve doğru olarak belirlenmesini sağlar. Bununla beraber daha geniş çapta uygulanması daha geniş kapsamlı araştırmaları gerektirir.

Hem ekonomik analiz hem de ekonomik teşhis kendi içlerinde bir amaç değildir. Bunlar işletme yönetiminin elinde iyi birer araçtır. Analitik enformasyonun yardımı ile işletmeyi daha etkin ve verimli bir şekilde yönetmek ve varoluş amaçlarına ulaşmak mümkündür.

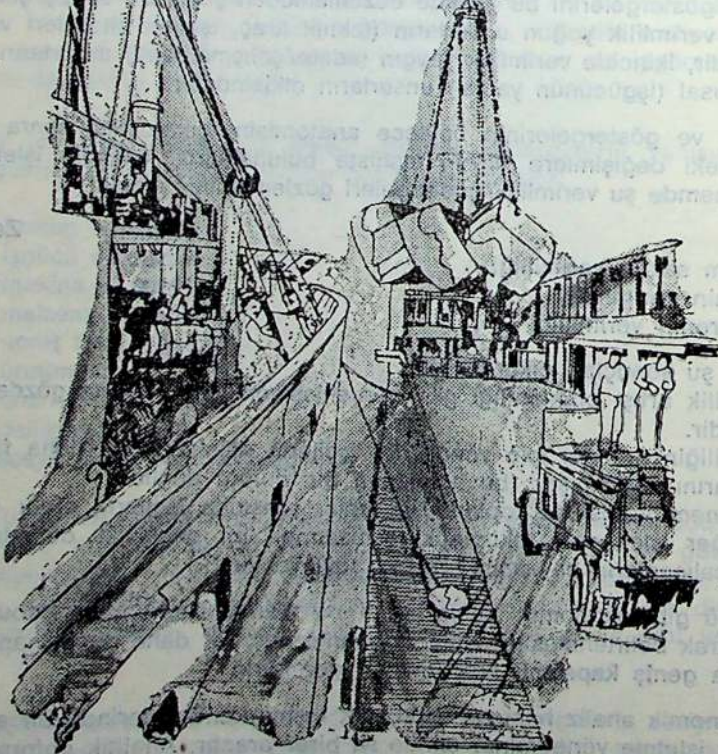
ithalat ihracat kambiyo
sorularınıza çözüm

Dış ülkelerdeki temsilcilikler
ve muhabetleri,
(ZÜRICH, STUTTGART Temsilcilikleri ve
dünyanın her yerinde 250 muhabetir)
Dış Ticaret konusunda tecrubeli personeli,
Modern bankacılık olanaklarıyla

TÜRKİYE GARANTI BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

Uluslararası hesap birimleri

İhsan ERSAN
İ. Ü. İşletme Fakültesi
Finans Kürsüsü

I. GİRİŞ

Tarih boyunca insanoğlu hak ve sorumluluklarını belirlemede güvenilir değer ölçütleri arayışı içinde olmuştur. Uluslararası döviz pazarlarının son yıllarda giderek artan belirsizliği bu tür ölçütlere olan gereksinimi bir kez daha gündeme getirmiş bulunmaktadır.

Gerçekten de uluslararası para ve sermaye pazarlarındaki döviz riski, uluslararası yatırımcıları ve bu pazarlardan borç fon sağlayanları rahatsız edecek boyutlara ulaşmıştır. Bu döviz riski, borçlanan açısından borçlanmaya temel olan para biriminin ulusal para birimi karşısında değer kazanması, borç veren açısından ise değer yitirmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası hesap birimleri (unit of accounts) temel olarak bu döviz riskini tümüyle olmasa bile büyük ölçüde ortadan kaldırmak ve uluslararası pazarlarda borçlanmayı özendirme amacıyla geliştirilmişlerdir.

Bu hesap birimleri uzun süreli ve sabit faiz bazına dayalı bir finansal araç olan Euro-tahvil ihraçlarında büyük ölçüde kullanılmaktadır.

Yazının amacı bu hesap birimlerinin temel özelliklerini kısaca tanıtmaktır.

II. «HESAP BİRİMİ» KAVRAMI

Hesap birimi (unit of account) çoğu kez hatalı olarak öne sürüldüğü gibi bir para birimi değildir. Bir para biriminin ekonomik açıdan iki temel işlevi vardır; bir ödeme aracı olması ve bir değerlendirme ölçütü oluşturması.

Hesap birimlerinin borç veren ve alanlarının hak ve sorumluluklarını belirlemede kullanılan bir değerlendirme ölçütü olduğu anımsanırsa, para birimi kavramından farklılığı kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

III. BAŞLICA HESAP BİRİMLERİ

Uluslararası para ve sermaye pazarlarında kullanılmakta olan başlıca hesap birimleri aşağıda tanıtılmaya çalışılmıştır.

A. Avrupa Hesap Birimi (European Unit of Account)

Uluslararası tahvil ihraçlarında kullanılan en eski ve önemli hesap birimidir. Bu hesap birimi Robert Triffin'in düşüncelerinden esinlenerek geliştirilmiştir (1).

(1) Andre M. Cossement «Maturity at 17 for the E.U.A. Euromoney, Haziran 1978, S: 142

İlk şekliyle Avrupa Hesap Birimi Avrupa Ödemeler Birliğini (European Payments Union) 17 referans parasına bağlıydı ve altın değeri de 0.88867088 gram saf altına eşitti. Veri bir paranın tek olarak devalue veya revalue edilmesi Avrupa Hesap Biriminin altın değerini etkilememekte, yalnızca o referans para ile A.H.B. arasındaki ilişki değişmektedir.

Avrupa Hesap Biriminin altın değerinin değişmesi için bütün referans paraların altın değerinin değişmesi ve en azından üçte ikisinde bu değişimin aynı yönde olması gerekmektedir. Bu iki koşulun gerçekleşmesi ile Avrupa Hesap Biriminin ilk değeri aynı yönde ve en az değişim gösteren para oranında değişecektir. Örneğin 13 ülkenin paraları devalue edilirken, dört ülke parası revalue edilirse vede en düşük devaluasyon oranı % 10 ise, bu durumda Avrupa Hesap Biriminin değeri % 10 oranında azalacaktır.

1973 yılında Avrupa Hesap Biriminin değeri yeniden düzenlenmiştir. Yeni A.H.B.'nin altın değeri değişmemiştir. 1 A.H.B. 0.88867088 gram saf altına eşit tutulmuştur. Özel Çekiş Hakkının (Special Drawing Right) altın değerinin de aynı olduğu düşünülürse 1 A.H.D. = 1 S D R eşitliği ortaya çıkmaktadır.

Bu yeni düzenleme ile «referans para» olarak dokuz Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi ülkenin paraları tanınmıştır. Bunun nedeni Avrupa Ekonomik Topluluğu üye ülkeleri arasındaki giderek artan ekonomik ve siyasal bütünleşmenin paraların dalgalanmalarını azaltacağı ve yeni Avrupa Hesap Biriminin istikrar kazanacağıdır.

Yalnız bu yeni düzenleme ile bir para biriminin referans para özelliğini kazanabilmesi iki koşula bağlanmıştır;

a) Para biriminin resmi bir tanımı olması gerekmektedir. Bir diğer deyişle ulusal para otoritelerin döviz işlemleri için belirledikleri bir merkezi kur gerekli olmaktadır.

b) Döviz kurunun önceden belirlenmiş limitler içerisinde kalması gerekmektedir. Bir diğer deyişle yalnızca dolara karşı ortaklaşa dalgalanan, buna karşılık kendi aralarında dalgalanmaları toplam % 2.25'lik bir tünel içinde kalması öngörülen «Snake» ülkelerinin paraları referans para olarak tanınmıştır.

Bu ikinci koşula göre Fransız Frangı, İtalyan Lireti, İngiliz Sterlingi ve İrlanda Poundu bağımsız dalgalandıkları için «referans para» olan özelliklerini yitirmişlerdir. Zaman süreci içerisinde diğer ülkelerin «Yılan» (Snake) terketmeleri halinde A.H.D.'nin değeri Topluluk içindeki en istikrarlı paraya bağlanacaktır.

Günümüzde Avrupa Hesap Birimi ile beş referans para oranındaki ilişki şöyle bir görünüm içindedir (2);

1 A.H.B = Bel. Fr. 48.6572; Dan. Kr. 8.13824; DM 3.15664; Lük. Fr. 48.6572; Hol. Fl. 3.35507

Avrupa Hesap Birimli bir tahvil ihracında borçlanan bu hesap birimi ile ifade edilmiş bir sorumluluk altına girmektedir. Borçlunun referans parayı seçme hakkı vardır. Bu durumda borçlunun eline geçecek olan tutar o referans paranın diğer para birimleri ile ilişkisine bağlı olacaktır. Buna karşılık tahvil sahip-

lerinin de ana para ve faiz ödemelerinin yapılacağı para birimini belirleme hakları vardır. Bu durumda Avrupa Hesap Birimi ile yapılacak ödemelerin dört gün önce istenilen para birimine dönüştürülmesi gerekmektedir.

B. Özel Çekış Hakkı (Special Drawing Rights)

1975 yılında doların sürekli değer yitirmesi üzerine Özel Çekış Hakları Euro-tahvil ihraçlarında bir değerlendirme birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Uluslararası Para Fonu'nun bulgusu olan Özel Çekış Hakları 6 Ağustos 1969'da Fon Anlaşmasında yapılan bir değişiklik sonucu yürürlüğe girmiştir (3).

Özel Çekış Hakları temel olarak fon üyelerine koşulsuz ve otomatik olarak likidite sağlama gereksiniminden kaynaklanmaktadır. Geleneksel rezervler olan altın ve dövizin uluslararası likidite yaratımında yetersizliği bu hesap biriminin doğuşuna neden olmuştur.

Özel Çekış Hakkının altın değeri 0.888671 gram saf altına eşittir. Avrupa Hesap Biriminin altın değerinin de aynı olduğu daha önce belirtilmiştir.

Para birimleri cinsinden değeri ise 1 Temmuz 1974 tarihinde yeni bir değerlendirme yöntemi ile dünya dışıyatımında % 1 den fazla bir paya sahip olan 16 ülke paralarının oluşturduğu bir «sepete» (basket) bağlanmıştır. Bu yöntem «standart sepet» (standart basket - Standartkorb) adı verilmektedir.

Uluslararası Para Fonu her beş yılda bir «sepeti» oluşturan 16 ülke para birimlerinin ve bunların sepet içindeki ağırlıklarının gözden geçirilmesini öngörmektedir.

1 Temmuz 1978 tarihi itibarıyla sepetin bileşimi aşağıdaki gibidir;

TABLO 1

	Paraların Payı	Yüzdenin karşılığı ulusal para tutarı (x)
Amerikan Doları	33.0	0.40
Alman Markı	12.5	0.32
Japon Yeni	7.5	21.0
Fransız Frangı	7.5	0.42
İngiliz Lirası	7.5	0.050
İtalyan Lirisi	5.0	52.0
Hollanda Florini	5.0	0.14
Kanada Doları	5.0	0.070
Belçika Frangı	4.0	1.6
Suudi Arabistan Riyali	3.0	0.13
İsveç Kronu	2.0	0.11
İran Riyali	2.0	1.7
Avustralya Doları	1.5	0.017
İspanyol Pesatası	1.5	1.5
Norveç Kronu	1.5	1.10
Avusturya Şilini	1.5	0.28

KAYNAK : Die Wahrungen der Welt, Deutsche Bundesbank; Frankfurt Am Main, Ağustos 1978, Nr. 3, S: 57

(3) Joseph Gold, Special Drawing Rights; The Role of Language, Washington, Pan phlet Series, No. 15, 1971, S: 1-3

C. Avrupa Para Birimi (European Currency Unit)

1970'lerde uygulanmasına başlanan Avrupa Para Biriminin değeri Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurucu altı ülkesinin paralarına bağlıdır. Avrupa Hesap Biriminde_n farklı olarak bu hesap biriminin bir altın değeri yoktur. Buna karşılık değeri ihraç anında kurucu altı Avrupa Ekonomik Topluluğu üye paraların Uluslararası Para Fonuna bildirilen paritelerine bağlı bulunmaktaydı ve ihraç süresince bu değer sabit kalmaktaydı (4). Bu nedenle doğal olarak yatırımcı açısından geç_en süre içinde en fazla değer kazanan para birimi ile ana para ve faiz ödemelerinin yapılmasının seçilmesi sözkonusu olmaktadır. Görüldüğü gibi Avrupa Para Birimi olası parite değişikliklerinin yararını tümüyle yatırımcılara sunan bir hesap birimidir. Borçlanan açınsında_n son derece riskli olan bu model belirtilen nedenlerle pek fazla taraftar bulamamıştır.

Şimdiye değin toplam olarak 215 milyon A.P.B. (Avrupa Para Birimi) tutarında 7 ihraç gerçekleşmiştir. Bu borçlanma seçeneğine çoğunlukla altı Ortak Pazar ülkesinde doğrudan gelirleri olanlar başvurmuşlardır.

Politik amaçlarla bir «Avrupa Parası» oluşturma gayretleri içinde bulunan Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (European Coal and Steel Community) ve her altı para birimi ile kaynaklara sahip bulunan Avrupa Demiryolu şirketi (Eurofirma) bu hesap birimine ilgi duyan kuruluşların başında gelmektedir.

D. Avrupa Bileşik Hesap Birimi (EURCO — The European Composite Unit)

Avrupa Hesap ve Para Birimlerinin aksayan yönlerini ortadan kaldırmayı amaçlayan bu yeni hesap birimi ilk kez 1973 yılında Avrupa Yatırım Bankası tahvillerinde uygulanmıştır.

Avrupa Bileşik Hesap Birimi, veya kısaca EURCO, dokuz Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi ülkenin sabit tutarlardaki paralarının toplamında_n oluşmaktadır. Bileşimi aşağıdaki gibidir;

$$1 \text{ Eurco} = \text{DM } 0.9 + \text{Fr. } 1.2 + \text{Sterling } 0.075 + \text{Liret } 80 + \text{Hol. Fl. } 0.35 + \text{Bel. Fr. } 4.50 + \text{Dan. Kr. } 0.20 + \text{İr. Ster. } 0.005 + \text{Lük. Fr. } 0.050$$

Bu sabit para komponentleri ile ilgili tartılar, ülkelerin topluluğun toplam ulusal geliri içindeki paylarına göre belirlenmektedir. EURCO'nun komponentlerin sabit olmasına karşın, her para biriminin EURCO'nun değerine ola_n katkısı döviz borsalarındaki dalgalanmalara bağlı olmaktadır. Bu hesap biriminin değeri günlük olarak Lüksemburg borsasında hesaplanmaktadır.

E. Arap Para Birimi (Arcru)

1974 yılında Hambros Bankası tarafından bir İsveç şirketi adına gerçekleştirilen ihraç ile ilk kez uluslararası tahvil pazarında kullanılmıştır (5).

Bu hesap biriminin değeri 12 Arap ülkesinin paralarının Amerikan doları ile ilişkisine bağlıdır. Bu para birimleri şunlardır: Cezayir Dinarı, Bahreyn Dinarı, Mısır Lirası, Kuveyt Dinarı, Lübnan Lirası, Libya Dinarı, Katar Riyali, Oman

(4) Brian S. Quinn, *The New Euromarkets*, The Mac Millan Press Ltd, Londra, 1975, S: 144

(5) Carlos Emanuel, «Der expandierende Euro - Kapitalmarkt», *Finanz und Entwicklung*, Eylül 1976, S: 38

Riyalî, Suudi Arabistan Riyali, Suriye Lirası ve Birleşik Arap Emirlikleri Dirhemi.

Arcru işlemlerinde ödemeler tümüyle dolar ile gerçekleşmektedir. Bu hesap biriminin değeri 12 Arap ülke paralarının Amerikan doları karşısında ortalama hareketlerine bağlı bulunmaktadır. Son yıllardaki düzenlemeler ile iki en güçlü ve iki en zayıf para devre dışı bırakılarak 8 Arap ülkesinin paralarının Amerikan doları karşısında ortalama hareketleri temel alınmıştır.

Bu hesap birimli ihraçların amacı Arap yatırımcıları özendirmek ve Arap ülkelerinin ellerindeki fonlardan yararlanmaktır. Fakat pek az borçlunun Arap para birimleri ile borçlanma riskini göze alması bu hesap biriminin önem kazanmasını engellemektedir.

IV. SONUÇ

Uluslararası hesap birimleri uluslararası para ve sermaye pazarlarında borç veren ve alanlar açısından sözkonusu döviz riskini ortadan kaldırma amacıyla geliştirilmişlerdir. Bu hesap birimleri arasında en başarılı olanı Avrupa Hesap Birimi olmuştur. Özel Çekiş Haklarının da giderek artan kullanımları oldukça olası gözükmemektedir.

Uluslararası pazarlardan etkin bir biçimde yararlanma zorunda olan Türkiye açısından, bu hesap birimlerinin tanımı; özellikleri ve çalışma biçimleri oldukça önemli olmaktadır.

Uluslararası döviz pazarlarının giderek artan belirsizliği karşısında potansiyel her bilinçli borçlu gibi Türkiye de döviz riskini önlemeye yönelik bu tür hesap birimleri ile ilgilenmek durumundadır.

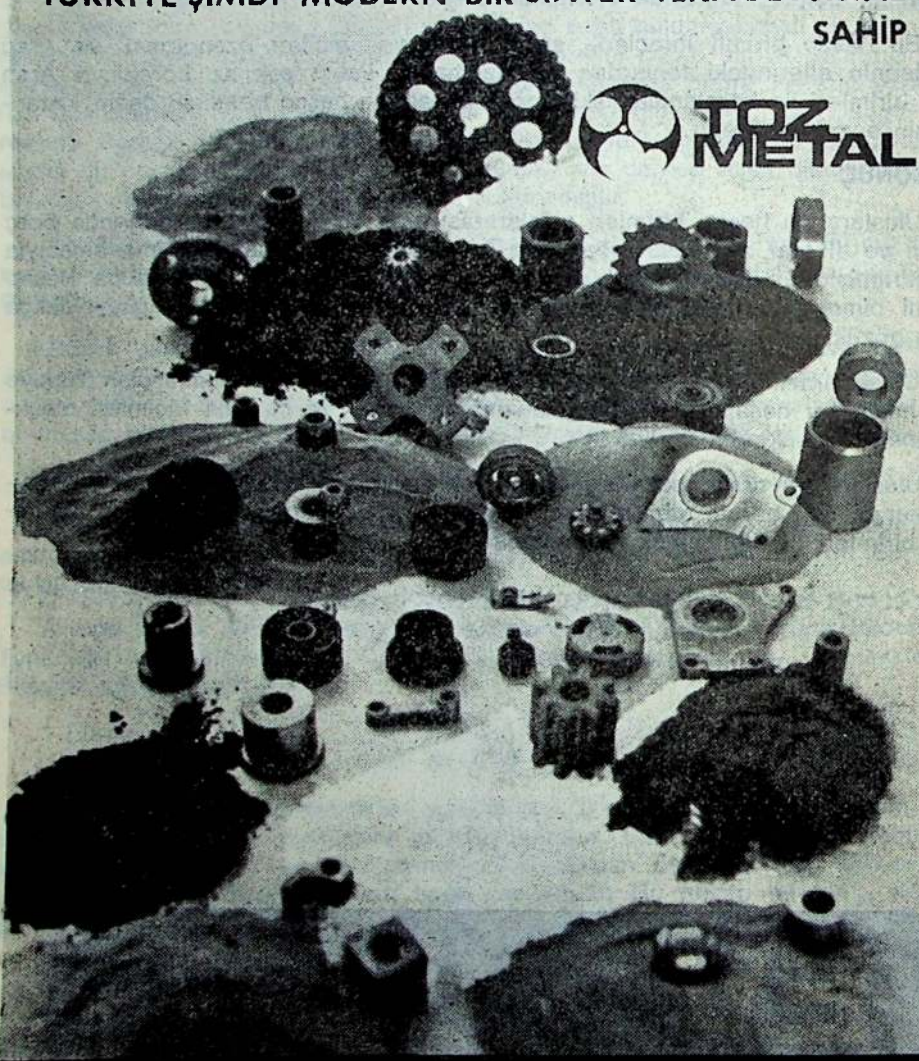
EV
sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız
asrlik tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

TÜRKİYE ŞİMDİ MODERN BİR SİNER TEKNOLOJİSİNE SAHİP

 **TOZ
METAL**

 **TOZ
METAL**

TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Büro: Büyükdere cad. Kuşu İşhanı No. 99, Kat 8
Mecidiyeköy, İSTANBUL
Tel: 66 70 43, 66 79 70, Teleks: 23 273 Birt. Tr.
Telg. Sintermetal, Mecidiyeköy - İST.
Fabrika: Gürpınar Köyü yolu, Büyükçekmece, İSTANBUL

EUROMONEY

ARJANTİN EKONOMİSİ HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA VE MALİYE BAKANI İLE
SÖYLEŞİ
A.B.D.'nin ULUSLARARASI SERMAYE PİYASALARINA BAŞVURMA PLANI
ULUSLARARASI PARA PİYASALARI

Derleyen : Hülya KABAALIOĞLU

ARJANTİN MALİYE BAKANI İLE BİR SÖYLEŞİ

Arjantin bir zamanlar dünyanın en zengini ülkelerinden biriydi. 1920'lerde rezervleri Avrupa ülkeleri düzeyindeydi ve Avrupa piyasalarında pesa ile belirtilen tahviller serbestçe alınıp satılabiliyordu. 1976 yılında ise fiyatlar % 4.670 oranında artmaktaydı. Arjantin tarihinin en karışık üç yılından sonra bir hukuk profesörü olan Dr. Martinez de Hoz görev aldı. Mart 1976'da başa geçen askeri yönetim de Hoz'u Maliye Bakanı olmaya razı ettiği için gerçekten şanslıydı. Isabel hükümetinin son aylarında enflasyon % 1000 oranında artarken bu görevi az kişi almak isterdi. Dünyanın en yüksek enflasyon oranını düşürebilmek için sert önlemler alınması gerekmiştir. Martinez de Hoz Arjantin'e ekonomik saygınlığını yeniden kazandırmıştır. Bu dönemde ticaret dengesi olumlu, rezervler senelerden sonra en yüksek düzeyde ve 1976 borçları programdan iki yıl önce geri ödenmiştir. Arjantin şimdi Euro-piyasalarda en iyi üsteleri (spread) ve vadeleri elde edebilmektedir.

Arjantin'de Ağustos 1978'de tüketici fiyatları % 7.8 artmıştır. Üç aylık artış % 22, altı aylık % 61.8 ve senelik % 177.6'dır. Ne var ki tüketici fiyat indeksi ekonomik barometre haline gelmiştir. Çoğu kimse Arjantin'in rezervlerindeki hızlı artışı ve olumlu ödemeler dengesini göz önüne almamaktadır. Dörtüncü enflasyon hâlâ hayatı büyük ölçüde etkilemektedir. Her Cuma gecesi iş yeri sa-

hipleri bir sonraki haftanın fiyatlarını işaretlemekle meşguldür. Arjantin dünyanın en ucuz başkentlerinden biriyken şimdi en pahalısı olma yolundadır.

EUROMONEY dergisi 1978 Aralık sayısında Arjantin ekonomisini inceleyen bir ilâve yayınlamıştır. Büyük bir başarı elde eden Maliye Bakanı Dr. de Hoz ile Bakanın başarıya ulaşmasında katkıları olan ve bir takım halinde çalışan yardımcıların tanıtıldığı, Martinez de Hoz ile bir söyleşinin, bankacılık sisteminin, çeşitli ekonomik göstergelerin, Euro-piyasalardaki faaliyetlerin ve enerji konularının yer aldığı bu ilâve, bir ülke ekonomisinin nasıl başarıya ulaşabileceğini canlı bir örneğini verir. Burada kendisine «büyücü» adı da takılan Dr. de Hoz ile yapılan söyleşi yer almaktadır.

Mucize gerçekleştiren bir kişi olarak tanımlandınız ve hatta size 'Büyücü de Hoz' adı takıldı. Bu övgüler haklı mıdır?

Önce size mucizelere -en azından ekonomik olanlarına- inanmadığımı belirtiyim. Sadece sıkı çalışmaya ve doğru ilkelere inanırım. Gerçek çözüm sıkı çalışmadır. Ancak ekonominin düzelmesi ve gelişmesinde önderlik edecek doğru ilkeler olduğu sürece Arjantin'in çok kuvvetli ve kusursuz bir ekonomik kalkınmaya sahip olmaması için hiç bir neden yoktur. Arjantin doğal ve beşeri kaynak potansiyeli zengin bir ülkedir. Halkın çoğu okuma yazma bilir.

Ancak Arjantin ile ilgili sorunları anlayabilmek için daha gerilere bakmak gereklidir. Son o'uz senedir devletin ekonomiye çok fazla müdahale etmesi bir yandan özel teşebbüs ile üretim faktörlerinin gelişmesini durdurmuş, bir yandan da kamu harcamalarının aşırı artışına neden olmuştur. Buna karşılık kamu gelirleri harcamalara paralel gitmemiştir. Sonuç, Merkez Bankası'nın devamlı para basması demek olan bütçe açıklarının son derece büyümesidir. Aslında bu enflasyonun gerçek kaynağıdır. Tabii ki enflasyonun tek nedeni değildir, ama en önemli nedenlerinde olduğu şüphesizdir. Aynı zamanda enflasyonu düzeltmek için aldığımız önlemler nedenleri değil sadece sonuçları hedef almıştır. Şöyle ki, fiyat ve döviz kurlarının denetlenmesi enflasyonun nedenlerine çare bulmak yerine yalnız sonuçlarını gizler. Böylece bütün bu etmenler, ulusal gelirden daha büyük bir pay almak için aralarında çarpışan değişik sektörleri ile dengesini kaybeden ekonomide çok büyük bir çarpıklığa yol açmıştır.

Siyasal baskılar da ekonominin bozulmasında önemli rol oynamıştır. Siyasal partiler her zaman gelecek seçimleri hesaba katmışlardır ve bizim sistemimizde hemen her sene seçim vardı. Böylece birbirini izleyen hükümetler temel konuları çözememek sorunuyla karşı karşıya kalıyordu. Orta ve uzun dönemli hedefleri tehlikeye soksa bile sadece günlük sorunların çözümlenmesine çalışıldı. Biz işe başladığımızda bütün bu olumsuz etkenleri değiştirdik. En önce devletin ekonomideki rolünün yardımcı veya tamamlayıcı olacağını ve özel işletmelerin ekonomideki yön verici güç olduğunu belirttik.

Laissez-faire bir ekonomi yaratmaya mı çalışıyorsunuz?

Hayır. Devlet ekonomiyi genel olarak yönetme ve kontrol etmeye devam eder. Laissez-faire ekonomi devletin gözlemci olması anlamına gelir. Devlet

malî, parasal, bütçe, gümrük tarifesi gibi genel politikaları düzenlemeli ancak ekonominin günlük yönetimine karışmamalı veya bir iş adamı olmaya çalışmamalıdır. Ve devlet bu politikaları ulusal çıkarlara göre ekonomiye yön vermek üzere kullanılmalıdır. Devlet kontrolünün devamı laissez-faire değildir. İş yapacak olan özel sektördür. Daha basit bir ifade ile, devlet bir çerçeve meydana getirir -yani oyunun kuralları- ve sonra oyunun kurallara uygun olarak oynamasını sağlamak için denetler. Ancak devlet oyuncu değildir. Oyuncular ülkenin ekonomik ve sosyal sektörlerinden gelen kişilerdir.

Uygulamada bu nasıl oluyor?

Bu kavram uygulamaya aktarıldığında bizim gibi yapılır. Bütün döviz ve fiyat kontrollerini ekonominin üretim faktörlerini harekete geçirmek için kaldırdık. Şimdi karaborsayı ortadan kaldıran tamamen serbest bir döviz piyasası vardır. Aynı zamanda ekonominin çeşitli sektörlerinde reformlar yaptık. Örnek olarak finansal sistemimizi alalım. Senelerdir faiz oranlarımız kanunen sınırlanmıştır, yani enflasyon sırasında faiz oranları reel olarak negatifdi. Bunun sonucu enflasyona karşı korunmak için mal satın alınıyor veya başka bir yerde tutulmak üzere para dışarı yollanıyordu. Yurt içi tasarruf oranı son derece düştü ve ekonomi bazı kimselerin düşük oranlarda kredi alacağı şekilde bozulmuştu. Faiz oranlarını serbest bıraktık ve Arjantin bankacılığını rekabete açabilmek için bütün bankacılık sisteminde reform yapmağa başladık. Finansal sistem tarafından uygun şekilde desteklenmedikçe ekonomik büyümenin güçlü olamayacağını kabul ediyoruz. Bu dönemde Arjantin ekonomisinin hareketsiz olmasının nedenlerinden biri finansal sistemi enflasyon büyüme için yeterli uyarımı verecek gücte olmamasıydı. Kısa sürede faiz oranları reel olarak pozitif olmuştur. Buna bağlı olarak iç tasar-

ruf oranı gayri safi yurt içi hasılanın % 28'ine ulaşmıştır. Bazıları bu oranın anormal derecede yüksek olduğunu düşünmektedir. Ancak tasarrufların yeniden oluşması ülkenin kendi kalkınmasını finanse edecek gücü yeniden oluşturanın temelidir. Dış finansmanı kullandık, ancak bu her zaman tamamlayıcı olmuştur. Buna karşılık yabancı yatırımlar yararlıdır. Büyümeyi güçlendirir ama tamamlayıcıdır. Çaba daima iç tasarruflardaki artış yoluyla ülkenin içinden gelmelidir.

Eğer vergi kaçakçılarında sadece küçük bir bölümü vergilerini öderse bütçe açığı kısa sürede kapanır mı?

Evet, kapanırdı. Hiç açığımız olmazdı. Vergi gelirlerimizi düzelttik, ama halk vergi kaçakçılığına alışınca onların alışkanlığını ve zihniyetini değiştirmek ekonomik durumu değiştirmekten daha zordur. Yazık ki enflasyonla yaşanmaya başlanmıştır. Bazılarının enflasyon dönemlerinde ve karaborsada para kazandığı unutulmamalıdır. Sistemi değiştirmeye çalıştığımızda bazıları bunu beyenmez ve eskisi gibi devam etmek ister. Devlet müdahalesini ve fiyat kontrollerini kaldırınca da daha çok para kazandığı eski durumu ister. Bazıları sadece değişimden korkar ve yeteri kadar çabuk öğrenemez. Bugünkü değişim döneminde uyum zor bir süreçtir. Arjantin ekonomisini bazı sektörleri zorluk çekmektedir. Ancak en başından beri her zaman gerçeği söyleyeceğimizi ve gerçek durumun ne olduğunu ve hedeflerimizi açıklayacağımızı belirttik. İyileşme yolunun güllerle dolu olmadığını, aksine taş ve dikenlerle dolu olduğunu onlara anlattık. Bizim izlememiz gereken yol buydu. Aynı zamanda bu yolun kısa olmayacağını da belirttik. Program orta vadeliydi ve sonuçların tamamlanması için devreleri takip ettik.

Gördüğüm kadarı ile başta gelen sorunlardan biri halkı enflasyonu düşünmemek üzere eğitmektir. Bunu yapma-

ğa çalışıyor musunuz?

Arjantin halkı benim 'zihni indeksleme' adını verdiğim hastalığa tutulmuştur. Enflasyonu etkileyen beş unsur vardır. Birincisi fiyat indeksi, ikincisi faiz oranları, üçüncüsü döviz kuru, dördüncüsü yakıt gibi kamuya yararlı ürünlerin fiyatı ve beşincisi ücretlerdir. Son üçünün devamlı olarak tekrar etmesini az çok önlemiş bulunuyoruz. Ücret politikası ücretleri bir enflasyon unsuru olmaktan kurtarmıştır. Kamu yararına olan malların fiyat politikası, fiyatları enflasyonun normal oranlarından daha fazla arttırmamızı gerektirdi. Daha önceleri enflasyonu görüldüğü kadar kötü olmadığını halka inandırmak için yapay olarak düşük tutulmaktaydı. Bütün kamu hizmetlerimiz tamamen bozuktu ve hazineye yükü gittikçe artan giderler ile yürütülebiliyordu. Döviz kuru üzerindeki zihni indekslemeyi de önlemek istiyoruz. Fiyat indeksleri ile faiz oranları enflasyonu durmadan devam ettiren iki unsurdur. Maalesef halk fiyat indekslerine geçerli olan tek ekonomik gösterge olarak bakmaktadır ve bunun enflasyon indeksiyle aynı olduğunu sanmaktadır. Örneğin Ağustos indeksinde mevsimin şartlarına bağlı olarak % 7.8'lik artışın % 2.4'ü, darlık gösteren bazı ürünlerdeki fiyat artışının sonucuydu. Darlık olduğu için fiyatların artması enflasyonun yükseldiği anlamına gelmez. Fiyat indeksiyle enflasyon indeksini bir tutamazsınız. Dünyanın hiç bir yerinde mükemmel bir fiyat indeksi olmadığını biliyorum, ancak diğer ülkeler ekonominin gidişini anlamak için gösterge serilerine bakmağa alışkındır. Ama burada Arjantin'de enflasyon fiyat indeksiyle düşünülür ve kararlar ona göre verilir. Sorunlarımızdan biri budur.

Son ekonomik göstergeler 1978'in ilk yarısında bir düşüş olduğunu belirtiyor. Bu ekonomik politikanızda bir duraklama mıdır?

Hayır, değildir. Ancak ekonominin

düzelmesi için ikibuçuk yıl çok kısadır. Mart 1976'da dış borçlarımızı ödeyemez durumdayken çok çabuk bir başarı elde ettik. İhracatımız arttı ve dokuz aydan kısa sürede ödemeler dengesinde negatifden pozitif duruma geçtik. Üç yıldan kısa sürede 3 milyar dolara kadar çıktık. Dünyada ödemeler dengesini bu kadar çabuk düzelden ülke azdır. 1977'de ihracatımız 5.6 milyar dolar ile rekor bir düzeye ulaştı. Sonuç olarak ekonomiye duyulan uluslararası güven arttı. 1976 yılında finansal merkezleri dolaştığım zaman üstünde durduğum nokta devamlılıktı. Bankacılar iyileştirme programını beğendiler. Bize yeteri kadar güvenleri vardı ancak bu gelişmenin ne kadar süreceğinden şüphelidiler. Gene de Dünya Bankası ve uluslararası sermaye piyasalarından rekor düzeyde kredi sağladık. Alman Markı ve Yen ile belirtilen Arjantin Devlet Tahvili ihraç ettik ve şimdi Yankee (Amerikan) tahvil piyasasını düşünüyoruz. Dış ilişkilerde bu kadar etkileyici bir canlanma görünce Arjantin halkı yurt içindeki durumun da çabuk değişeceğini sanmaktadır. Ancak Ağustos'a kadar son üç ayın fiyat artışları 1976'da % 950'ye göre muazzam bir ilerleme ile yıllık oranla % 102 olmuştur. Tabii oranın hâlâ çok yüksek olduğunu biliyoruz ama doğru yolda gittiğimize inanılmaktadır. Kısa süre içinde enflasyon kaynaklarının çoğunu düzelttiğimizi sanıyoruz.

Ağır kamu harcamaları yükünü azaltmayı başardınız mı?

İlk olarak bu sene bütçe açığı 1975'de GSYİH'nin % 13 ½'ü iken düşerek % 2'si kadar olacaktır. Bu iyi bir ilerlemedir ve 20 senedir ilk defa Merkez Bankası'nın finanse etmesi gerekmemektedir. Açık yalnız iç ve dış kredilerle finanse edilecektir. 1979'da bir adım daha atacağız ve toplam kamu harcamalarını ülkenin kaynaklarına uygun hale getirmek üzere azaltacağız. Bunun için üç yıllık bir kamu yatırım bütçesi

planladık. Biz demagojiye dayanan nedenlerle çok yüksek olan bir kamu yatırım programı devraldık. Bizden önceki hükümet kamu sektöründe çok büyük harcamalara girişmişti. Bundan önceki 10 yılda kamu yatırım programı ortalamasının iki katı kadardı. Vergi sisteminin bozulduğu ve toplam harcamanın yalnız % 19'unun gelirlerle karşılandığı ülkede kamu harcamaları programı nasıl iki katına çıkartılabilir? Onun için vergi sistemini tekrar gözden geçirip düzeltmemiz ve hükümet harcamalarını büyük ölçüde azaltmamız gerekiyordu. Ancak gene de yeterli değildir. Kamu yatırım programımız şimdi önceki 10 yıl ortalamasının % 50 üstündedir. Bu oranı daha da düşürmek, bazı harcamalar hâlen yürütüldüğü ve durdurulmadığı için mümkün olmamıştır.

Ancak gene de düzeyi veteri kadar çabuk indiremediğiniz için eleştiriler var. Bunlar haklı mıdır?

Bazıları böyle bir yargıda bulunabilecek kadar bilgiye sahip değildir. Bazı yerlerde yeterince hızlı gitmediğimiz için eleştiriliyoruz. Şok tedavisi mi yoksa aşamalı bir tedavi mi uygulamamız gerektiği üzerinde tartışılıyor. Biz ülkenin aşamalı olanı takip edeceğini belirttik. Bu ülke o kadar kötü durumdaydı ki her şey bir gecede değiştirilemezdi. Bizimki çok hareketli bir aşamalı uygulama olmuştur, yani bütün değişiklik kararları alınmıştır ve bunların hepsinin yerine getirilmesi zaman alır.

Arjantin halkını ülkenin ekonomik durumunu anlaması için eğitme karar verdiniz. Örneğin, Maliye Bakan'ığı önündeki tablo'da bütün son fiyat ve ücret verileri sergilenir.

Evet ve hepsi bu kadar değildir. Televizyonda ve sinemalarda enflasyonun ekonomiye olan zararlarını ve enflasyonu yenecek en iyi yolu açıklayan karikatür şeklinde komik hikâye serilerine yer verdik. Halk başarıya ulaşmak için sorumluluğu hükümet kadar üstüne al-

ması gerektiğini öğrenmelidir. Hükümet doğru politikalara sahip olabilir, ancak eğer halk işbirliğinde bulunmazsa başarı yolu daha zor ve uzun olacaktır. Halkı zihni indekslemeden kurtarmak için eğitmemiz gerekir. Aynı zamanda tüketiciyi de eğitiyoruz. Tüketiciler senelerdir her fiyatı kabul etmeye alışmışlardır. Ürünü bulduğuna şükreder, çünkü ürün ya kıtır veya sadece karaborsada bulunur. Tüketici esastır ve seçimde serbest olmalıdır. Bu ekonomide sorun fiyatların bozulmasıdır. Tüketicilere televizyonda söylediğimiz satın almadan önce iki defa düşünmesi ve her teklif edilen fiyatı kabul etmemesidir.

Televizyonda konuştuğunuz zaman politikalarınız yüzünden eleştirildiniz. Bu eleştirileri kabul ediyor musunuz?

Eleştirilmeyi her zaman severim ve bu çeşit yüzleşme faydalıdır. Uzun yıllardır bu ülkede hükümetlerin ve politikaların devamlı olarak değişmesi hayal kırıklığına yol açmıştır. Burada yaşayabilmek için enflasyona dayanmak gerekir. Şimdi onlara enflasyondan nasıl çıkılacağını öğretmeye çalışıyoruz ve yeteri kadar çabuk öğrenmezlerse bu yolda mat olabileceklerini söylüyoruz.

Bazılarının herşeyin daha kolay olmasını istediğini biliyoruz. Ücretlilerin daha yüksek ücret, çiftçilerin daha yüksek fiyat ve sanayicilerin daha çok kazanç istedikleri açıktır. Ancak bizim içinde bulunduğumuz gibi veniden düzenleme dönemlerinde halka optimum sonuçlar veya optimum kazançlar elde edemeyeceklerini belirtiyorum. Hep birlikte fedakârlık yapmalıyız ki sonunda hepimiz daha iyi hayat standartlarına sahip olalım. Bizim için iyi bir nokta halkın fedakârlığı eşit ve adil olarak dağıtığımızı anlaması olmuştur. İşçiler fedakârlıkta bulundu, çiftçiler ve sanayiciler de. En büyük fedakârlıkta devlet bulunmalı ve kamu harcamalarını kısarak ve ekonominin üretici güçlerine daha fazla serbestlik vererek iyi bir örnek olma-

lıdır. Ancak hepsi zamanla olur ve bu arada günlük zorluklarla yaşamak gerekir. Halkın Buenos Aires'deki kadar kültürlü olmadığı iç bölgelere gittiğim zaman şu sözlerle karşılaşıyorum: «Durmayın - devam edin. Zor günler geçiyor olabiliriz, ama eğer başarısanız bütün millet faydasını görecektir.»

Değişiklik bazılarında zarar vermeden gerçekleştirilemez. Bazı sektörler diğerlerine göre haksız üstünlükler sağlamıştır. Yumurta kırmanın omlet yapamazsınız, onun için biz de çok yumurta kırıyoruz ve omlet yavaş yavaş şeklini alıyor. Ancak kendi özel çıkarlarını savunan kişiler ulusun genel çıkarlarını göz önüne almamaktadır. Hükümetin sahip olması gereken global görüşe sahip değiller. Sokaktaki adamın bu global görüşe çeşitli ekonomik ve sosyal sektör yöneticilerinden daha fazla sahip olduğunu gördüm.

Uluslararası banka piyasalarında Arjantinli borçlular için üsteler % 1'den aşağı düşmüştür. Bu belirttiğiniz güvenin varması mıdır?

Bunun bir örnek olduğunu sanıyorum. Ormanın içinde bulunan sadece ağaçları görebilir, ama dışardakiler ormanı görebilirler. Yurt dışında konuştuğum kişiler Arjantin'de değişim sürecine katılanlara oranla durumu daha iyi görebiliyorlar. Yabancıların ekonomimize güven duyması halkımız için cesaret vericidir ve davretlerinin bir nedeni olduğunu görürler.

Daha önceki bir hükümette de Malive Bakanydınız. O dönemdeki göreviniz şimdikinden ne yönde farklıydı?

O zaman, 1963'de büyük bir ekonomik resesyon vardı. Korkunç görünümdeydi. Ancak şimdiki ile karşılaştırılınca bir hiçti. Ben ülkeyi resesyondan çıkartmakla sorumluydum. Bazı yönlerden ise şartlar aynıydı. Aynı dar yoldan yürüyorduk. Bir tarafta resesyon, bir tarafta enflasyon vardır. Bazıları resesyona girmeden enflasyona karşı koyama-

yacağınızı söyler. Diğerleri enflasyona girmeden resesyona karşı koyamayacağınızı söyler. Biz ikisinin ortasındaki yolu tercih ediyoruz.

Dünyada en tanınan Maliye Bakanlarında biri oldunuz şimdi. Herkes tarafından tanınmak hoşunuza gidiyor mu?

Belki Arjantin'in durumu hemen göze çarpmaktaydı. Ve bizim durumumuz ders kitaplarının bazı konularının Arjantin'in tecrübesi ile yeniden yazılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bunu başkalarına bırakacağım. Ancak bir çok ünlü ekonomist ile tanıştım ve Arjantin konusunu tartıştım. Rueff'i Paris'te ve Hayek'i Buenos Aires'de gördüğümde ekonomik durum hakkında uzun uzun konuştuk. Bütün sorunlarını çözümlenemeyeceğinde görüş birliğine vardık. Hiç kimsede çözüm için bir formül yoktur ve teorik bir görüşe göre hareket etmek zordur. Bazen ekonomi teorisi ekonomik gerçeğe uygulanamaz. Elinizdeki bir ders kitabı değil gerçek bir ülkedir.

A.B.D.'nin ULUSLARARASI SERMAYE PİYASALARINDAN 10 MİLYAR DOLAR SAĞLAMA PLANI

Carter yönetimi 30 milyar dolarlık kurtarma faaliyetinin bir bölümü olarak Roosa-tahvilleri denilen tahvillere yeniden başvurmayı planlamaktadır. A.B.D. Maliye Bakanlığı üst düzeyde görevlileri için, bu tahvillerin duyurulmasının olay yaratması sürpriz olmuştur. Çünkü A.B.D. hükümeti yabancı paralarla belirtilen tahvilleri ilk defa çıkartmamaktadır. 1960 ortalarında Maliye Bakanlığı Müsteşarı Robert Roosa bu programı başlattığı zaman, İsviçre Frangı veya Alman Markı ile belirtilen 2 milyar dolar tutarında tahvil dolaşımında bulunuyordu.

Amerikalıların bu yeni ihraç ile toplamayı umdukları 10 milyar doların daha büyük bir tutar olduğu inkâr edile-

mez; ancak Avrupa para piyasaları büyümüştür. Bakanlığın strateji uzmanları proje için biraz endişelendiklerini kabul etmektedir. Blumenthal tahvillerinin yükünü en çok Almanlar ve İsviçreliiler çekecektir ki Amerikalıların ihtiyaç duyduğu 15 milyar dolar tutarındaki başka bir kredi işleminde gene onlar rol almaktadır. Henüz kesin bir karara varılmamıştır, ancak bakanlık teknisyenlerinin Bonn, Zürih ve Frankfurt'a yaptıkları inceleme gezisi sonunda yeni Blumenthal tahvillerinin nerede, nasıl ve ne zaman satılacağı hakkında bazı tahminlerde bulunmak mümkün olmuştur. Bakanlık görevlileri geçen ay Newyork'da Merkez Bankası ve Alman bankalarının temsilcileri ile toplanarak gelecek ay Frankfurt'da piyasaya sürülmesi beklenen ilk ihracın şartlarını görüşmüşlerdir. Bunun hemen ardından İsviçre piyasasına ihraç gelecektir.

Euromoney halen şeklini almakta olan Amerikan stratejisini gözler önüne sermek için uluslararası malî işler müsteşar yardımcısı ve yeni teşebbüsten sorumlu bakanlık üst düzeyde görevlisi F. Lisle Widman ile görüşmüştür. Burada da özet olarak Mr. Widman'ın düşünceleri aktararak şimdiye kadarki tahvil pazarlama stratejisi açıklanmaktadır.

Japon Yeni ile belirtilen tahvillerin pazarlama planları ertelenmiştir. Tokyo piyasasının çok yetersiz mi olduğu sorulduğunda Mr. Widman şu cevabı vermiştir: «Hayır. Aslında gene de bir gün orada ihraç yapacağız. Ancak önce Alman Markı ve İsviçre Frangının sonuçlarını görmek istiyoruz.»

Roosa tahvillerinde olduğu gibi yeni tahvillerin de üç ile beş yıl arasında oldukça kısa vadeleri olacaktır. Teknisyenler eğer Alman Markı tahvilleri için % 7'den fazla ödemeleri gerekirse bunun kendileri için sürpriz olacağını söylemektedir. İsviçre ihracı için % 4 veya daha az ödeyeceklerini tahmin etmektedirler.

EUROMONEY

Euro-piyasaların yetersizliği ve tahvillerinin pazarlanabilmesi soruları Amerikalıları bir ölçüde de olsa düşündürmektedir. Dünya Bankası her sene piyasaya 6 milyar dolar tutarında tahvil sürebilmiştir ve Maliye Bakanlığı, haklı olarak, Amerika'nın kredi değerliliğinin Dünya Bankasınınki kadar iyi olduğunu düşünmektedir. Gene de Widman'ın dediği gibi 10 milyar doların tamamının pazarlanabilmesinin «bir seneden fazla ve beş seneden az» süreceği tahmin edilmektedir. En yaygın tahmin son ihracın 1981 başında yapılacağı ve tüm ihracın iki seneden biraz daha fazla süreceğidir.

Pürüzlü diğer konu, tahvilleri ödemek için Amerikalıların olduğu kadar yabancıların da sahip olduğu Dolar hesaplarının kullanılması, çevirmelerin en aşağı düzeye nasıl indirileceğidir. Widman görüşlerini şöyle belirtmiştir: «Çevirmelerin bütün işlemi tesirsiz bırakacağı açıktır. Onun için dolar sahibi olduklarında ve biz Alman Markı ve İsviçre Frangı istediğimizden Araplar ile bir işlem yapamayız. Aynı şey kendi vatandaşlarımız için de geçerlidir. Alman Markını dilerlerse başka yerden alabilirler. Ancak bunlar üstünden gelinebilecek sorunlardır. Örneğin, A.B.D. vatandaşlarını dışarda bırakmak için satın alacakların kapsamını sınırlandırabiliriz. Bunu yapacağımızı sanmıyorum, ancak çevirmeyi en düşük tutacak çeşitli tekniklerin maliyetini saptadıktan sonra bir şey yapacağımız kesindir.» Çevirme için aşikâr bir sınırlamanın tahvillerin sadece piyasaya çıkarıldığı ülkenin yurt içi piyasasında pazarlanması olduğu diğer ilgililerce eklenmiştir.

Son olarak Bundesbank ile İsviçre Ulusal Bankasının (Swiss National Bank) para piyasalarına yapılacak böyle bir akına izin vermesi ve destekleme taahhüdünde bulunması konusu gelir. Bu tahvilleri kim satın alacaktır ve Almanlara ve İsviçrelilere neden güvenilmelidir?

Widman şöyle demiştir: «Eğer bu tahviller F. L. Widman'ın güven ve itibarı ile desteklenseydi, yetersiz olacağını düşünebilirim. Ancak bunların arkasında A.B.D.'nin güven ve itibarı vardır ve kredi riskimiz hâlâ oldukça iyidir.» Diğer Amerikalılar A.B.D.'nin Almanya veya İsviçre'den daha iyi kredi değerliliği olduğunu iddia etmektedir. Avrupa'nın güvenilirliği hakkında Widman şöyle demiştir: «İlgili merkez bankalarının bu tahvilleri ihraç edebilmemiz için bir çözüm yolu bulacaklarından eminim. Herhangi bir anda veya dönemde ihraç edilecek miktar o sırada piyasanın durumuna bağlı olacaktır. Ancak başlıyoruz ve yardım edeceklerine eminiz.»

AVRUPA PARA PİYASALARI

Üstler Yükselir Ancak Uzun Dönemde Düşme Eğilimi Vardır.

Uluslararası bankacılar genellikle geçerli olan düşük üstelerin yurt içi finansal sistemlerdeki likidite fazlasına bağlı geçici bir olay olduğunu iddia ederler.

1976 sonunda, Euro-dolar oranları en düşük noktasına ulaşmış ve tekrar yükselmeye başlamıştı. Gene de üsteler (spread) 1977 boyunca ve günümüze kadar azalmağa devam etmiştir. 1976 Aralık ile 1978 Temmuz arasında Euro-dolar oranları aşağı yukarı % 3.75 (375 basis points) yükselmiştir. Ancak 1976 Aralık'dan önce % 1 düzeyinin altına inmeyen orta-vadeli kredi marjları şimdi %0,625'e kadar düşebilmektedir. Bunlar yükselir mi? Likidite fazlası arz ve talebin doğal kanunları ile oluşur, ama bu kanunlar bir üst analizi için çok geneldir. Uluslararası bankacılıktaki rekabet derecesini daha yakından ele almak şarttır.

EUROMONEY

Uluslararası finans merkezlerindeki yurt içi faiz oranları düzeylerine bakınca krediler ile mevduat arasındaki faiz oranı farklılıklarının küçüldüğü görülür.

Bu birbirini izleyen her sene için üstelerinden birbirinden daha düşük olması değil, sadece uzun-dönemli eğilimin aşağı doğru olduğu anlamına gelir. Bunun da marjinal maliyet (mevduatın son birimi veya bölümü için ödenecek faiz maliyeti) ve marjinal gelirin (kreditinin son biriminden veya bölümünden kazanılan faiz) birbirine yaklaştığı sonucu çıkar. Aslında bir krediyle ilgili değişken genel giderler ve gelirler miktarı bir yana bırakılabilirse, üsteliklerinde marjinal gelir (MR) ile marjinal maliyet (MC) arasındaki fark haline gelir. MC ile MR'yi eşitleyen miktarda üretimde bulunan bir firma kârını en yüksek düzeye çıkarır. Mevduata ödediğinde daha yüksek faizle ilâve kredi verebilecek bir banka kredi hacmini genişletmelidir. Sonunda kredi arzının marjinal geliri düşürerek ve marjinal maliyeti arttırarak birbirine eşit yaptığı hacme kadar genişleyen bir noktaya varılır. (Bankanın çeşitli siyasal ve kanunî kısıtlamalar altında çalıştığı bilinmektedir.)

Kâr maksimizasyonunun $MC=MR$ kavramını göz önünde tutarak, bunun son yıllarda uluslararası finansal piyasalardaki gelişmeler nasıl uygulandığına bakabiliriz.

Akıcılığın Artışı

Borçlanmanın ve kredi vermenin uluslararası engelleri ortadan kalkmıştır. Euro-tahvil ve Euro-kredi piyasalarında borç alanlar gelişmiş ülkelerdi 1970' den veya 1971'den önce Avrupa para piyasaları bankalarından borç alan gelişmekte olan ülke sayısı çok azdı. O zamandan beri borçlanmamış hemen hemen hiç bir ülke kalmamıştır. Kredi kuruluşları dünyanın her tarafında kredileri teşvik etmektedir; borçlanmalar için kredi seçenekleri vardır. Geleneksel olarak borçlanan büyük bir kredi için sadece kendi yatırım (veya ticaret) bankasına başvururdu. Günümüzde borçlu çeşitli bankalara başvurup bir fiyat isteye-

bilir.

Bilgi de uluslararası boyutlardadır. Borçlananlar ve kredi sağlayanlar çoğu ülkeyi kapsayan bir telekomünikasyon sistemi ile birbirine bağlıdır. Bundan başka uluslararası bankalarla çok uluslu işletmeler dünyanın birçok köşesini şubeleri, bağlı kuruluşları, temsilci büroları veya acenteleri yoluyla kaplarlar. Dünyanın uzak bir köşesindeki borçlu çeşitli borç verenlerden ve borç verenler de yatırım imkânlarından haberdar olur. Borçlananlar maliyetleri en düşük tutabilen kredi kuruluşları ile anlaşır.

Uluslararası piyasalardaki borçlanan ve borç verenlerin sayılarının çokluğu nedeniyle her biri kendi yönünden fiyatları etkileyemeyecek kadar küçüktür. Banka fiyatı oluşturan değil, kabul eden durumundadır.

Tam Rekabet

Burada uluslararası finansal piyasada tam rekabet olduğu iddia edilmemektedir, ancak eğilim o yöndedir. Bunun sonucu olarak bankalar daha düşük bir kârlılığı kabul etmelidirler.

Ekonomik teoride, tam rekabet piyasasında iş yapan bankalar sahiplerinin bankaya yatırıma devam etmelerine yetecek kadar kâr meydana getirecektir. Bu MC ve MR'nin eşit olduğu kâr maksimizasyonu davranışına uygundur. Bununla beraber, MC ve MR'yi eşit yapan üsteler düzeyini kesin olarak saptamak olanaksızdır, çünkü her kredinin bankadan bankaya ve kredi büyüklüğü ile değişen komisyon (gelir) ve servis ücretleri vardır.

Tam rekabet aşamasına hiç bir zaman ulaşılmaya bile üstelerdeki düşüş uluslararası finansal piyasalardaki rekabetin doğal gelişmesinden başka bir şey değildir. Marjlarda görülen son daralmalar devresel unsurlar sonucu fazlalaşmıştır. Ancak gelecekteki bir yükseliş de devresel olacaktır. Uzun dönemde eğilim aşağı doğrudur. Marjların eski düzeylerine yükseleceğini tahmin eden uluslararası bankalar, yalnız kısa-dönem üstünde durmuşlardır ve temeldeki uluslararası finansal sistemin yapısal değişikliklerini gözden kaçırmışlardır.

Ayın Ekonomik Olayları

Doç. Dr. Yıldırım KILKIŞ

Dış Politik Gelişmeler ve Döviz Darboğazına Muhtemel Etkileri

1979 yılı, Türkiye çevresinde önemli politik olayların hızla gelişmesiyle başlanmıştır. Bu olayların ülkemiz ekonomisinin döviz darboğazını olumlu şekilde etkileyeceği anlaşılan yeni gelişmelere yol açtığı görülmektedir.

Geçen yıl Afganistan'ın bir hükümet darbesiyle aşırı sol bir yönetimin eline geçmesi, Irak ve Suriye'nin sosyalist bir yönetim altında birleşme kararları yanında, 1979 Ocak ayı içinde İran Şahının ülkesini terketmesiyle şimdi lik birinci perdesi sonuçlanan İran olayları, hür parlamenter demokratik rejimi benimsemiş ABD, İngiltere, Fransa ve Federal Almanya'yı acele bazı kararlar almaya sevk etmiştir. Demokratik rejimin geleceği bakımından olduğu kadar geo-politik nedenlerle de alınan bu kararların ülkemiz ekonomisine yansayan yönü, dört büyük batı ülkesinin, Türkiye'ye âcil ekonomik ve askerî yardım yapılması için görüşmelerin derhal başlamasıdır.

1978 sonuna kadar sağlandığı hesaplanan 750 - 800 milyon dolarlık kredi imkânlarının yanında 1979 Ocak ayında, Federal Almanya ile yapılan 200 milyon dolarlık askerî yardım anlaşması, ambargo sonrası Türkiye'sinin döviz darboğazını ferahlatacak önemli gelişmelerdir. Bu gelişmelerin dışında 500 milyon dolarlık bir âcil yardım kredisinin sağlanması bahis konusudur. Daha sonra İskandinav ülkeleriyle Japonya'nın da katılacağı belirtilen Türkiye'nin ekonomik sorunlarına yardım görüşmelerinin, ülkemiz ekonomik hayatındaki karamsarlığı biraz gidermesi beklenmelidir. Bununla beraber bu dış yardımların beraberinde ne gibi talepleri getireceği bilinmemektedir.

Hükümet - İşadamları Diyaloğu

Dergimizin 1979 Ocak sayısında da belirttiğim gibi, özel kesimde yayılma eğilimi gösteren karamsarlığın giderilmesi ve girişimcilerin dinamizminin canlı tutulması gereği, Başbakan Ecevit'in de önemsettiği bir husus olmuş ve 19 Ocak 1979 günü Ankara'ya davet ettiği bazı Ticaret ve Sanayi Odaları temsilcileriyle bazı Bakanların da katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Başbakan, ülkemizdeki ekonomik sorunlarının çözülmesi ve döviz darboğazının aşılmasında özel kesimin katkılarını inandığını belirterek, işadamlarının önerilerini almıştır.

Hükümet mensuplarının işadamlarının görüşlerinden yararlanma arzusunun devam etmesi herhalde özel-kamu ayırımının giderilmesine yardımcı olacaktır.

Kısa Kısa

— Hükümetin hazırladığı Vergi Kanunu Tasarıları hâlâ TBMM'nde görüşü-

lemiyor.

— Sümerbank'ın pamuklu mamullerine % 26, yünlülere % 27,5, ayakkabı mamullerine ise % 37 zam yapıldı.

— Halk Bankasının san'atkâr ve küçük sanayicilere tanıdığı % 10,5 faizli kredi tavanı 100.000 TL.'ndan 300.000 TL.'na; esnaf için olan kredi tavanı ise 50.000 TL.'ndan 150.000 TL.'na yükseltildi.

— Müteahhitlerin yurt dışında iş yapma imkânlarını kolaylaştırmak amacıyla 11 Ocak 1979 tarihli Resmî Gazete'de Maliye Bakanlığı'nın bir tebliği yayınlandı.

— İhracatımızın gelişmesi amacıyla 1979 yılında ülkemizin çok sayıda yabancı fuara katılması öngörülmüştür. Her yıl ortalama 8 fuara katılan ülkemizin 1979'da 18 fuara katılacağı Ticaret Bakanlığınca Ocak ayında açıklanmıştır. Bu fuarlar şunlardır:

- 1 — Trablusgarp Ticaret ve Sanayi Fuarı (Libya) 1 — 20 Mart 1979
- 2 — Münih El Sanatları Fuarı (F. Almanya) 17 — 25 Mart 1979
- 3 — Münih Moda Fuarı — Mode Woche (F. Almanya) 2 — 6 Nisan 1979
- 4 — Brno Tüketim Maddeleri Fuarı (Çekoslovakya) 18 — 25 Nisan 1979
- 5 — Tokyo Enternasyonal Fuarı (Japonya) 24 Nisan — 3 Mayıs 1979
- 6 — Floransa El Sanatları Fuarı (İtalya) 24 Nisan — 4 Mayıs 1979
- 7 — Brüksel Ticaret ve Sanayi Fuarı (Belçika) 28 Nisan 13 Mayıs 1979
- 8 — New-York'ta Tekstil ve Konfeksiyon Sergisi (ABD) Nisan 1979
- 9 — Bükreş Uluslararası Fuarı (Romanya) 4 — 12 Mayıs 1979
- 10 — Budapeşte BNB Sanayi Fuarı (Macaristan) 23 — 31 Mayıs 1979
- 11 — Şam Ticaret ve Sanayi Fuarı (Suriye) 4 — 23 Temmuz 1979
- 12 — Anuga Gıda Fuarı (F. Almanya) 8 — 13 Eylül 1979
- 13 — Tahran Ticaret ve Sanayi Fuarı (İran) 19 Eylül — 1 Ekim 1979
- 14 — Utrecht Döşemelik Mensucat ve Halı Fuarı (Hollanda) 23 — 28 Eylül 1979
- 16 — Bağdat Ticaret ve Sanayi Fuarı (Irak) 1 — 15 Ekim 1979
- 17 — KTFD Sanayi Fuarı (Kıbrıs) 30 Ekim — 20 Kasım 1979
- 18 — Dakar Uluslararası Fuarı (Senegal) 3 — 12 Aralık 1979

Bu fuarlardan Münih ve Floransa Elsanatları Fuarları ile Hollanda Utrecht Döşemelik Mensucat ve Halı Fuarı T. Odalar Birliğince, İlkbahar ve Sonbahar Münih Moda Fuarları ile New-York'ta Türkevinde Tekstil ve Konfeksiyon Sergisi, İstanbul Konfeksiyon Sanayicileri Birliği'nce organize edilecektir.

Ö Z Ü R

1978 Kasım sayımızda, sayfa 45'de **Türkiye ve Özel Çekiş Hakları** başlıklı **Sn. Doç. Dr. Gül Günver Turan'a** ait yazının son bölümü yanlışlıkla basılmamıştır.

Bu sayımızda yazının devamını aynı başlıkla «ek olarak» sunuyoruz. Yanlışlık için özür dileriz.

Türkiye ve Özel Çekiş Hakları

Doç. Dr. Gül Günver TURAN

Demek oluyor ki kıstas seçildikten ve sabit tutulduktan sonra ö.ç.h.'nın hergün ya da belirli aralıklarda serbest piyasalardaki (borsalardaki) kurların gelişimine bağlı olarak değişmesi öngörülüyorsa ö.ç.h.'na geçmekle Türkiye'nin halihazır sistemi içerisinde çapraz kur düzenlemelerini muntazaman yapması arasında hiçbir fark olmamaktadır.

Ancak ö.ç.h.'na geçmekten Türk lirası ile ifade edilen ö.ç.h.'nın sabit kalması anlaşılıyor ise farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu uygulama sonunda yabancı paraların dalgalanmalarından doğacak kur farklarının yükü bu paralar arasında dağılacaktır. Sorun aşağıdaki tablo üzerinden incelenebilir.

25 Eylül 1978

veri 1 Dolar : 25 TL.
veri 1 öçh : 1.27884 Dolar
veya 1 Dolar : .7819587 ö.ç.h.
neticede
1 ö.ç.h. : 31.971 TL.

26 Eylül 1978

netice 1 Dolar : 24.9376 TL.
veri 1 ö.ç.h. : 1.28204 Dolar
veya 1 Dolar : .7800070 ö.ç.h.
veri 1 ö.ç.h. : 31.971 TL.

Başlangıç dönemi için kıstas 1 Dolar : 25 TL.'dir. Fon hesaplarına göre 25 Eylül'de 1 ö.ç.h. 1.27884 Dolar eşit olduğundan 1 ö.ç.h. 31.971 TL.'dir. 26 Eylül'de ö.ç.h.'nin TL. olarak değeri sabit tutulmaktadır. Doların ö.ç.h. karşısındaki değer kaybı 1 Dolar'ın TL. ile ifade edilen değerini etkilemesi sonucunda 26 Eylül'de 1 Dolar : 24.9376 TL.'dir. Dolar'ın ö.ç.h. karşısındaki değer kaybı oranında Dolar TL. karşısında değer kaybetmiştir. (% 0,25)

Zaman içinde ö.ç.h.'nin TL. ile ifade edilen değerinin sabit tutulmasının Dolar dışındaki paraların TL. olarak değerini nasıl etkilediği Mart örneği üzerinden izlenebilir.

25 Eylül

(1 ö.ç.h. : 31.971 TL.)

1 ö.ç.h. : 2.49246 DM,
veya 1 DM : .40121 ö.ç.h.
neticede
1 DM : 12.8271 TL.

26 Eylül

1 ö.ç.h. : 2.47895 DM
veya 1 DM : .403386 ö.ç.h.
neticede
1 DM : 12.89699 TL.

Yapılmış olan hesaplardan anlaşıldığı gibi burada da Mark'ın ö.ç.h. karşısın-
da değer kazanması, Mark'ın TL. ile ifade edile, değerinin artmasına sebep
olmuştur. Mark'ın gerek ö.ç.h. gerek TL. ile ifade olunan değerindeki yüzdelik
artış aynıdır. (% 0,5449)

Ö.ç.h.'nin TL. olarak değerinin değiştiği ve kıstasın sabit tutulduğu bir sis-
temin, Türkiye'deki halihazır uygulamasından hiçbir farkı olmayacaktır, zira
dalgalanmalardan doğan kur farklarının yükü Dolar dışındaki paralara yansı-
yacaktır. Ö.ç.h.'nin TL. ile ifade edilen değerinin sabit tutulduğu bir sistemde
ise yük diğer paraların yanısıra dolara da binecektir. Her iki uygulama tarzı
otomatik olarak düzenli çapraz kur ilişkilerine yol açmaktadır.

Doç. Dr. Gül Gıver Tunan

en iyi
battaniye
kumaş
iplik

markasını
taşır

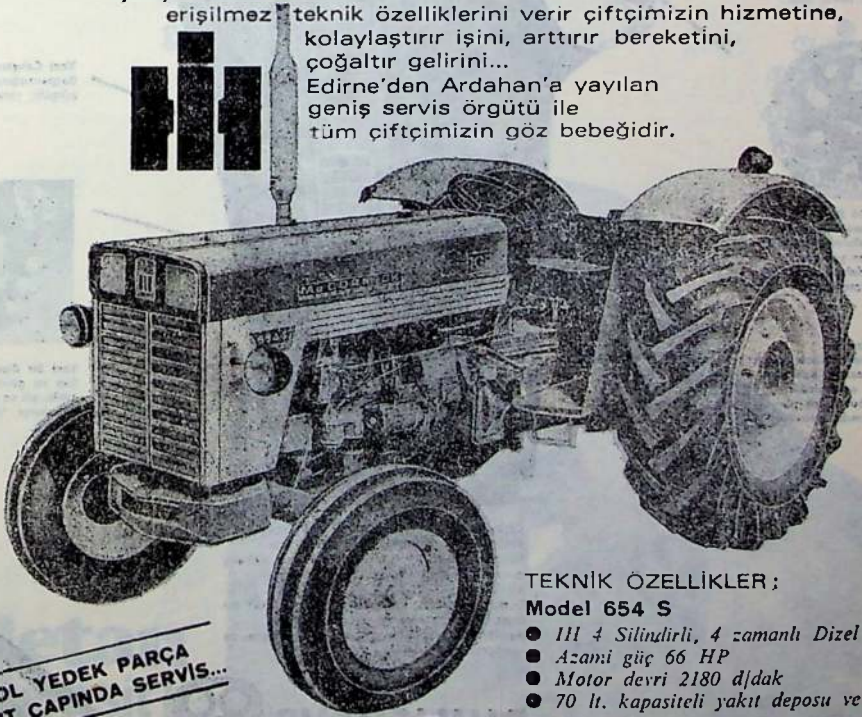
markası or AK

dededen toruna şampiyon traktör International

444 ve 654 S

Anadolu toprakları için en uygun 2 model

Anadolu toprağı gibi güçlü, Anadolu çiftçisi gibi çalışandır INTERNATIONAL Traktörleri. Dünyaca bilinen erişilmez teknik özelliklerini verir çiftçimizin hizmetine, kolaylaştırır işini, artırır bereketini, çoğaltır gelirini... Edirne'den Ardahan'a yayılan geniş servis örgütü ile tüm çiftçimizin göz bebeğidir.

TEKNİK ÖZELLİKLER ;

Model 654 S

- 111 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 66 HP
- Motor devri 2180 d/dak
- 70 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

Model 444

- 111 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 45 HP.
- Motor devri 2100 d/dk.
- 45 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

**BOL YEDEK PARÇA
YURT ÇAPINDA SERVİS...**

TÜRKİYE GENEL SATIÇISI:
**MOTORLU ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

4. LEVENT İSTANBUL

Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 89

Telex: 22539 Mat tr.

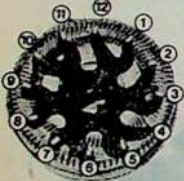
YENİ

36 bıçaklı Philips tıraş makinası ile **GERÇEK TIRAŞ** Daha çabuk, daha rahat

90 Kanallı Süper Oynar Başlıklar

Üç oynar başlık yüzün en uzak kırımlarına kadar yakın temas sağlar. Cildi tahriş etmeden, en inatçı kılların bile dipten kesilmesini temin eder.

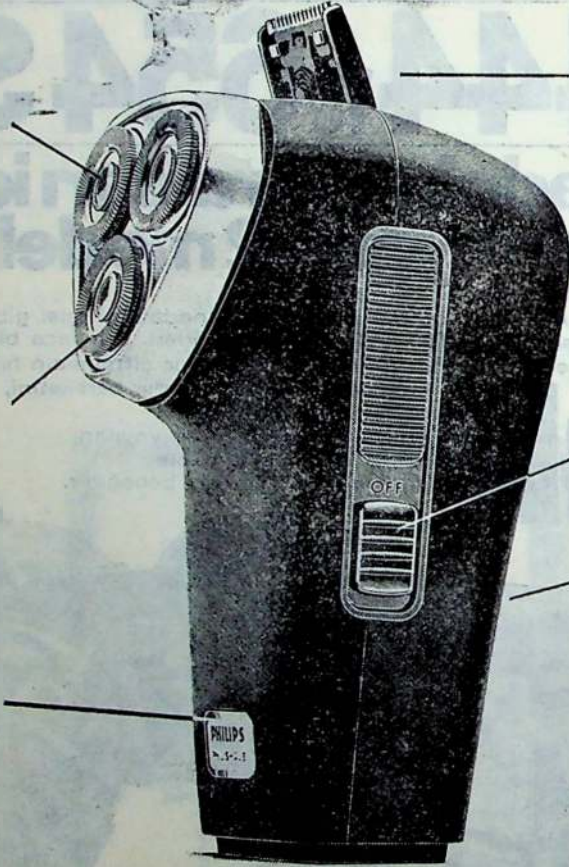

10 Yerine 36 Bıçak

Üç oynar başlıkta şimdiki toplam 36 döner bıçak var. Özel çelikten yapılmış, sakalların daha çabuk, daha dipten kesilmesi için.

Kalite Sembolü

Philips, dünyada en çok satılan tıraş makinasıdır. Kalite ve dayanıklılık sembolüdür. Servisi ve bol yedek parçası sağlama, her yerde emrinizdedir.

Yeni Favori Bıçağı
Bir basıpta, kullanmaya hazır, kapanınca görünmez. Favori ve bıyıkların muntazam olarak düzeltilmesini sağlar.

Yeni Çalıştırma Düğmesi
Başparmağınızın ucunda, sürgülü, rahat ve çabuk.

Yeni Bir Biçim
Sap ve gövde ince çizgilerle sahip, şık ve modern. Ele daha iyi oturur. Tümüyle hafif ve dengeli.

Bıçak sayısı % 100 arttırmış, 36 bıçaklı Philips tıraş makinası şimdiki Türkiye'de. Sakalınız ister bir günlük, isterse bir haftalık olsun, daima aynı mükemmellikte tıraş olacaksınız. Susuz, sabunсуz, keskiniz, çabuk ve rahat bir tıraş. Kısacası modern ve gerçek tıraş. Bayilerimizde, büyük mağazalarda, eczane ve parfümerilerde.

PHILISHAVE

Modern erkeğin *Yeni* tıraş makinası

PHILIPS

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTİSİT

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTİM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR

**Bir evi
özenli bir yuvaya dönüştüren,
seckin konutların
değerini belgeleyen armatürler**

E.C.A.
markasını taşır.

E.C.A.

Sihhi Tesisat Armatürleri

Genel Dağıtım

ELMOR

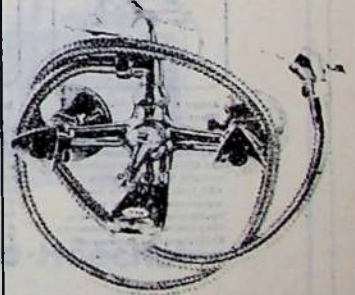
Tesisat Malzemesi Ticaret AS
Karaköy-İSTANBUL

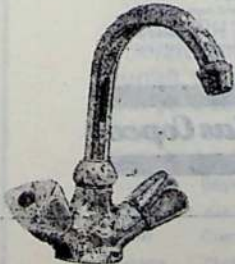
**E.C.A. Damixa
eviye bataryası**

Uzun musluk

E.C.A. Banyo bataryası

**Tek gövdeli
lavabo bataryası**

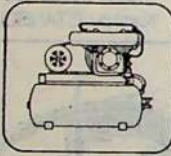
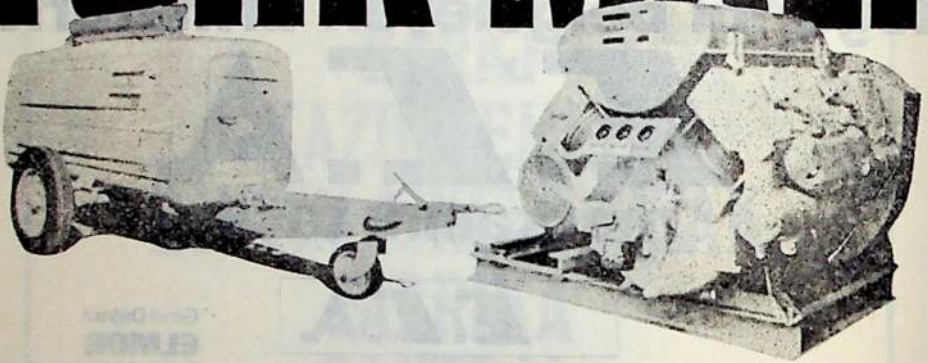

**Şadırvan volanlı
lavabo bataryası**

**Yatık borulu (dönerli)
eviye bataryası**

TÜRK MALI

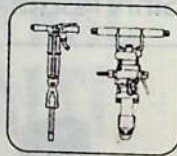
Alçak Tipi Sabit Hava Kompresörleri

Hava soğutmalı elektrik motorlu
7 kg/cm² normal çalışma basıncı
KE4 825 litre/dakika piston döp
tasmanı 4.5 beygir gücü
KE6 1020 litre/dakika piston
çekimantı 10 beygir gücü
Hava soğutmalı elektrik motorlu
14 kg/cm² normal çalışma basıncı
K1455 litre/dakika piston döp
tasmanı 5.5 beygir gücü

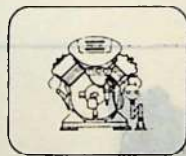
Seyir Hava Kompresörleri

Hava soğutmalı Deutz Diesel mo
torlu 7 kg/cm² normal çalışma
basıncı
UT85Dd 2.4 m³/dakika serbest
hava verimli bir adet delici veya
kırıncı tabanca için
VT4 Dd 4.8 m³/dakika serbest
hava verimli üç adet delici veya 3
adet kırıncı tabanca için
VT5 Dd 7.1 m³/dakika serbest
hava verimli üç adet delici veya 4
adet kırıncı tabanca için

Kaya Delici ve Kırıncı Tabancalar

Delici Tabanca
RH571-3L/3W 18.6 kg ağırlığında
delik içi temizliği hava veya su
üfleme
Kırıncı Tabanca
TEX 30 27 kg ağırlığında
TEX 40 36 kg ağırlığında

Sarıyıl Tipi Sabit Hava Kompresörleri

Hava soğutmalı elektrik motorlu
7 kg/cm² normal çalışma basıncı
BT2 2.04 m³/dakika serbest
hava verimli 20 beygir gücü
BT4 4.0 m³/dakika serbest hava
verimli 40 beygir gücü
BT5 6.0 m³/dakika serbest hava
verimli 50 beygir gücü
BT6 8.0 m³/dakika serbest hava
verimli 75 beygir gücü
Hava soğutmalı elektrik motorlu
3 kg/cm² normal çalışma basıncı
BE 23 3.75 m³/dakika serbest
hava verimli 20 beygir gücü
BE 43 6.9 m³/dakika serbest
hava verimli 40 beygir gücü
Hava soğutmalı elektrik motorlu
14 kg/cm² normal çalışma
basıncı
BT 414 3.5 m³/dakika serbest
hava verimli 40 beygir gücü

Yüzyılı aşan bir tecrübenin oluşturduğu Atlas Copco kalitesi İstanbul Tuzla fabrikalarında birkaç yıldan beri Türk Mali olarak gerçekleştirilmektedir

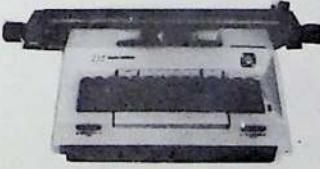
ATLAS Copco Tic. ve San. T. A. Ş. Zincirlikuyu-İstanbul Tel: 664700

Atlas Copco

İmalat ve Organizasyonda Atlas Copco kalitesi.

FOTOKOPİ MİKROFİLM SİSTEMLERİ VE YAZI, HESAP MAKİNELERİNDE ÜNLÜ DÜNYA MARKALARININ AYRICALIĞI, KALİTE GÜVENCESİ...

TEKTRON* Grubu

SCM

MONROE Minolta Kalle-Hoechst

IES

BELL & HOWELL SMA SANYO

Bütün bu markalar, İstanbul, Ankara İzmir ve Adana Şubelerimizle onlara bağlı olarak Türkiye'nin her yanına dağılmış bulunan satış ve servis teşkilatımızın bilgi, hizmet ve yedek parça desteğine ve Şirketimizin uzun süreli güvencesine sahiptir.

Geniş bilgi ve özel demonstrasyonlar için aşağıdaki bürolarımız emrinizdedir.

İstanbul : Büyükdere Caddesi 85, Mecidiyeköy Tel : 66 72 60 - 63 Telex : 23 629 tra tr.

Ankara : Kızılırmak Caddesi 21, Bakanlıklar Tel : 17 96 96 - 17 82 10 Telex : 42 826 att tr

İzmir : Cumhuriyet Bulvarı 142, Alsancak Tel : 14 11 67 - 13 95 31

Adana : Ziya Paşa Bulvarı 85, Tel : 20 225 Telex : 62 109 tro tr

* TEKTRON GRUBU BİR TRANSTEKNİK TİC. A.Ş. - TRANSTRONİK A.Ş. İŞBİRLİĞİDİR.

Yeni. lik

trapezoidal

ALUMINYUM
CATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az ısıcılık
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

NASAS
ALUMINYUM SAN. VE TİC. A.Ş.

Merkez : Büyükdere Cad. No. 48 Kat 5 İSTANBUL. Tel. : 66 33 00 (4 Hat)

İzmir irtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1380 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 88

Ankara irtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83/6 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 06

Fabrika : Gebze Dilovası